

GEREĞİ DÜŞÜNÜLDÜ

YAYINA HAZIRLAYAN
Prof. Dr. Ayşe NUHOĞLU

İÇİNDEKİLER

- 1 **Türkiye’de ve Dünyada Hukuk Eğitimi**
Deniz MERAKLI / DerYa BAŞLAMIŞLI
Fatma Güll KARAGÖZ / İpek SARIOZ
Şebnem KILIÇ / Şule SÖKÜCÜ
Gülen Sinem TEK
- 46 **Hepimiz İçin Tanıdık Bir Hikaye..**
Pınar BÜLENT
- 50 **Smith v. Marryland**
Uğur Deniz ENGÜR
- 54 **Demokrasi Üzerine - Baraj Sistemi**
Ertekin AKSÜT
- 57 **İnsan Hakları ve Ruh Sağlığı Bozuklukları**
Prof. Eric S. JANUS
Çeviren: Cüneyd ALTIPARMAK
- 62 **Suçta Sürüklenen Çocukların Profili**
Neslihan ABOŞOĞLU
- 65 **“ Bambaşka Bir Hukuk Sisteminde Hukuku Yeniden Öğrenmek ”**
Dr. Aslı MAKARACI
Cavit HEKİM
- 70 **Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Almanya Berlin Eyaleti Adalet Bakanlığı ve Berlin Adalet Sarayı Ziyareti Raporu**
Sezi PEKER
Halit Can YURTCU
- 76 **ILSA’nın Hindistan’da düzenlediği Hukuk Konferansı izlenimleri**
Şanser SÖZER

Kazancı Kitap Ticaret A.Ş.

İncirli Yolu 3/8 Osmaniye Mah.

Bakırköy/İSTANBUL

Tel: (0212) 570 62 65

Fax: (0212) 570 62 93

www.kazancikitap.com

incici@kazancikitap.com

Türkiye’de ve Dünyada Hukuk Eğitimi

Deniz MERAĞLI / Derya BAŞLAMİŞLİ
Fatma Gül KARAGÖZ / İpek SARIÖZ
Şebnem KILIÇ / Şule SÖKÜCÜ
Gülen Sinem TEK

GİRİŞ

Bu makalenin amacı, çağımızda hukuk eğitiminin geldiği noktayı görmek ve Avrupa Birliği’ne uyum sürecinin hız kazandığı şu günlerde, mensubu olduğumuz Bahçeşehir Üniversitesi için bir yol haritası çizmektir. Makalemizin birinci bölümünde, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nin geçmişi hakkında bilgi verilecek, ikinci bölümde ise hukuk eğitime ilişkin farklı ülke örnekleri üzerinde durulacaktır. Ayrıca, Avrupa Birliği içinde yüksek öğrenim programlarının yeknesaklaştırılmasını incelemek ve hukuk öğreniminin küreselleşme ve Avrupa Birliği’ne uyum süreçleri doğrultusunda geldiği noktayı özetlemek için Avrupa Birliği başlığında genel bir çerçeve çizilecektir. Üçüncü ve dördüncü bölümlerde ise Bahçeşehir Üniversitesi’nin bu örnekler ışığında yapabileceklerine ilişkin kişisel görüşlerimize yer verilecektir.

§ 1. Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nin Tarihi Gelişimi

2002-2003 eğitim yılında eğitim-öğretime başlayan Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi, kuruluşundan itibaren, her biri kendi alanında uzman kadrosu ile öğrencilerine sadece Türk Hukuk sistemini anlatmakla kalmamış, aynı zamanda farklı hukuk sistemlerini kapsayan karşılaştırmalı bir hukuk eğitimi vermeyi benimsemiştir. Böylece öğrencilerini, ulusal ve uluslararası platformda bilgi sahibi, başarılı birer hukukçu olarak yetiştirmeyi hedeflemiştir. Bu bağlamda, temel hukuk eğitiminin yanı sıra, Avrupa ve Amerika’daki hukuk fakülteleri ile ilişkiler kurarak, birçok ortak çalışmaya imza atmıştır¹.

Bahçeşehir Üniversitesi’nin uluslararası alandaki bu çalışmalarından biri, hukuk devleti ilkesi de gözetilerek, Global Hukuk Programları Direktörlüğü

¹ Çalışmamızın “Bahçeşehir Üniversitesi’nin Geleceği” başlıklı bölümünde konuyla ilgili örnekler verilmiştir.

L)nin kurulmasıdır. IGUL'un amacı, ulusal ve uluslararası alanda hukuk, k ve eğitim kurumları ile evrensel deneyim sahibi bilim adamlarıyla ilgili ve paylaşımlı sağlamaktır.

IGUL Haziran 2003'ten bu yana sadece Bahçeşehir Üniversitesi öğrencileri için değil, tüm üniversitelerdeki hukuk fakültesi öğrencileri, aler, savcılar ve avukatlar için sayısız konferans ve ortak çalışmalar yapılmıştır. Bugüne kadar, programları tamamlayan yaklaşık 10.000 katılımcıya ulaşılmıştır.

"Avrupa Yüksek Öğretim Alanı" yaratmak amacıyla Avrupa Birliği'nin politikaları kapsamında Erasmus programına dâhil olan Bahçeşehir Üniversitesi Avrupa'daki birçok hukuk fakültesi ile öğrenci değişimi gerçekleştirilmiştir ve LLP (Lifelong Learning Programme) projelerinden biri LEGIS (Legal Aspects of Information Society) programında da faaliyet göstermektedir. Üç yıllık bir proje olan LEGIS, öğrenci ve akademisyenleri hukuk alanına getiren bir teknolojinin hukuki yönleri alanında faaliyet göstermeyi amaçlamaktadır. Program özellikle lisansüstü öğrencilerine yöneliktir.²

§ 2. Hukuk Eğitimi Modellerine İlişkin Örnekler

Bu bölümde sırasıyla Avrupa Birliği'nin yüksek öğrenim modeline ilişkin örnekler ile bu örnekler ışığında oluşturulan bildirilerin ve çok taraflı çalışmaların üzerinde durulacaktır. Ardından Avrupa Birliği ülkeleri arasındaki işbirliğini göstermek açısından Kıta Avrupa'sından ve Anglo-Sakson ülkelerinden bazıların eğitim modelleri üzerinde durulacaktır. Bölüm, söz konusu modelleri dışlayıcı olmamakla beraber genel çerçevede hakkında bir fikir vermesi açısından üzerinde durulması gereken genel hususları içermektedir.

2.1. Avrupa Birliği'nde Öngörülen Yüksek Öğrenim Modeli

Avrupa Birliği'ndeki bütünleşme ve işbirliği çalışmaları kapsamında, yüksek öğrenim sistemlerinin yeknesaklaştırılması amaçlanmaktadır; öğrencilerin eğitimi sonrasında yaşam boyu eğitim sistemine devam etmeleri gerekmektedir. Bu eğitim politikası, çeşitli bildirgelerle şekillenmektedir.

1988 yılında, "Avrupa Topluluğu ülkeleri arasında sınırlı kalkması"ndan önce³ Avrupa devletlerindeki bazı üniversitelerin rektörleri Avrupa'daki en

eski üniversite olan Bologna Üniversitesi'nde toplanarak "Magna Charta Universitatum" adlı bildireyi imzalamışlardır. Bu bildire bugün "Bologna Süreci" olarak adlandırılan ve 1998'den günümüze yapıla gelen reformların temelini atmıştır. Magna Charta Universitatum'da ikinci binyılın sonunda insanlığın geleceğinin kültürel, bilimsel ve teknik gelişmelere bağlı olduğu ve bu gelişmelerin de üniversitelerin bünyesinde gerçekleştirilebileceği benimsenmiştir. Bildiride ayrıca üniversitenin görev tanımı yapılmıştır. Buna göre üniversitelerin bilgiyi genç kuşaklara yayma görevi günümüzde toplumun bütününe sunulan bir hizmet olarak algılanmalı ve sürekli eğitim de bu amacı gerçekleştirmek için kullanılmalıdır. Eğitimin amacı "çevreye ve hayata saygılı bireyler yetiştirmek" olmalıdır.

Bu görev tanımından sonra yine aynı bildire içinde üniversitelere dair bazı temel prensipler kabul edilmiştir. Bu çerçevede, üniversitenin özerk yapısının, entelektüel açıdan iktisadi ve siyasi otoritelerden bağımsızlığı üzerinde durulmuştur. Üniversitenin faaliyetleri bakımından araştırma ve eğitimin beraberliği vurgulanmıştır. Bu bakımdan araştırma özgürlüğü üniversite eğitiminin ayrılmaz bir parçası olarak kendini göstermektedir. Üniversitelerin gelişmesinde "Avrupa hümanist geleneği"ne atıfta bulunularak üniversitenin temel sorumluluğunun evrensel bilgiye ulaşmak olduğu beyan edilmiştir. Bununla bağlantılı olarak farklı kültürlerin birbirlerini tanımaları ve birbirlerinden etkilenmeleri bu sorumluluğun bir parçası olarak görülmüştür. Bildirinin geri kalan bölümünde az önce belirtilmiş olan prensiplerin gerçekleştirilmesi için başvurulabilecek yollar tespit edilmiş ve bir bakıma bu ilkeler tekrar edilmiştir. Ancak 4. maddede⁴ Bologna süreci boyunca sürekli karşımıza çıkacak olan "hareketlilik" prensibinin temelleri atılmıştır. Bu maddeye göre, Avrupa üniversiteleri, tıpkı ilk kurullukları yıllardaki gibi, öğrencilerine ve öğretim üyelerine, farklı üniversiteleri dolaşma ve bu sayede bilgi paylaşımını artırma yolunu açmalıdır.

Bologna Süreci'nin temelini bu şekilde inceledikten sonra, bu süreçte ortaya çıkmış olan diğer bildirelere de burada, kısaca değinmenin faydalı olacağı görülmüştür.

*Sorbonne Bildirgesi (25 Mayıs 1998)*⁵

Sorbonne Bildirgesi uyarınca, yaşam boyu eğitim ve öğretime devam etmek bir yükümlülüktür. Bu doğrultuda, mesleki kariyerle ilgili derslerde çeşitlilik oluşturmak gerekir. Bu çerçevede belirlenmiş olan diğer bir ilke de,

http://www.bologna-bergen2005.no/Docs/00Main_doc/880918_Magna_Charta_Universitatum.pdf
4 Magna Charta Universitatum, s. 3

5 Yüksek Öğretim Kurulu Bologna Süreci Websitesi,
<http://bologna.yok.gov.tr/index.php?page=yazi&i=5> 09.07.2009

untulu bilgi için bkz. Bahçeşehir Üniversitesi LEGIS websitesi, 10.07.2009
ahcesehir.edu.tr/legis/overview/id/01

3 Charta Universitatum Belgesi, s. 1 Birleşik Krallık Bologna Websitesi'nden alınmıştır.
009

çilerin en iyi oldukları alanı bulmalarına fırsat verecek nitelikte bir eğitim ortamının sağlanmasıdır. Uluslararası düzeyde bir karşılaştırılabilirlik ve karşılaştırılabilirlik için lisans ve yüksek lisans kapsayan iki aşamalı bir eğitim sistemi oluşturulmalıdır. Ayrıca kredi ve yarıyıl sistemlerinde de yeknesaklığın sağlanması öngörülmekte, bununla bağlantılı olarak öğrencilerin, hem lisans ve yüksek lisans döneminde, en az bir yarıyılları yurtdışındaki bir üniversitede geçirmeleri teşvik edilmelidir. Benzer bir hareket kabiliyeti eğitim sistemleri için de öngörülmüş olup bu durum, "başka bir Avrupa ülkesinde öğrenim yapma olanağı" şeklinde düzenlenmiştir. Yurtdışında bilincirliği ve hareketliliğini kolaylaştırmayı amaçlayan ortak bir planın hazırlanması ve bu bildirme kapsamında düzenlenmiştir.

Bologna Bildirgesi (19 Haziran 1999)⁶

Bu bildirmede, Magna Charta Üniversitatum'a atıfta bulunularak bir Avrupa Yüksek Öğretim Alanı'nın oluşturulması vurgulanmıştır. Bunun yanı sıra, diploma eki uygulamasıyla Avrupa vatandaşlarının farklı Avrupa ülkelerinde istihdam kolaylığını sağlamak ve Avrupa öğretim sisteminin uluslararası diğer ülkelerin sistemleriyle rekabet gücünü arttırmak amaçlanmıştır. Sorbonne Bildirgesi'nde öngörülen, eğitim sisteminin lisans ve yüksek lisans olmak üzere iki temel aşamaya dayanması esası, bu bildirmede de vurgulanmıştır. Bu ikili yapıya göre lisans eğitimi en az üç yıl olmalı ve Avrupa'da lisans eğitimi piyasa şartları aranarak gerçekleştirilmelidir. Hareketlilik prensibinin uygulanabilmesi için, Avrupa'daki üniversitelerde ders kredilerinin denkliliğini sağlamayı amaçlayan Avrupa Kredi Transfer Sistemi (ECTS) kurulmalı ve bu sistem öğrenci değişimini kabul eden bir sistem olarak onaylanmalı ve uygulanmalıdır. Hareketliliğin teşvik edilmesi ve kalite güvencesi temelinde işbirliğinin yapılması Bologna Bildirgesi tarafından prensiplerdedir.

Prag Bildirgesi (19 Mayıs 2001)⁷

Daha önceki iki bildirmede de yer almış olan bazı prensipler bu bildirmede de vurgulanmaktadır. Bunların arasında yükseköğretimin lisans ve yüksek lisans olarak iki temel aşamadan oluşması, Avrupa içinde hareketliliğin teşvik edilmesi, kredi sisteminin kurulması, derece sisteminin kolay anlaşılabilir ve karşılaştırılabilir nitelikte olması ve kalite güvencesi temelinde işbirliğinin sağlanması gibi düzenlemeler sayılabilir. Yükseköğretimin bir kamu yararı

niteliğinde olduğu, dolayısıyla "Yükseköğretimde Avrupa Boyutu" nun desteklenmesi gerekliliği bu bildirmede öngörülmüş maddelerdir.

Berlin Bildirgesi (19 Eylül 2003)⁸

Bu bildirmede, önceki bildirmelerden farklı olarak Avrupa Yüksek Öğretim Alanı'nda sosyal özelliklerin geliştirilmesi, özellikle sosyal uyumun artırılması ve cinsiyet eşitsizliklerini azaltılması gibi konuların üzerinde durulmaktadır. Lisans ve yüksek lisans eğitimlerinin, kişisel ve akademik ihtiyaçlar ile iş piyasasının ihtiyaçlarına cevap vermek için farklı yönelim ve yapıları bünyesinde bulundurması bir gereklilik olarak tanımlanmaktadır. Sürekli vurgulanan öğrenci hareketliliği prensibinin uygulamaya konulabilmesi için ulusal kredi ve bağışların aktarılmasının sağlanması ve bu doğrultuda gerekli işlemlerin yapılması da bu bildirmede vurgulanmıştır. 2005 yılından itibaren mezun olacak her öğrencinin otomatik olarak yaygın bir Avrupa dilinde ücretsiz bir diploma eki alması hedeflenmektedir. Yükseköğretim, lisans ve yüksek lisansın yanı sıra doktora aşamasını da içeren bir sistem olarak belirlenmektedir.

Bergen Bildirgesi (19-20 Mayıs 2005)⁹

Bu bildirmede, lisans eğitimi sonrası pratik hayata atılan öğrencilere dair düzenlemelerin ağır bastığı dikkati çekmektedir. Buna göre, lisans mezunlarının istihdam edilebilirliklerini arttırmak ve uygun görevlerle kamu hizmetine dâhil edilmelerini sağlamak için hükümetler, kurumlar ve sosyal ortaklar arasında bir diyalog sağlanmalıdır. Geniş bir iş yükü piyasasını karşılaması beklenen doktora programlarının 3-4 yıl sürmesi temel bir ilke olarak belirlenmiştir. 1988'den beri yerleştirilmeye çalışılan hareketliliğin önündeki engelleri kaldırmak için ortak eylemler yoluyla kredi ve bursların nakdedilmesi, vize ve çalışma izni verilmesinin kolaylaştırılması ve programlara katılımın teşvik edilmesi gibi önlemlerin alınmasından söz edilmiştir.

Londra Bildirgesi (18 Mayıs 2007)¹⁰

Bu bildirmede, yükseköğretim kurumlarının amacı; öğrencileri gelecekteki kariyerlerine hazırlamak, onların kişisel gelişimlerini sağlamak, geniş tabanlı ve ileri düzeyde bir bilgi temeli yaratmak ve sürdürülebilirlik ile öğrencileri araştırma ve yenilikçiliğe teşvik etmek olarak belirtilmiştir. Hareketliliğin önündeki engeller ise göçmenlik, farklı ülkelerdeki ders programı içeriklerinin

⁶ Yükseköğretim Kurulu Bologna Websitesi,

<http://bologna.yok.gov.tr/index.php?page=yazi&c=2&i=6>

⁷ Yükseköğretim Kurulu Bologna Websitesi,

<http://bologna.yok.gov.tr/index.php?page=yazi&c=2&i=7>

⁸ Adı geçen websitesi, <http://bologna.yok.gov.tr/index.php?page=yazi&c=2&i=11>

⁹ Adı geçen websitesi, <http://bologna.yok.gov.tr/index.php?page=yazi&c=2&i=53>

¹⁰ <http://bologna.yok.gov.tr/index.php?page=yazi&c=2&i=81>

versiteler tarafından tanınmaması, yetersiz mali kaynak ve esnek olmayan yet ayarlamaları şeklinde tanımlanmıştır.

*Leuven ve Louvain-la-Neuve Bildirgesi (28-29 Nisan 2009)*¹¹

Bu bildirmede gelecekteki 10 yıl için Avrupa Yüksek Öğretim Alanı'nın iştirilmesindeki öncelikler belirlenmiştir. Tüm öğrencilerin ve yükseköğretim umları personelinin hızla değişen toplumun ihtiyaçlarına cevap verecek ilde bilgi donanımına sahip kişiler olmaları aranmıştır. Kaliteli eğitime şmede fırsat eşliğinin altı çizilmiştir. Daha önceki bildirgelelerde de ulanan yaşam boyu öğretim sistemini gerçekleştirecek yollar bir kere daha ulanmıştır. 1988'den beri tekrarlanan, "kişilerin hareketliliği" ve iversitelerin özerkliği" burada bir kere daha ele alınmıştır. Ders gramlarında reform yapılması, araştırma yetkinliğine sahip kişi sayısının ulması, dengeli bir öğrenci akışının sağlanması gibi tedbirlerin üzerinde ulmuştur. Ayrıca, doktora programlarının geliştirilmesi, yüksek kalitede ipliner çalışma ve disiplinlerarası programların yerleştirilmesi de bu dirmede yer alan ilkeler arasında sayılabilir.

2.2 Kıta Avrupası'nda Hukuk Eğitimi Modellerine İlişkin Örnekler

Bir önceki bölümde incelemiş olduğumuz bildirgeler Avrupa Birliği'nde Ortak Eğitim Alanı yaratılmak için devletlerin kabul etmiş oldukları nsipleri, alınması gereken tedbirleri ve yapılması gereken reformları rmektedir. Bu bakımdan önceki bölümün genel çerçeveyi çizdiği söylenebilir. bölümde farklı ülkelerin hukuk eğitimi alanında yaptıkları reformların ve bu versitelerde hali hazırda verilmekte olan hukuk eğitiminin üzerinde ulacak ve bildirgelerle belirlenmiş olan prensiplerin pratik hayatta nasıl ulandığı ve bölgesel düzlemde ne gibi farklılıklar gösterdikleri elenecektir.

Fransa'da Hukuk Eğitimi:

Fransa'da hukuk eğitimi, diğer Kıta Avrupa'sı ülkelerinde olduğu gibi, let tarafından düzenlenen üniversite öğrenimi ile verilmektedir. Almanya'da nitur"a denk gelen "baccalauréat" sınavını geçen herkes, bir Fransız hukuk üitesine kaydolabilir. En azından temel eğitim için herhangi bir sınırlama dır. Fransa'da hukuk eğitimi üç basamaktan (cycles) oluşmaktadır. Her amağın atlanması, bir mesleğe geçiş olanağı sağlamaktadır.¹²

Fransız üniversitelerinde öğrenimini tamamlayan öğrencilere iki tip diploma verilmektedir. Birinci tip diplomalar (ulusal diplomalar), Üniversiteler tarafından Devlet adına verilmekte ve ulusal eğitim formasyonu çerçevesinde tanımlanan ortak standartlara ulaşılması amacını taşımaktadır. İkinci tip diplomalar (üniversite diplomaları) ise tamamen ve sadece o diplomayı veren üniversitenin sorumluluğu ve mührü altında verilmektedir.¹³

Bologna sürecinde gerçekleştirilen uyum çalışmalarından önce Fransa'da üç aşamalı bir eğitim sistemi uygulanmaktaydı.¹⁴ Bu sistem uyarınca, birinci aşamada (premier cycle) "baccalauréat"dan sonra iki yıl, ikinci aşamada (second cycle) "baccalauréat"dan sonra üç veya dört yıl, üçüncü aşamada (troisième cycle) ise "baccalauréat"dan sonra beş ve daha fazla yıllık bir eğitim görülmektedir. Eğitimin iki yıl süren ilk basamağında (premier cycle), öncelikle hukukî, ancak aynı zamanda politik ve ekonomik temel bilgiler de verilmektedir. Bu eğitimin sonunda yapılan sınavda başarılı olan öğrencilere, DEUG mention en droit (diplôme d'études universitaires générales) adı verilen bir diploma verilir. Bu diplomanın alınması sağlayan sınavlar, ilk yıl yapılır ve öğrencilerin üçte ikisini sınavların zorluğu karşısında öğrenimden ayrılır.¹⁵ Yine iki yıl devam eden asıl eğitim (second cycle) süresince, hukuk öğrencilerine uzmanlık eğitimi verilir ve bunun sonucunda öğrenciler maîtrise en droit¹⁶ elde ederler. Maîtrise, öğrenime başlayan öğrencilerin, aşağı yukarı yüzde onbeşi tarafından elde edilir. Hukukçu olarak görev yapabilmek için bu dört yıllık eğitim yeterli olmakla birlikte, maîtrise sadece, klâsik ve çok arzulanan hukuk mesleklerini yapmaya yeterli olmadığı için, mezunların çoğu, üçüncü bir öğrenim basamağına (troisième cycle) geçmeye çaba gösterirler.¹⁷ Bu üçüncü aşamada ise öğrencilerin iki yoldan birini seçmeleri gerekecektir: profesyonel veya akademik eğitim. Buna göre, bir yıllık profesyonel eğitim sonunda öğrencilere Diplôme D'Etudes Supérieures Spécialisées (DESS) verilir. Akademik eğitim için ise yine bir yıllık bir eğitimden sonra Diplôme D'Etudes Approfondies (DEA) elde edilir. DEA doktora tezi için istenen bir ön diplomadır. Doktora ise, DEA sonrasında üç veya dört yıllık derinlemesine bir araştırma sürecinden sonra elde edilebilmektedir.¹⁸

¹³ Thierry Malan, "Implementing the Bologna Process in France", *European Journal of Education*, C. 39 S. 3, 2004, s. 289.

¹⁴ Thierry Malan, s. 290.

¹⁵ Arzu Oğuz, s. 2.

¹⁶ Hukukta yetkinlik derecesi.

¹⁷ Arzu Oğuz, s. 3.

¹⁸ Thierry Malan, s. 291.

Hukuk bilgisi öğrencilere iki yoldan aktarılmaktadır: Öğrenciler önemli konularda, hem konferans şeklinde düzenlenen dersleri dinlemek, hem de çalışma gruplarına (*travaux dirigés* [TD]) katılmak zorundadırlar.¹⁹

1997'de Avrupa Konseyi ve UNESCO'nun ortaklaşa hazırladıkları Bon Tanıma Konvansiyonu (*Lisbon Recognition Convention*), 1998'de Fransa, Almanya, İtalya ve İngiltere'nin yüksek öğretimden sorumlu bakanlarının imzaladıkları Sorbonne Bildirisi ve 1999'da imzalanan Bologna Bildirisi ile kısaca bir "Avrupa Yüksek Öğretim Alanı (*European Higher Education Area*)" oluşturulması ve böylelikle, yukarıda da açıklandığı üzere, Avrupa'nın dünyanın en rekabetçi bilgiye dayalı ekonomik gücü haline gelmesi amaçlanmaktadır.²⁰

Fransa, Bologna Bildirisi'ni 19 Haziran 1999 tarihinde imzalayan 29 ülke içinde yer almaktadır. "Bologna Süreci" olarak adlandırılan bu süreçte Fransa'da da yüksek öğretim sisteminde birtakım değişikliklere gidilmiştir. Bu süreçte benimsenen "*Licence / Master / Doctorat (L/M/D)*" sistemi ise yukarıda hatırları açıklanan yüksek öğretim sistemini tamamen değiştirmektedir. Yeni sistem öğrenim sistemi uyarınca, iki yıl yerine üç yıllık bir lisans eğitimi (*chelor level*) öngörülmektedir. Master eğitimi ise 5 yıllık bir eğitimi sürecini kapsamaktadır. Master derecesi, ilerleyen süreç içinde, üniversite eğitiminin önemli halle gelmesini sağlayan lisans sonrası eğitim süreci olarak kabul edilmektedir.²¹ Master eğitimi, yine en az üç yıl süren bir doktora eğitimi anlamına gelmektedir.

Benimsenen bu yeni sistemle üniversiteler daha bağımsız hale gelmekte, yüksek eğitimde Avrupa boyutu ön plana çıkarılmakta ve devlet tarafından üniversitelere sağlanan bütçe miktarları artırılmaya çalışılmaktadır.²² Sonuç olarak, Avrupa Yüksek Öğretim Alanı'nda yer alan üniversiteler arasında ortak kalite standartları yaratılmakta, üniversiteler arası iletişim geliştirilmekte ve bu şekilde seçkin yüksek öğretim imkânları sunulmaya başlanmaktadır. Bu çerçevede üniversiteler arası değişim ve "double degree" programları geliştirilmektedir.²³

¹⁹ Ozguz, s. 3.

²⁰ Oskan Can Aktan, *Sorbonne'dan Bologna'ya, Berlin'den Bergen'e: Avrupa'da Yüksek Öğretim Sistemlerinin Harmonizasyonu ve Yeniden Yapılandırılmasına Yönelik Reform Önerileri*, Yaşar Üniversitesi Yayını, İzmir, 2007, s. 2-3.

²¹ Henry Malan, s. 291. Master programları akademik ve profesyonel olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

²² Henry Malan, s. 291. Ayrıntılı bilgi için bakınız s. 291 vd.

²³ İngiltere'nin Strasbourg Robert Schuman Üniversitesi ile Leicester Üniversitesi arasında "double degree" programı sayesinde öğrenciler her iki üniversite'de ikişer yıl eğitim görmek ve bu şekilde eğitim sonunda İngiltere, Fransa ve Avrupa hukuku alanlarında eşit derecede bilgi sahibi olmaktadır.

Almanya'da Hukuk Eğitimi

Almanya'daki köklü hukuk eğitimini, Roma İmparatorluğu'nun tüm imparatorlukta ortak bir hukuk yaratma çabaları etkilemiştir. 19. yüzyılın başında Roma İmparatorluğu'nun sona ermesi ile ilk önce Konfederasyon, daha sonra da Federal Almanya Devleti kurulmuştur (1871). Almanya'daki çağdaş hukuk eğitimini anlamak için, hukuk uzmanlığının tüm ülkede geçerli federal düzenlemelere dayanması geleneğini doğuran bu tarihi nedenleri aklıda tutmak gerekir.²⁴

Federal düzenlemeler genel bir çerçeveye çizilmektedir. Çizilen bu çerçeve hukuk fakültelerinin ve eyaletlerin kendi düzenlemeleri ile tamamlanmaktadır. Almanya'daki hukuk eğitimi tarihi nedenlerle yargıçlık mesleğine göre düzenlenmiştir.²⁵ Bu nedenle Federal Alman Hâkimler Kanunu 'volljurist'lere ilişkin düzenlemeler getirir. Bu hukukçular üniter hukukçulardır ve hukuka ilişkin olan her türlü uzmanlığı ifa etmeye ehliyetlidirler; savcı, hâkim, avukat veya devlet memuru olabilirler. Bu nedenle, hukuk eğitiminin görüldüğü yer farklı olsa da eğitimin niteliklerinin her hukuki uzmanlık alanı için ve her yerde aynı olması beklenmektedir. Eğitim süreci öğrencilere bunu garanti etmemelidir.

Almanya'da hukuk eğitimi lisans düzeyinde görülmektedir, dolayısıyla 9 yıllık Gymnasium eğitiminden sonra merkezi Abitur sınavı ile yüksek öğrenime başlayan öğrenciler 18-19 yaşında hukuk öğrenimine başlarlar. Öğrenciler devam etmek istedikleri üniversiteyi seçerler. Hukuk fakültelerinin münhasıran giriş sınavı yapması yasaktır.²⁶

Federal yasalar hukuk eğitiminin asgari süresini ve eğitimin zorunlu derslerini belirler. Bunun dışında seçmeli dersler konusunda 2002 Reformu'ndan beri üniversitelerin takdir yetkisi vardır. Her üniversite kendi olanakları çerçevesinde belli seçilmiş dersler belirleyebilir. Federal yasalar ayrıca hukuk sınavını ve staj dönemini de düzenler.²⁷

olmaktadır. "Double degree" programının ayrıntıları için bakınız Anne Klebes-Pelissier, *Double Degrees in the Context of Bologna Process*, European Journal of Legal Education, C. 4 S. 2, 2007, s. 173 - 180 ve Audrey Guinchard, *The Double Degree Experience Between England and France: A Contribution to an Integrated European Legal Education*, European Journal of Legal Education, C. 4 S. 1, 2007, s. 3 - 18.

²⁴ Joerg M. Mössner, *Report on Legal Education in Germany*

²⁵ Tuğrul Ansay, *Amerika Birleşik Devletlerinde ve Federal Almanya'da Hukuk Öğretimi*, Hukuk Öğretimi Sempozyumu içinde, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No: 497, Ankara 1993, s.25, (15-34)

²⁶ Stefan Koriath, *Legal Education in Germany Today*, s.6

²⁷ Arzu Oğuz, *Hukuk Eğitimideki Son Gelişmeler ve Karşılaştırmalı Hukukun Hukuk Eğitimideki Rolü*, s.22

Medeni Hukuk, Ceza Hukuku, Kamu Hukukunun çekirdeğine ilişkin konular ile AB Hukukunu da içeren Usul Hukuku ve hukuk metodolojisi, hukukun felsefi, tarihi ve sosyal temellerine dair dersler zorunlu dersler listesinde yer almaktadır. Federal niteliğe haiz bu gibi konular seçimsizlik dersler listesinde yer almazlar.

Federal Hâkimler Kanunu'nun yanında, onaltı eyaletin her birinin kendi hukuk eğitimi düzenlemesi vardır. Dolayısıyla bu çerçeveden dışarıda içeriği farklı olan eyaletlerin kendi yasalarıdır. Bu nedenle hepsi için ortak bir düzenleme yapmak mümkün olmasa da, eğitimin genel olarak nasıl bir yapının temelini inşa edildiği görülebilir.²⁸

Yeni kurulan Bucerus Hukuk Fakültesi dışında, Almanya'daki hukuk fakülteleri eyalet-şehir-üniversitelerinin parçasıdır ve eğitim ücretsizdir.²⁹ Gayri resmi olarak bazı hukuk fakülteleri diğerlerinden daha fazla bilinir olsa da, elde akademik eğitim aynı çizgiyi takip eder.

Kural olarak öğrencilerden ilk üç yarıyılıda hukuk öğreniminin temeli olan hukuk felsefesi, metodoloji gibi konularda ilk sertifikalarını almaları beklenir. 6. ve 7. yarıyılarda ise öğrenciler Ceza Hukuku, Kamu Hukuku ve Medeni Hukuk alanlarında sınava girerler ve sertifika alırlar. Sonuç olarak, üniversitelerinden aldıkları sertifikaları İlk Devlet Sınavı'na başvururlar. Bu sınav yazılı ve sözlü olmak üzere iki aşamalıdır. Sınavın içeriği teorik bilgiye dayanır. 2002 Reformu ile artık ismi Devlet Sınavı değildir, çünkü artık sonucun 'yeterli' olduğunu öğrencilerin öğrenimlerinin ikinci yarısında belirlediği 'ağırlıklı olarak' derslerden girdiği ve üniversitelerin yaptığı yazılı ve sözlü sınavlardan alınan notlar belirlemektedir.³⁰ 2002 Reformu geniş çaplı değişiklikler içermese de gelişen uluslararası işbirliği ihtiyacı, AB'nin çeşitlenen hukuku ve hukuk felsefesine karşılık seçimsizlik derslere verilen önem artmıştır. Zira ağırlıklı olarak öğreniminin amacı belli alanlara yönelik bilimsel derinlik kazanması ve disiplinler arası bağlantıları güçlendirmesidir.³¹

Bu süreç başarıyla tamamlayanlar iki yıllık staja başvururlar. Savcı, Hâkim ve Avukat olarak çalışmaları için stajları tamamlarlar ve İkinci Devlet Sınavına girmeye hak kazanırlar, bu sınavı Adalet Bakanlığı yürütür. Adalet Bakanlığı Kurulunda ziyade uygulayıcılardan oluşur, bu nedenle bu sınav ilk kez uygulanmaya yönelik yetenekleri sınar. Bu sınavı da başarıyla tamamlayanlar üç yıllık stajda çalışırlar.

²⁸ Stefan, Koriotoh, *Legal Education in Germany Today*, s.6

²⁹ Stefan, Koriotoh, *Legal Education in Germany Today*, s.6

³⁰ Güç, Arzu, *Hukuk Eğitimindeki Son Gelişmeler ve Karşılaştırmalı Hukukun Hukuk Eğitimindeki Rolü*, s.22

³¹ Stefan R., Taspar S., *AB Sürecinde Türkiye'de ve Avrupa'da Hukuk Öğrenimi, Hukukçu Olma Süreci ve Türkiye'nin Bu Gelişmelerden Etkilenmesi*, s.21.

geçenler Alman Barosu'na kaydolabilir veya *volljurist* unvanı ile savcılık, hâkimlik gibi istedikleri her hukuki uzmanlık dalına eğilebilirler. İki sınav, hukuk uzmanlarının nitelikleri arasındaki yeknesaklığı sağlar. Bunların sadece bir kısmı savcı, hâkim ve devlet memuru olur. Birçoğu hukuk bürolarında avukat olur; ancak, eğitim sisteminin uygulamaya eğilmediği de bir gerçektir.

Hukuk fakültelerine girişin önünde bir eleme olmaması sistemin çok sayıda hukukçu yetiştirilmesiyle sonuçlanmaktadır. Hukuk fakülteleri kendileri sınav yapmamakta ve Almanya'da Baro sınavı da bulunmamaktadır. Diğer taraftan AB hukuku ile yeni hukuk alanları kısırlanmamaktadır. Sonuçta öğrenciler sınavlar için çekirdek konuların tekrar ve tekrar üzerinden geçmektedirler, temel derslerin ağırlığını değiştirme çabaları şimdiye kadar başamsız olmuştur.³²

Avrupa Birliği'ne uyum ve küreselleşme birçok yenilik ihtiyacını doğursa da, her değişikliğin federal yasalarda ve eyalet yasalarında da değişikliği öngörmesi kapsamlı reformların yapılmasına izin vermemektedir. Nihayetinde, 2002 Reformu ile tartışmalar durulsa da sona ermiş gibi gözükmemektedir.

Hollanda'da Hukuk Eğitimi:³³

Hollanda'da geleneksel olarak dört yıllık hukuk fakülteleri tam zamanlı eğitim vermektedir. *Meeester in de rechten* ve *doctorandus* unvanları uluslararası programlardaki LL.M ve PhD karşılığı olarak kazanılabilmektedir. Mezunlar avukat, noter, savcı, hâkim olabilir veya hizmet, bankacılık ve sigortacılık sektörlerinde çalışabilirler.

Hollanda'da Almanya'dakinin aksine, öğrenciler genelde küçük gruplar halinde eğitim görürler. Makaleler ve sunumlar hazırlar, münazaralara katılırlar. Öğrenciler kendilerini geliştirmek isterlerse geniş bir seçmeli ders yelpazesinden seçimsizlik dersler de görebilirler. Bazı uluslararası hukuk dersleri dışında eğitim dili Flemence'dir. Uluslararası programlar, bir yıllık Master ve dört yıllık PhD olmak üzere beş yıllık sürede tamamlanmaktadır.

1999'da imzalanan Bologna Bildirgesi'nin öngördüğü değişikliklere paralel olarak yapılandırma 2002 yılında sona ermiş ve 1993 Hollanda Yüksek Öğrenim Kanunu değiştirilmiş, yeni sistem resmi olarak 2002-2003 akademik yılında yürürlüğe girmiştir. 2002-2003 akademik yıldan itibaren, üç yıllık Bachelorya eğitiminin ardından 1-2 yıl Master programlarına devam edildiği bir süreç öngörülmektedir; ancak bu yeni sistem eski öğrencileri bağlamamaktadır. Bu nedenle şu anda her iki sistem eş zamanlı olarak ilerlemektedir.

³² Koriotoh, Stefan, *Legal Education in Germany Today*, s.19-22.

³³ Prof. Richard De Mulder and Dr. Kees van Noortwijk, 12th BILETA Conference, The Future of Legal Education and Practice March 1997 Collingwood College, University of Durham

Hem Almanya hem de Hollanda Bologna Bildirgesi'ni imzalamıştır; ayrıca, Lizbon Tanıma Konvansiyonu Almanya'da 2007'de, Hollanda'da 2008'de yürürlüğe girmiştir. Bologna Bildirgesi'nin öncüsü olan Sorbonne bildirgesi ise daha küçük bir grup tarafından yayımlanmış, Almanya, Birleşik Krallık, Fransa ve İtalya tarafından imzalanmıştır.

İsviçre'de Hukuk Eğitimi:

İsviçre'de Basel, Bern (Almanca, Fransızca, İtalyanca), Fribourg (Almanca, Fransızca), Genève, Lausanne (Fransızca), Neuchâtel (Fransızca) ve Zurich (Almanca) Üniversiteleri hukuk eğitimi vermektedir. Federal olarak değil, hukuk fakültesine girmek için olgunluk sınavından başka bir sınava tabi değildir. Fakat her kantonda yer alan üniversiteler hukuk öğrenimi sistemini hukuk fakültesi yönetmeliği ile belirlemektedir. Buna göre, hukuk öğrenimi en altı yarıyıldadır (3 yıl) verilmekle beraber üniversitelerin fiilen 10-12 yarıyıl (5-6 yıl) olarak devam ettiği görülmektedir³⁴. Fakat 1999 yılından bu yana kabul edilmiş Bologna Bildirgesi ile fakültelere kredi sistemi getirilmiş ve lisans ile yüksek lisans eğitimi birleştirilerek 3+2 sistemi benimsenmiştir. Buna göre lisans eğitimi tamamlayan öğrenci sınavları geçtiğinde iki yıl daha aynı üniversitede yüksek lisansa devam edebilmektedir.

Bologna Bildirisi, İsviçre tarafından 1999 yılında imzalanmış ve bu çerçevede tanınmıştır. 2003 yılında da İsviçre hukuk eğitim sistemine ayrılmıştır. Sistem, 3 devreden -180 kredi lisans, 90 ya da 120 kredi master doktora aşamalarından oluşmaktadır. Bu durumda lisans eğitimi yaklaşık olarak üç yıl, yüksek lisans eğitimi iki yıl, doktora eğitimi ise araştırma bursuyla iki yıldan az olmamak üzere devam etmektedir. Bunun dışında anılan illeri kapsamında federal bazda kanuni düzenleme yapılmıştır³⁵. Kantonlar arasında da genel olarak bu sistem geçerli olmakla birlikte her kanton gerek lisans eğitimine kabulde, gerekse hukuk eğitiminin süresine ilişkin olarak ekullar getirebilmektedir. Örneğin Neuchâtel Üniversitesi'nde verilmekte olan hukuk eğitimi prensip olarak altı yarıyıl ve buna ek olarak üç-dört yarıyıl olarak devam etmektedir³⁶. Bu sistem LMD (lisans-master-doktora) olarak anılmaktadır.

34 İnan, "İsviçre'de Hukuk Öğretimi", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 22, S. 1-4, 1965-1966, s. 510.

35 İsviçre'de hukuk eğitimi, "Le domaine des hautes écoles (Loi fédérale sur l'aide aux universités et la coopération dans le domaine des hautes écoles (Loi fédérale sur l'aide aux universités, LAU) du 8 octobre 1999 (Etat le 1er août 2008)).

36 <http://www.crus.ch/information-programmes/bologne-ects/la-reforme-de-bologne-en-2008.html?P=1>, 20.06.2009

37 <http://www2.unine.ch/formation/page1029.html>, 23.06.2009

Neuchâtel Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde dersler ve pratik çalışmalar birlikte uygulanmakta ve önemli noktalar örneklerle tartışılmaktadır. Dersler interaktif olarak yapılarak derslerde kritik önem arz eden noktalar üzerinde durulmaktadır³⁷.

Yunanistan'da Hukuk Eğitimi:

Bologna Süreci'ne üye olan Yunanistan'da 1997'den evvel üç olan hukuk fakültesi sayısı 1997'de Panteion Üniversitesi'nin kurulmasıyla dörde çıkmıştır. Aynı yıl içinde, İrina Statmatoudi tarafından yazılmış bir makalede, her hukuk fakültesinin yılda 550-600 arası öğrenci kabul etmekte olduğundan bahsedilmektedir³⁸. Yine aynı makalede, 1997 yılında, hukuk fakültesine yazılı sınavla öğrenci alındığı, her yazılı sınavın iki farklı öğretim üyesi tarafından kontrol edildiği anlaşılmaktadır.

Yunanistan'da üniversiteler devlet üniversitesi niteliğindedir ancak idari işlerde özerk statü söz konusudur. Okullar devlet üniversitesi olduğu için kitaplar da devlet tarafından sağlanmakta, bu durum eğitim hakkının yerine getirilmesi için devlete yüklenmiş bir borç gibi algılanmaktadır. Atina Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nin 2008-2009 Eğitim Yılı için hazırladığı rehber³⁹ bakılacak olursa sekiz dönemlik bir programın öngörülmüş olduğu göze çarpar. Genel olarak klasik ders anlatımı sistemi uygulanmaktadır; ancak, seminer tarzı verilen dersler de mevcuttur. Lisans döneminde çok geniş bir ders yelpazesinin bulunduğu, ayrıca seçmeli dersler arasında Siyasi Dışlınceler Tarihi, Sosyoloji gibi hukuk alanı dışındaki derslerin de verilmekte olduğu görülmektedir. Yüksek lisans programında da aynı çeşitlilik söz konusudur, özellikle doktora programı sırf Kamu Hukuku - Özel Hukuk ayrımıyla sınırlı kalmamakta, modüller ayrım da dikkate alınmaktadır.

Statmatoudi, Yunanistan'daki hukuk fakültelerini sosyo-politik fikirlerin geliştirildiği yerler olarak tanımlamıştır⁴⁰. Buna göre, yeni yetişen hukukçuların kendilerini sırf hukuk bilgisi alanında geliştirmekle sınırlanamaları beklenmekte, okulların kültürel ve zihinsel merkezler haline gelmesi önemli görülmektedir. Öğrencilerin ders dışında, tartışma grupları gibi, zihinsel ve politik faaliyetlerde yer almaları teşvik edilmektedir. Yazar, Yunanistan'daki hukuk eğitiminin çok geniş bir alana yayıldığını ve bu durumun öğrenciye farklı alanlarda

37 http://www2.unine.ch/webdav/site/droit/shared/documents/cursus/BACHELOR_DROIT_1_web.pdf

38 İrina Statmatoudi, "Legal Education in Greece", *Web Journal of Current Legal Issues* <http://webjcli.ncl.ac.uk/1997/issue3/stamat3.html> 1997. (25.06.2009)

39 National and Kapodistrian University of Athens, Faculty of Law, Economics and Political Science websites, (http://www.law.uoa.gr/course_guide0809.pdf) (25.06.2009)

40 Statmatoudi, agra.

çalışabilmek için esneklik imkânı verdiğini belirtmiş; ancak bu durumun öğrencinin uzmanlaşmasını ve farklı konular üzerinde kendini geliştirmesini engellediğini de eklemiştir.

1997 yılının, Yunanistan'da hukuk eğitimi açısından bir çeşit dönüm noktası teşkil ettiği Statmatoudi'nin makalesinden anlaşılmaktadır.⁴¹ Yazar, çeşitli okulların klasik ders anlatma sisteminde reformlar yapmaya başladığını ve farazi dava gibi öğrencinin derse katılımını artıran sistemleri devreye soktuklarını belirtmiştir. Bu tip reformların artıran sistemleri devreye üniversitelerle uyumluluğun sağlanmasıdır. Yine Atina Üniversitesi'nin Erasmus Programı'nın ayrı bir ders listesi bulunmaktadır ve bu programda Almanca, Fransızca, İtalyanca yapılan hukuk dersleri göze çarpmakta, örnek olarak Yunan Usul Hukuku Fransızca verilmektedir.

İspanya'da Hukuk Eğitimi:

İspanya hali hazırda Bologna sistemine üyedir. 2004'te yayınlanan bir raporla Avrupa Kredi Transfer Sistemi uygulamaya konulmuş, bu şekilde öğrencilerin Avrupa sınırları içindeki farklı hukuk fakültelerinde eğitim örebilmeleri ve öğrenci değişim programlarına katılabilmeleri kolaylaştırılmıştır. Öğrenciler hukuk fakültelerinin yaptığı sınavda başarılı olurlarsa üniversite eğitimine başlayabilirler. İspanya'da hukuk eğitiminin mevcut durumunu incelemek için Madrid Carlos III Üniversitesi⁴² örneğinden hareket edilebilir.

Madrid Carlos III Üniversitesi'nde hukuk dersleri (law degree courses) kız döneme yayılmıştır. Öğrenciler, ilk dönemde bazı temel dersleri zorunlu olarak görmekteydiler. Seçimlik dersler ikinci dönemden itibaren başlamaktadır. İlerleyen dönemlerde seçmeli ders havuzu genişlemektedir. Örneğin sekizinci dönemde "tüketici hukuku", "ceza davasında delil" gibi dersleri seçilebilir. Bunun dışında arzu edenler için hukukun belli alanlarında, örneğin 3 Hukuku üzerinde, uzmanlaşma amaçlı dersler lisans derecesinde de mevcuttur. Hukuk eğitiminin lisans sürecini tamamlayanlar (first cycle) yüksek lisans programına devam edebilmektedirler. Bu aşamada da hukuk fakültesi mezunları için geniş bir seçenek ağı mevcuttur. Ayrıca, yüksek lisans düzeyindeki öğrencilere, kredi tamamlamak koşulu ile hukuk dışı alanlara geçiş imkanı sunulmuştur.

İspanya'nın üniversite eğitiminde, Franco Dönemi'ndeki devletin ve politik Kilisesi'nin baskıcı yapısından kaynaklanan temel sorunların

giderilmesi zorlu bir süreç olmuştur.⁴³ Franco öldükten sonra faşizmin zayıflaması üniversiteleri de rahatlattır. Buna rağmen yakın zamana kadar hukuk eğitiminde öğrencilerin pasif bir şekilde ders dinlemeleri sıklıkla görülen bir durum olarak belirtilmektedir.⁴⁴ Ayrıca Josep Canabate-Perez'in makalesinden, Dünya çapında yapılan üniversite sıralamalarında Kıta Avrupası üniversitelerinin, dolayısıyla İspanyol üniversitelerinin, ABD ve İngiltere üniversitelerine oranla çok az yer bulabildiği anlaşılmaktadır. Bu duruma çözüm olarak hukukçu yetiştirme, eskisi gibi yerel hukuk bilgisiyle sınırlı kalmaması, uluslararası prosedürleri bilen hukukçuların yetiştirilmesi gerektiği öne sürülmüştür. Bu bütünlüğü sağlayabilecek ve hukuk eğitimini küreselleştirmeye bağlayan adımlardan biri Bologna süreci olarak görülmektedir.

İspanya'da hukuk fakültelerinin diğer bir sorunu da yakın zamana kadar öğretim üyelerinin eğitimcilikten ziyade araştırmacılığa yönelmiş olmaları olarak gösterilmiştir. Öğretim üyelerinin eğitimi rollerini korumaları ve buna ek olarak öğrencilere sınıf içi tartışmalarda rehberlik etmeleri tavsiye edilmiştir. Öğrencinin pasif bir dinleyici olmaktan çıkıp olayların merkezine oturtulmasının önemli bir atılım olacağı düşünülmektedir. Bu yeni sistemde öğrencinin daha fazla çaba harcaması, tartışmalara katılması, makale yazmayı öğrenmesi, öğretim üyelerinin de öğrencinin sınıfı dışına varlığına anlam katması ve ona öğrenmeyi öğretmesi gerekmektedir. Yakın zamanda İspanya'da öğrenciyi aktif kılmak için çaba harcarsa da, eğitimin büyük ölçüde ezberci kalması eleştiri konusu olmuştur.⁴⁵

İtalya'da Hukuk Eğitimi:

1999 yılından önce İtalyan hukuk fakültelerinin, öğrencilerine Avrupa içinde hareket kabiliyeti sağlayan bir eğitim sunmadığı çeşitli kaynaklarda belirtilmektedir.⁴⁶ Bologna Süreci'ne en çabuk uyum sağlayan ülkelerden biri olan İtalya'da, 1999 yılından bu yana gerçekleşen bir "reformlar serisi" söz konusudur.⁴⁷ İlk reformla dört yıllık olan eğitim sistemi, üç (laurea) + iki (laurea specialistica) şeklinde ayrılanmıştır. 2004 yılında bu ayırım daha da belirgin bir hale getirilmiş, ilk üç yıllık dönem laurea, sonraki iki yıllık dönem laurea

⁴³ Josep Canabate-Perez, Hope Without Optimism: Legal Education in Spain at The Threshold of Bologna Plan, *Barkeley Law Review* 1 2007, s. 302.

⁴⁴ Josep Canabate-Perez, s. 310

⁴⁵ Susana Sanz Cabalero, s. 158

⁴⁶ Francesca Maschio, "The Importance of English Language in the Education of European Jurists: Recent Developments in the Italian Academic Scenario", *European Journal of Legal Education*, C. 3 S. 2, 2006 ss 135-142.

⁴⁷ Luisa Antonelli, "Legal Education in Italy and The Bologna Process", *European Journal of Legal Education*, C.3 S.2, 2006 s.143.

gistraller olarak değiştirilmiştir. Son olarak 2005 yılında 1+4 sistemine ilmiş, isim olarak "laurea magistrale in giurisprudenza" kullanılmaya başlanmıştır. 3+2 sistemi bazı alanlarda halen devam etse de, büyük ölçüde 1+4 sisteminin uygulanması yaygınlaşmaktadır. Hali hazırda eğitim sistemi biraz amaçlı gözükmemektedir. Üç yıllık sistem ile 1+4 yıllık sistemin ilk yılı ortak slerden oluşur. Ancak şirket danışmanlığı, sivil görevler vb. gibi hukuki vüs birimlerinde görev almak isteyen öğrenciler 3+2 yıllık eğitime devam ektedirler. Avukat, yargıç, noter olmak isteyenler ise laurea magistrale irimini takip etmek durumundadırlar. Hemen hemen tüm Avrupa'nın 3+2 emine döndüğü bu yeni dönemde İtalya'nın 1+4 sistemine geri dönmesi, um sorunu yaratacağı gerekçesiyle eleştirilere hedef olmuştur.

İtalya'da Roma Tre Hukuk Fakültesi temel alındığında hukuk eğitimi ğıdaki süreci izlemektedir.⁴⁸ Beş yıllık hukuk eğitimi için 900, üç yıllık hukuk servisler eğitimi için 300 kişilik kontenjan mevcuttur. Öğrenci alımları, sene Eylül ayının ilk yarısında üniversite bazında yapılacak çoktan seçmeli sınavla gerçekleştirilmektedir. Ders sistemi yarıyıllara göre belirlenmiştir. 1+4 hukuk eğitiminin ilk yarıyılında Kamu Hukuku'nun Kurumları, Roma Özel Hukuk Tarihi ve Hukuk Felsefesi zorunlu derslerdir. 3 yıllık hukuk hizmet mleri eğitiminde ise ilk dönem 1+4'le aynı dersler uygulanmakta, bunlara ek rak "Hukuki Bilgi-İşlem ve Hukuki Mantık" dersi de verilmektedir. 1+4 veya 2 yıllık sistemleri bitirenler yüksek lisansa (master di II livello) devam bilmektedirler. Burada da modüller ayırım söz konusudur. Bunun dışında anlaşma (specializzazione) adı altında profesyonel hayata yönelik bir sek lisans programı mevcuttur. Doktora programları için yüksek lisans ön ulu aranmamaktadır.

Norveç'te Hukuk Eğitimi:

Norveç'te hukuk eğitimi Bergen, Oslo ve Tromsø Üniversiteleri lmektedir. Norveç'teki hukuk eğitimi, Bologna sürecine katılımla birlikte ulan reformlardan önceki ve reform çerçevesindeki hukuk eğitimi olmak re iki aşamada incelemek yararlı olacaktır:

Reformlardan önceki hukuk eğitimi:

Reformdan önce Norveç'teki hukuk eğitiminin başlıca sorunu, öğrenci na düşen öğretim görevlisi sayısının az olmasıydı. Öğretim görevlisi ğının temel sebebi ise, üniversitelerin verdiği ücretlerin özel sektörün verdiği t yanında yeterli bulunmamasıydı. Diğer taraftan, üniversitelerin ihtiyaç

duydukları oranda öğretim görevlisi istihdam etmeye yetecek bir bütçesi yoktu.⁴⁹

Norveç'te hukuk eğitimi altı yıl sürmekteydi. Derslerin çoğu zorunluymdu. Bu zorunlu dersler arasında, özel hukuk ve kamu hukukunun genel ilkeleri, aile hukuku, iş ve sosyal güvenlik hukuku, ceza hukuku, medeni usul hukuku ve ceza yargılaması hukuku görülmekteydi.⁵⁰ Sınavlar, olay çözümlemesi ve teorik bir konu hakkında kompozisyon (essay) yazmak suretiyle yapılmaktaydı. Eğitimin ileri safhalarında, yazılı sınavdan sonra sözlü sınav da öngörülmüştü. Karmaşık bir kredi sistemi mevcuttu.

Yukarıdaki haliyle, Norveç hukuk eğitimi sisteminin diğer ülke sistemlerine nazaran biraz "demode" kaldığı, özellikle ders programındaki yoğunluğun, yaratıcılığı engellediği yönünde eleştiriler mevcuttur. Ayrıca uzmanlaşmaya duyulan ihtiyaçlar karşısında geleneksel program yeterli görülmemektedir. Sınav ve değerlendirme sistemi çok sıkı olduğundan öğrencilerin sınavlara ve yüksek not almaya odaklandıkları gözlemlenmiştir. Altı yıllık bir eğitim sürecinin de çok uzun olduğu ileri sürülmüştür.⁵¹ Bütün bu sebeplerden ötürü Norveç, Nisan 1999'da Lizbon Konvansiyonu'nu kabul etmiş, 2002'de de Diploma Eki uygulamasına geçmiştir.⁵²

Reformlar çerçevesindeki hukuk eğitimi:

Lisans seviyesinde (Bachelor's Degree), içeriğini üniversitelerin belirleyeceği beş yıllık bir hukuk eğitimi öngörülmüştür. Yılda 60 kredi olmak üzere ECTS sistemi benimsenmiştir. Bütün öğrencilerin master tezi yazmaları gerekmektedir. Norveç master derecesini tam bir mesleki eğitim için gerekli gördüğünden, master seviyesi yüksek öğrenimin en üstük seviyesidir.

Master seviyesinde verilen dersler arasında İnsan Hakları, Rekabet Hukuku, Amerikan Hukuku, Hukuk Felsefesi, Karşılaşılmalı Şirketler Hukuku, Fikri Haklar, Uluslararası Ticaret Hukuku, Alternatif Uyuşmazlık Çözümleri, Karşılaşılmalı Anayasa Hukuku, Hukukun Ekonomik Analizi, Enerji Hukuku, Uluslararası Ceza Hukukunda Terörizm ve Karşılaşılmalı Özel Hukuk sayılabilir. Üniversiteler NORDPLUS ile ERASMUS öğrenci değişim sistemlerine katılmaktadır.

⁴⁹ Hege Braekhus & Olang Husabo, "The Impact of the Sorbonne-Bologna Declaration on Legal Education in Norway", *European Journal of Legal Education*, C. I, S. 1, 2004, s. 43.

⁵⁰ Braekhus & Husabo, s. 44.

⁵¹ Braekhus & Husabo, s. 45-46.

⁵² http://www.aic.ly/bologna/Bologna/Reports/Countrep_03/Norway.pdf (17.06.2009)

Sınavlarda, genel olarak eğitim materyallerinin kullanılmasına izin verilmektedir. Yazılı sınavları sözlü sınavlar izlenmektedir. Klasik sınavlar ise olduğince az yapılmaktadır.

Her ne kadar üniversiteler part-time ve konuk öğretim üyesi ile birlikte de, reform sonrasında da öğretim üyesi açığı devam etmektedir.⁵³

Yeni sistem, öğrencilerin %10'una A verilmesi sebebiyle, en iyi adayları k isteyen işverenlerce uygun bulunmamaktadır. Öğrencilerin sadece %5'ine verilmesinin daha yerinde olacağı belirtilmektedir. Ayrıca puanlamanın A ile sundaki hangi bağıl nota göre belirleneceği sorun yaratmaktadır.⁵⁴

İsveç'te Hukuk Eğitimi:

İsveç, 1 Temmuz 2007'den itibaren Bologna sürecine katılmış ve üç alı bir eğitim modelini benimsemiştir: Üç yıllık bir lisans (bachelor) mini, iki yıllık master eğitimi ve dört yıllık doktora eğitimi izlenmektedir. Hukuk fakültesi açısından master seviyesi en düşük seviyedir; master seviyesini tamamlamadan hukuk fakültesinden mezun olunamamaktadır.⁵⁵

İsveç'te lisans eğitimine başvurabilmek için iyi seviyede İsveççe ve İngilizce bilmek gerekmektedir. Ayrıca aranan özel şartlar ise, lisede vatandaşlık sınavı ile tarih dersi görmüş olmaktır. Master eğitimi için, yabancı öğrenciler adayın, İngilizce bilmek yeterliyken, doktora eğitiminde yabancı öğrencilerden de İsveççe öğrenmeleri beklenmektedir.

İsveç'te hukuk eğitimi pratik çalışma ağırlıklıdır. Öğrenciler seminerlerine katılırlar. 25 kişilik gruplar halinde pratik çalışmalar yapılır. Öğretim üyesi ise çalışmalar sırasındaki tartışmaları yönlendirir. Öğretim görevlisi, erçevde yorum yapar, eleştirir, konuları nefleştirir ancak geleneksel anda konu anlatmaz. Öğrenciler dönem sonunda küçük gruplar halinde ödevleri teslim ederler. Seminerlere katılım mecburidir.⁵⁶

Dönem sonunda yazılı sınav yapılır. Ders materyallerinin açık olup yacağı dersten dersi değişiklik göstermektedir. Yazılı sınavdan sonra sözlü da yapılabilmektedir

Lisans seviyesinde okutulan zorunlu dersler arasında Hukuk Başlangıcı, Hukukun Temel Kavramları, Aile Hukuku, Medeni Usul Hukuku, Ceza

sklus & Hasubo, s. 44.

sklus & Hasubo, s. 47.

2://www.su.se/english/study/educational-system/bologna/bologna-process-facts/educational-facts-in-brief-1.248 (22.06.2009)

://www.iur.uu.se/InternationalInformation/StudyingLawatUppsalaUniversity/tabid/1323/lang-n-US/Default.aspx (22.06.2009)

Muhakemesi Hukuku, Şirketler Hukuku, Vergi Hukuku, Sosyal Güvenlik Hukuku, İdare Hukuku ile Uluslararası Hukuk sayılabilir. Yaygın olarak sunulan master programları arasında ise Avrupa Birliği Hukuku, Fikri Haklar, Deniz Hukuku ve İnsan Hakları yer almaktadır. Master programı sonunda öğrencilerden bir tez yazmaları beklenmektedir.

İsveç'te, 1 Temmuz 2007 değişikliklerinden önce benimsenin not sistemi AB (ECTS: A ya da B), BA (ECTS: C), B (ECTS: D ya da E), U (ECTS: FX ya da F) şeklindeydi. Bu sistem, eski süreden devralınan dersler açısından 1 Temmuz 2008'e kadar devam etti. Günümüzde "högskolepoäng" yüksek öğretim kredi sistemi benimsenmiştir; 1,5 högskolepoäng eski sistemdeki bir krediye denk düşmektedir. Lisans seviyesini bitirmek için 180, master seviyesini bitirmek içinse 120 krediye ulaşmak gerekir.⁵⁷

ELSA (The European Law Students Association)

Hukuk öğrenimine ilişkin Avrupa sistemleri incelendikten sonra Avrupa'da hukuk öğrencilerinin bir araya gelerek oluşturmuş oldukları ve hukuk öğrencileri arasında uluslararası ilişkiler kurmak, hukuk eğitimine katkıda bulunmak, karşılıklı anlayışı teşvik etmek ve hukuk öğrencileri ile genç avukatların sosyal sorumluluklarını geliştirmek amaçlarına hizmet eden, Avrupa'da yapılan hukuk eğitimi reformunun yanı sıra sosyal faaliyetlerle de öğrencilerin gelişmelerine katkı sağlamalarına yardımcı olan Avrupa Genç Hukukçular Derneği'ne (ELSA) değinmekte yarar görüyoruz. Bu nedenle bu bölümde öncelikle ELSA'ya kısaca değinilecek ve ardından Türkiye'deki genç hukukçuların bu dernekten nasıl yararlanabilecekleri üzerinde durularak Derneğin, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencilerinin gelişimine ne gibi katkıları olabileceği irdelenecektir.

Genel Olarak

ELSA⁵⁸ (The European Law Students Association) Avrupa Genç Hukukçular Derneği, uluslararası, bağımsız, politik açıdan tarafsız ve kâr amacı

⁵⁷ <http://www.su.se/english/study/educational-system/bologna/bologna-process-facts/educational-system-facts-in-brief-1.248> (07.07.2009)

⁵⁸ ELSA 4 Mayıs 1981 yılında Viyana'da kurulmuştur. Günümüzde merkezi Brüksel'de bulunmaktadır. ELSA'nın yapısı şu şekildedir: Uluslararası Yönetim Kurulu (ELSA International) organizasyonun en üst düzey yürütme organıdır ve yılda iki kere toplanan Uluslararası Genel Kurul'un (ICM- International Council Meeting) bahar toplantısında bir yıl için seçilir. ELSA üyesi her ülkede bir ulusal ELSA organizasyonu olup, ELSA Uluslararası'nda ülkeler bu ulusal organizasyonlar tarafından temsil edilirler. Üye ülkelerde hukuk fakültesi bulunan şehirlerde bir ELSA yerel (lokal) grubu oluşturulur ve bu yerel grup ulusal merkeze bağlı olarak faaliyet gösterir. Ülkemizdeki ulusal organizasyon ELSA Türkiye olup, ELSA Ankara, ELSA İstanbul ve ELSA İzmir olmak üzere 3 şubesi (yerel grubu) vardır.

neyen bir "hukuk öğrencileri organizasyonu"dur. Bu organizasyon upa'daki 35 ülkeden ve 250'den fazla hukuk fakültesinden, 25.000 genç ukuçuyu kapsamakta ve hukuk alanında faaliyet göstermektedir.

Faaliyet Alanları

Akademik Aktiviteler (AA)

Üyelerin öğrenim ve meslekî hayatını destekleyici nitelikte yarışmaların araştırma çalışmalarının gerçekleştirildiği alandır. Farazi duruşma ve makale şmaları⁵⁹, araştırma çalışmaları, yayımsal faaliyetleri⁶⁰ vardır.

ELSA Moot Court Competition on WTO Law (EMC)

Hukuk öğrencilerinin ilk avukatlık deneyimlerini yaşadıkları Moot Court şmaları, farazi olay ve kişilerden oluşan farazi bir konu üzerinde tarafların a ve savunmalarını birbirlerine karşı sunarak hukuk becerilerini geliştirmeye imetçi olmayı amaçlar. ELSA Uluslararası taraftan düzenlenen bu şmanın konusu Dünya Ticaret Örgütü'nün (WTO) uluslararası amazlıkları olup, dünyadaki her hukuk fakültesi yarışmacı olarak abilmektedir. Yarışmanın yazılı ve sözlü⁶¹ olmak üzere iki aşaması vardır.

Ord. Prof. Dr. Hıfız Veldet VELİDEDEĞLU Kurgusal Duruşma şması

ELSA Türkiye Genel Merkezi tarafından ELSA Ankara Şubesi ktörülüğünde yürütülen Ord. Prof. Dr. Hıfız Veldet Velidedeğlü Kurgusal şma Yarışması, 2001 yılından bu yana düzenlenmekte ve Türkiye'deki ik fakülteleri öğrencileri kurgusal bir davanın tarafları olarak imaktadırlar⁶².

Makale Yarışmaları (Essay Competitions)

Birçok üye ülkede hukuk fakültesi öğrencilerine yönelik olarak ülke nda makale yarışmaları düzenlenmektedir. Türkiye genelinde ELSA Ankara

SA International ELSA Moot Court Competition on WTO Law (EMC) , ELSA Türkiye Merkezi ise Ord. Prof. Dr. Hıfız Veldet VELİDEDEĞLU Kurgusal Duruşma masını düzenlemektedir.

ational Focus Programme Book (IFP), International Criminal Court Handbook, UN and eil of Europe Reports, Selected Papers on European Law (SPEL), Guide To Legal Studies in e (GLSE), Synergy, ELSActive. Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.elsa-z.org/yayinlar.php> (07.07.2009). Bunların dışında ELSA Law Web (ELSA gruplarının aşı hazırladığı, bir hukukçunun ihtiyaç duyabileceği, özellikle de çalışma grubu üyelerine ncı olacak linklerin yer aldığı bir arama motorudur.), Studies Abroad Programme (SAP). İtli elemeleri İsviçre'nin Cenevre kentinde İngilizce olarak düzenlenmektedir. <http://www.elsa-kdy.org/> (07.07.2009).

Şubesi "Uğur Mumcu Makale Yarışması"nı, ELSA İstanbul Şubesi ise "Prof. Dr. Uğur Alacakaptan Makale Yarışması"nı düzenlemektedir.

*ELSA Çalışma Grupları (Legal Research Groups- LRG)*⁶³

En az üç, en çok altı kişiden oluşan çalışma grupları, grup üyelerinin belirleyeceği konularla ilgili olarak yerel, ulusal veya uluslararası alanda hukuki araştırmalar yaparlar. Çalışma gruplarının başına bir koordinator atanır; finansmanın sağlanması, yönetim kurullarıyla iletişim gibi konularda destek olur. Bunun dışında bir de grubun 'danışmanı' vardır; danışman bir akademisyen, avukat ya da hukukçu olup grubu yönlendirir. Yapılan çalışma yayını, makale serisi veya konferans olarak sunulabilir.

Seminer ve Konferanslar (Seminars and Conferences- S&C)

Akademik ve meslekî açıdan güncel ve gelişme halindeki konulara ilişkin seminerler, konferanslar, panellerin düzenlendiği alandır.

Hukuk Okulu (Law School)

Akademik veya enstitü bazındaki birimlerde işbirliği sonucu organize edilen, belirli bir hukuki konuyla, daha çok insan hakları üzerine yapılan ve her yıl tekrar edilen bir programdır. Katılımcılara konunun derinlemesine irdelenebileceği ve tartışılabileceği, asgari bir haftalık çalışma ortamı sağlanır. Yurtdışından gelen katılımcılar için de konaklama ve benzeri ihtiyaçların karşılanmasında kolaylık sağlanır.

Çalışma Ziyaretleri (Study-Visit)

En az bir ELSA yerel grubu ile yapılan, ortalama bir haftalık bir süreyi kapsayan akademik ve kültürel değişim programıdır. Bu etkinlikle ilk olarak amaçlanan, farklı kültürlerle tanışma ortamı yaratmak, yeni bir ülke ve insanlarını kendi ortamlarında tanıyabilmektir. Study visit; *tek taraflı, iki taraflı, birden çok taraflı* veya *kurumsal* olarak gerçekleştirilebilir. Kurumsal Study Visit gerçekleştirildiğinde uluslararası kurumlara, sivil toplum örgütlerine, resmî kurum ve kuruluşlara ya da özel kurum ve kuruluşlara çalışma ziyareti yapılır.

Stajyer Öğrenci Değişim Programı) STEP Student Trainee Exchange Programme)

Bu program öğrencilerin ve genç hukukçuların kısa dönemli olarak yurt dışında hukuk bürolarında, ilgili kurum ve kuruluşlarda stajyer olarak yer almalarını ve meslekî anlamda faaliyette bulunmalarını sağlayan faaliyet alanıdır. Yılda ortalama 450'ye yakın Avrupa bünyesinde staj yapma imkânı

⁶³ www.elsa.org/research/groups.html (07.07.2009)

hayan STEP⁶⁴, hukuk öğrencilerine ve genç hukukçulara, başka ülkelerin hukuk sistemlerini ve bu ülkelerde hukukun pratikte işleyişini tanıma fırsatı veren bir programdır. Yalnızca bununla sınırlı kalmayıp o ülkedeki sosyal hayatı yakından tanıma fırsatı vermektedir.

Bu çerçevede, 2 hafta ile 18 ay arasında değişen sürelerde, hukuk ile ilgili faaliyet gösteren çeşitli alanlarda hem kısa süreli (short-term) hem de uzun süreli (long-term) staj imkânları tanınmaktadır. Bu alanlar hukuk büroları, avukatlar, bankalar, danışmanlık şirketleri, çeşitli şirketlerin hukuk departmanları, enstitüler ve uluslararası organizasyonlardır.

Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğrencilerinin Gelişimi İçin ELSA'dan Faydalanması

Yukarıda genel olarak açıklanmaya çalışıldığı üzere, ELSA dünyadaki hukuk fakülteleri öğrencilerinin ve genç hukukçuların teorik bilgilerini uygulamaya koymalarını ve farklı hukuk nosyonlarına sahip olan genç hukukçuların iletişim halinde olmasını sağlayarak genç hukukçuların gelişimine katkı sağlamaktadır.

ELSA, uluslararası alanda faaliyet gösterdiği gibi ulusal ve yerel bazda da faaliyet göstermesi nedeni ile ülkemizdeki farklı hukuk fakültelerinde okuyan ya da okumuş olan genç hukukçuların da diyalog halinde olmalarını sağlamaktadır. Bunun dışında Law School, Study Visit, Moot Court, Kurgusal Duruşma Yarışması, Makale Yarışmaları, Stajyer Öğrenci Değişim Programları ile öğrencilerin ve genç hukukçuların gerek akademik gerekse uygulamaya yönelik bir edinerek, kendilerini geliştirmelerine katkı sağlamaktadır.

Bu bağlamda Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencilerinin, Avrupa ülkelerinde staj yapma fırsatından yararlanarak avukatlık mesleğinin farklı bir ülkedeki uygulamasını görmeleri mesleki ve kişisel gelişimlerine katkı edecektir. Uluslararası alanda faaliyet gösterebilecek nitelikte olmayan öğrencilerin, kısa sürelerle de olsa farklı ülkelerdeki hukuk nosyonunu yakından görme fırsatı bulmaları mesleki ideallerini şekillendirirken de yol gösterici olacaktır.

Yabancı dile hâkim olan öğrencilerin Moot Court yarışmalarına (hem uluslararası hem de ulusal olarak düzenlenen kurgusal duruşma yarışmalarına)

⁶⁴ EPR in "Karşılaşma Aşaması" denilen sürecinde, yerel ELSA grubu tarafından stajyerlere, stajyerlere ve staj süresince, kalacak yer bulma, vize işlemlerine yardım, ülkeye ve şehre adaptasyon, günlük hayata alışma gibi konularda destek olunmaktadır. ELSA her yıl STEP programıyla Avrupa bünyesinde ortalama 450 staj imkânı tanınmaktadır. STEP'te yurtdışına gidilmesinin temel amacı ELSA üyesi olmak ve kendini ifade edebilecek kadar İngilizce bilmektir. <http://www.elsa.org/stepdesc/> (07.07.2009)

hazırlanması onların hem fakülteye aidiyetlerini arttıracak hem de neler yapabileceklerini görmelerini ve ekip çalışmalarında başarılı olmalarını sağlayacaktır. Makale yarışmalarına katılan öğrenciler, akademik çalışma yapma fırsatı bularak ileride yapacağı akademik çalışmalar için temel bir fikir edinmiş olacaktır.

2.3 Anglo-Sakson Hukuk Eğitimi Modellerine İlişkin Örnekler

İngiltere'de Hukuk Eğitimi:

Genel olarak Birleşik Krallık⁶⁵ bünyesinde İngiltere-Galler, İskoçya ve Kuzey İrlanda olmak üzere 3 ayrı yargı alanı (jurisdiction) bulunmakta birlikte, bunların tümü "common law" olarak ifade edilen örf ve adet hukukuna dayanmaktadır. Bunun yanı sıra bir Avrupa Birliği üyesi olarak Birleşik Krallık, Toplu Hukuk Hukukuna da tabidir.

Birleşik Krallık ülkelerinde hukuk eğitimi akademik (academic) ve mesleki (vocational) olmak üzere iki safhadan oluşmaktadır. Çalışmamızın konusunu teşkil eden "İngiltere'de Hukuk Eğitimi" özelinde burada belirtilecek olan hususlar, bütün Birleşik Krallık ülkelerinde geçerli olmakla birlikte, yine de her birinin kendine özgü özellikleri mevcuttur.

İngiltere'de avukatlık mesleğini icra edebilmenin en kabul gören yolu hukukta lisans eğitimini tamamlamış olmak, sonrasında bir senelik mesleki eğitim kurslarına katılmak ve kurs sonunda yapılan değerlendirmelerde başarılı olmaktır. Hukuk eğitimindeki bu ikili ayırımın sonucu olarak, lisans düzeyinde çoğunlukla hukuki metinlerin analizi ve hukuk ilkelere ilişkin tespiti üzerinde durulurken, mesleki eğitim aşamasında ise daha çok mesleğini icra eden bir avukatla olmasını gerektiren bilgi, beceri ve diğer yeterliliklere ağırlık verilmektedir⁶⁶.

Akademik Eğitim Safhası:

Bu safha, İngiltere'deki hukuk fakültelerinde verilmekte olan, çoğunlukla üç yıllık bir süreyi kapsayan lisans eğitimini ifade eder. Her akademik yıl, kendi içinde iki ya da üç döneme ayrılır. Genellikle öğrenci, tam kredili dört ders ya da yarım kredili sekiz ders almaktadır. Lisans sonrası üniversitelere girişte, mezunların kabul süreci söz konusu olup, lise döneminde elde edilmiş başarılar

⁶⁵ İng. "The United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland"

⁶⁶ Roger Burridge, "Legal Education in the United Kingdom", Conference of International Legal Educators, May 22-24, 2000 Florence, Italy. <http://www.aals.org/2000international/english/uk.htm> (21.06.2009)

e yüksek notlar dikkate alınmaktadır. Oxford ve Cambridge gibi okullar, üniversiteye girişte ayrıca kendi sınavlarını yapmaktadır.⁶⁷

Üniversitelerdeki hukuk eğitimi etkileyen başlıca faktörler avukatlık mesleğinin gerektirdiği uygulamaya dair beceriler ve hükümetin yüksek eğitime ilişkin politikalarıdır.⁶⁸ Avukatlık mesleğinin iki branşı olan "solicitor" ve barrister" kademesinde yer alan avukatların hemen hepsi, gerek her branşta ayrı ayrı verilmekte olan mesleki eğitim kursları, gerekse hukukta lisans eğitimi ders programlarına etki eden ortak çalışmalar ile kendi faaliyet alanlarında kaliteyi özetlemektedirler.⁶⁹ Bu amaçla, bir hukuk lisans eğitimi bulunması gereken öğrencilerin mesleki eğitime başlamaya hak kazanabilmeleri için enderlerinde aranan minimum standartlara ilişkin ortak bir bildiri (joint statement) yayımlanmıştır.⁷⁰ Bu bildiriye göre, hukuk eğitiminde ilk aşamayı şekillenen akademik eğitimde kaliteyi arttırmaya ilişkin koşulların belirlenmesinde "solicitor" branşını temsil eden "the law society" ile "barrister" branşını temsil eden "the bar council" organlarının birlikte hareket etmeleri görülmüştür. Hukuk fakülteleri, bu bildiri ile uyumlu olmak koşuluyla, lisans eğitimi içeriğini kendileri belirlemektedir.

Hukuk lisans eğitimi verilen belli başlı dersler, ortak bildiriyile paralel hareket etmek amacı ile "alınması zorunlu dersler" olarak kabul edilmiştir. Bu dersler, Sözleşmeler, Haksız Fiil (Tort), Eşya, Anayasa ve İdare Hukuku, Argü Sistem, Avrupa Hukuku ve Ceza Hukuku'dur. Bu zorunlu derslerin yanı sıra, başta Fransızca, Almanca Japonca olmak üzere yabancı dil dersleri ile diğer kelerin hukuk sistemlerine ilişkin dersler seçilerek yer almaktadır.

Son zamanlarda, birçok üniversite Topluluk Hukuku temelinde, Double Degree/Joint Degree ve benzeri başlıklı, hukuk eğitimini belli dönemlerde başka bir ülkede alma olanağı tanıyan dört yıllık lisans programı seçeneği sunmaktadır.⁷¹ Yine, hükümetin girişimleri ile oluşturulmuş ve özete kaliteyi bir lisans ve yüksek lisans eğitiminin standartlarını belirleme çalışmaları olarak

Oxford Üniversitesi Hukuk Fakültesi Websitesi

<http://denning.law.ox.ac.uk/undergraduate/criteria.shtml>
(10.06.2009)

Roger Burridge "Legal Education in the United Kingdom"

<http://www.lawsociety.org.uk/influencinglaw/policyinresponse.law> (17.06.2009)

"A Joint Statement issued by the Law Society and the General Council of the Bar on the completion of the Initial or Academic Stages of Training by Obtaining an Undergraduate Degree"

<http://www.sra.org.uk/documents/students/academic-stage/academicjointstate.pdf> (15.06.2009)

Örnek olarak Fransa'daki Paris XII Üniversitesi ile İngiltere Sheffield Hallam Üniversitesi arasında oluşturulan double degree programı. Ayrıntıları için bkz. Andrea Nollent, "Legal Education in France and England: A Comparative Study"

<http://www.ukcle.ac.uk/interact/hi/2002/nollent.html> (17.06.2009)

açıklanabilecek olan "benchmark statements"⁷², uyarınca, hukuk da dâhil bütün disiplinlerin temel özellikleri ve o disipline dair konularda yetkinlik becerileri doğrultusunda mezunlardan açısından ne gibi beklentilerin olabileceğine dair objektif kriterler getirilmiştir.

Mesleki Eğitim Safhası:

İngiltere'de avukatlık mesleği iki branşı olup, "barrister" olarak tabir edilen smif, davalarda müvekkili adına savunma yapma hakkına sahip olanlardır. Bir alt sınıf olarak tanımlanabilecek olan "solicitor" branşında görev yapanlar ise, mahkemede sahasında görev yapmak dışında bir avukatın yapabileceği bütün işleri yapabilir. Barrister, çok istisnai durumlarda hariç, müvekkil ile direkt iletişime geçmez, ondan talimat almaz. Barrister ile müvekkil arasında iletişimi de solicitor sağlar.⁷³ Daha önce de belirttiğimiz gibi solicitor branşına dâhil avukatlar "the law society" adlı kurulu oluştururken, barrister branşına dâhil olanlar "the bar council" adlı kurulu oluştururlar.

Hukuk fakültesi ya da diğer sosyal bilim dalları mezunlarından bu alanda çalışmak isteyenler, iki mesleki branştan birini seçip, seçtikleri branşa dair öngörülen işlemleri yerine getirmek koşuluyla söz konusu branşta çalışabilme imkânına sahiptirler. Her iki branşta da bir avuktardan uygulamada beklenen beceriler konusunda ayrıca bir eğitim süreci yer almaktadır.

İngiliz hukuk sisteminde solicitor olarak görev yapabilmek için, adaylar öncelikle "legal practice course (LPC)" adı verilen bir eğitime tabi tutulurlar. Bu eğitimi başarıyla tamamlamış olanlar, "solicitor" branşında görev yapan bir avukat ile bundan sonraki iki yıllık resmi staj olarak tabir edilebilecek eğitim döneminin onun yanında geçireceklerine dair bir sözleşme ilişkisi içine gireler (training contract). Bu iki yılın sonunda ise kişi, kurul (the law society) tarafından solicitor olarak kabul edilir. Bugün on'a yakın üniversite ve ayrıca özel eğitim kuruluşları tarafından, kurul gözetiminde olmak kaydıyla, mesleki eğitim kursları (LPC), verilmektedir. LPC, bir akademik yıl boyunca sürmekte olup kurs fiyatı yaklaşık 7000 pound civarındadır.⁷⁴

Barrister olarak görev yapabilmek için ise, adaylar yine bir senelik "Bar Vocational Course" adı verilen mesleki eğitime tabi tutulurlar. Bu eğitimde, mahkeme sahasında görev yapabilmeleri için gerekli olan ve İngilizcede kısaca DRAIN olarak tabir edilen (drafting, research, advocacy, interviewing and negotiation) bilgi ve becerilere önem verilir. Bu eğitim sonundaki sınavlarda

⁷² "Subject Benchmark Statements"

<http://www.qaa.ac.uk/academicinfrastructure/benchmark/default.asp> (17.06.2009)

⁷³ <http://ukinusa.fco.gov.uk/en/faqs/law-order/barrister-vs-solicitor> (15.06.2009)

⁷⁴ Roger Burridge, "Legal Education in the United Kingdom"

başarılı olanlar "Inns of Court" adı verilen, kısaca avukatlık stajının yapıldığı yerlerden birine katılmadılar. Barrister adaylarının, bundan sonraki 12 ay boyunca stajyerlik dönemi devam eder, ilk 6 ay tecrübeli bir barrister avukatın yanında çalışırlar, ikinci 6 ay da mahkemede, yine tecrübeli bir barrister gözetiminde görev yaparlar.

Eğitim süreci ile ilgili son olarak denilebilir ki, İngiliz hukuk eğitimi 2 ayrı safhadan meydana gelmekte birlikte bu iki safha arasında zorunlu bir iritibat aranmamıştır. Bunun sonucunda, her mesleki dal (solicitor ve barrister) kendi mesleki eğitim sürecinde otorite sahibidir.

Son on yılda, bir Avrupa Birliği üyesi olan İngiltere'de, temelleri 1998 yılında Fransa, İtalya, Almanya ve İngiltere Eğitim Bakanlarının Sorbonne'da gerçekleştirdikleri toplantı sonunda yayımlanan Sorbonne Bildirisi ile atılmış ve 2010 yılına kadar Avrupa Yüksek Öğretim Alanı yaratmayı ve bu alanda tek tip yüksek öğretim sistemi değil de çeşitlilik ve birliği hedefleyen bir Avrupa reform süreci olan Bologna süreci⁷⁵ kapsamında, başta hükümet ve üniversiteler olmak üzere bir çok kuruluş tarafından yüksek öğretimde kalite standartlarını belirleyici çeşitli çalışmalar yapılmaktadır.⁷⁶ Bu bağlamda, özellikle hukuk eğitiminde yeni ve etkili öğrenim metodları üzerinde durulmaktadır.

Bologna Süreci'ne İngiltere perspektifinden bakıldığında, ortaya çıkan, "iyi bir hukukçu olmak için bir sistemde yer alan bütün hukuk kurallarını bilmek ve yöneltilen sorulara anında cevap verebilmek mi; yoksa öündeki hukuki sorunu tespit etmek ve buna uygulanacak olan kuralları ortaya çıkarma becerileri mi gereklidir" sorusuna cevap aranarak hukuk eğitiminde kullanılacak olan enstrümanlar belirlenmek istenmektedir.⁷⁷

Bu süreçte etkin bir rol almak isteyen İngiltere'de, "The Research Assessment Exercise" (RAE) adı verilen, yüksek öğretim fonu komitelerince, İngiliz yüksek öğretim kurumlarında gerçekleştirilen akademik araştırma faaliyetlerine ilişkin kalite değerlendirmesi çalışmaları başlatılmıştır. Bu değerlendirmelerde başarılı olunması prestijli bir konumu beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla birbirleriyle rekabet içinde bulunan üniversitelerin hukuk departmanları, çalışanlarını araştırma yapmaya teşvik konusunda büyük bir efor ve zaman harcamaktadır. Değerlendirme komitesi, her bir araştırmanın son altı yılda yayımlanmış en iyi dört eseri üzerinden değerlendirme

⁷⁵ Bologna Süreci hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. <http://bologna.yok.gov.tr/index.php?page=yazi&i=3> (20.06.2009)

⁷⁶ Hukuk alanında bu çalışmalara ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. "UK Centre for Legal Education" www.ukcle.ac.uk/index.html (20.06.2009)

⁷⁷ John Bell, "Legal Education and Bologna: A British Perspective" ,European Journal of Legal Education, C.2, S.2, 2005, s. 95- 104

yapmaktadır. Bu uygulama, akademisyenlerin alanlarında daha fazla yazılı eser ortaya koymasını teşvik etmekle birlikte, daha çok monografi formatında eserlerin oluşturulması, yeni ders kitaplarının basımına olan ilginin gün geçtikçe azalmasına sebep olması sebebiyle eleştirilmektedir.⁷⁸

Amerika Birleşik Devletleri'nde Hukuk Eğitimi:

Hukuk eğitiminin zorlayıcı ve uzun bir süreç olarak karşımıza çıktığı ABD, Avrupa ülkelerinden son derece farklı bir sistemi benimsemiştir. Buna göre, ABD'de bir hukuk fakültesinde öğrenim görebilmek için öncelikle -tarih, sosyoloji, felsefe başta olmak üzere- çeşitli lisans programlarının (bachelor's degree) birinden mezun olmak ve LSAT(Law School Admissions Test) sınavını başarıyla geçmek gerekmektedir. Söz konusu sınav çok özel bir hukuk bilgisi aramakta, okuma ve neden-sonuç ilişkisini doğru kurabilme becerilerini ölçmektedir. Bu sınavın yanı sıra üniversiteler kendi bünyelerinde de sınavlar yapabilmektedir. Dört yıllık bir lisans eğitimi tamamlanmasının ardından üç yıl süren hukuk eğitimi kişiye *juris doctor (JD)* unvanı kazandırmaktadır. Hukuk eğitiminin ilk yılında Hukuk Usulü, Anayasa Hukuku, Ceza Hukuku, Eşya Hukuku, hukuki metin yazma gibi zorunlu dersler, ikinci ve üçüncü yıl ise İdare Hukuku, Uluslararası Hukuk, Çevre Hukuku, Ticaret Hukuku gibi dersler verilmekte ve bu yıllarda öğrencilerin ilgi duydukları alana eğilebilmeleri için seçilmiş derslere ağırlık verilmektedir.⁷⁹

Hukuk alanında ABD'de öğrenim görmek isteyen yabancı öğrencilerin en fazla ilgi gösterdikleri aşama yüksek lisans programlarıdır.(LL.M) Bunun en önemli nedeni, hukuk alanında yüksek lisans yapabilmek için ABD'de hukuk eğitimi almış olma şartı aranmaması ve kendi ülkelerindeki hukuk fakültelerinden almış oldukları lisans diplomasının başvuru için aranan akademik yeterlilik kriterini karşılamaya yetiyor olmasıdır.

JD ve LL.M. programlarının yanı sıra özellikle akademik kariyer hedefleyen doktora programlarına (Doctor of Juridicial Science, S.J.D.) da başvurulabilmektedir.

Mezun olunan hukuk fakültesinin Amerika Barolar Birliği (ABA) tarafından "onaylanmış" hukuk fakültelerinden biri olması halinde; avukat olmak isteyenler, bütün eyaletlerde yapılacak olan baro sınavlarına girmeye hak kazanacaklardır. Bu noktada ABA'nın iki temel görevi; hukuk fakülteleri için öğrenimde yeknesaklığı sağlayıcı akademik birtakım kriterler ortaya koymak ve

⁷⁸ Fiona Cownie, "Are We Witnessing The Death of the Textbook Tradition in the UK?", *European Journal of Legal Education*, C. 3 S.1, 2006 s. 79 - 82

⁷⁹ Örnek ders programı için bakınız: [www.law.harvard.edu/academics/courses/2009-10](http://www.law.stanford.edu/program/courses) (09.07.2009)

mesleğe özgül etik değerleri düzenlemek olarak ifade edilebilir. ABA'nın bir hukuk fakültesini onaylaması için son olarak 2008-2009 yılı için yayınladığı, ilkimizdeki hukuk fakültelerinin ders programına ışık tutabileceğini düşündüğümüz standartlarından⁸⁰ bazıları şöyledir: Bir hukuk fakültesi, eğitim programını öğrencilerini baro sınavına hazırlayacak şekilde, etkili ve hukuk mesleği için sorumluluk bilinci doğrultusunda katılımcı (301-a), öğrencilerin mevcut ve öngörülen hukuki problemleri inceleyebilecek beceriye sahip labilecekleri şekilde (301-1) hazırlanmalıdır. Bir hukuk fakültesinin değeri tespit edilirken; söz konusu akademik program kadar öğrencilerin performansı ve mezunlarının baro sınavını geçme oranları da dikkate alınmaktadır (301-3). Bununla birlikte, ders programlarında, maddi hukuk eğitiminin yanı sıra hukuki analiz, muhakeme edebilme, araştırma, problem çözme, sözlü iletişim ve makale yazabilme hakkında eğitim vermeli ve en az biri eğitimin ilk yılında olmak üzere, daha fazla makale yazabilme, sonrasında da yazma tecrübesi kazandırabilmeli, hukuk mesleğinin tarihi, amaçları, değerleri, kuralları ve sorumluluklarını da kapsamlı ve gerçek yaşama dair pratik yapabilmek, küçük öğrenci gruplarıyla seminer, araştırma ve ortak çalışma yapabilmek olanakları sunmalıdır (302). ABA söz konusu standartlarında, hukuk fakültesi müdüphanelerinin sahip olması gereken niteliklerinden, uzak eğitime, akademik kariyere kadar her türlü hususa dair düzenlemeler içermektedir. ABA'nın yanı sıra; Amerikan Hukuk Fakülteleri Birliği (The Association of American Law Schools) de ABD'deki hukuk eğitiminin kalitesini arttırmak için çalışmalar yapmakta ve ülkedeki hukuk fakülteleri, aranan koşulları sağlamaları halinde bu çalışmaları kaydedilmektedir. Böylece hukuk fakülteleri hem saygınlıklarını arttırmakta hem de yeknesak bir hukuk eğitiminin ortaya çıkmasına yardımcı maktadırlar.

ABD'de gerçekleştirilen hukuk eğitiminde genel itibarıyla iki temel eğitim metodu bulunmaktadır. Ülkemizde de sıklıkla uygulama alanı bulan, *Arar veya Olay İnceleme Yöntemi* (Case Method) ile bir konuda temyiz masasından geçmiş olan çeşitli kararlar üzerinde çalışarak hukuki sorunlar tespit edilir ve çözümlenir yapılır. Bu yöntem ABD'de 19. yüzyıl sonlarında hukuk öğrencilerinin "avukat gibi" düşünmelerini sağlamak üzere Christopher Langdell tarafından geliştirilmiştir. *Soru Sorma Yöntemi* (Socratic Method) ise, eğiticinin bir öğrenciye söz konusu olay veya mercilerin verdiği kararlar hakkında detayları ya da henüz çözümlenmemiş hususları fark ettilmesi için soru sormasına dayalıdır. Çoğu zaman eğitici bu sorularla öğrencilerin temel olguları ve çeşitli bakış açılarını anlamlarını sağlar ve hakemmenin verdiği karardan farklı bir karar verebilmeleri noktasında onları

serbest bırakır. Bu yöntemin amacı, yalnızca henüz yanıtı bulunamamış ya da doktrinde tartışılacak sorulara yanıt vermek değil, öğrencilerin mezun olduklarında ihtiyaç duyacakları eleştirel düşünme becerilerini geliştirmektir. Bahsedilen iki temel yöntemin yanı sıra üniversiteler, Amerika Barolar Birliği, barolar ve sivil toplum örgütleri⁸¹, hukuk eğitiminin hem pratik hem de teorik bilgileri kapsayabilmesi için çok sayıda proje geliştirmektedir. Dikkat çekici birkaç örneğe değinilecektir:

Franklin Pierce Hukuk Fakültesi'nin geliştirdiği ve "Daniel Webster Scholars" adı verilen program ile başarılı öğrenciler mezun olmadan önce New Hampshire Barosu'na kaydedilmekte ve iki yıl boyunca okul derslerinin yanı sıra baroda mesleki bilgilerini geliştirici çalışmalar yaparak iş hayatına ilk adımı atmış olmaktadır.⁸²

Dikkat çekici bir diğer örnek ise, Stanford, Pennsylvania, New York, Northwestern Üniversitelerinde görülen disiplinler arası yaklaşımlardır.⁸³ Bu yaklaşımlar sonucunda üniversiteler, hukuk eğitimi alan öğrencileri ilgi duydukları disiplinlere ait dersler almalarına izin vermektedir. Bununla birlikte Stanford Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencileri ve diğer disiplinlere ilişkin eğitim alan öğrencilerin disiplinler arası konularda benzetim çalışması yapmalarına olanak tanımaktadır. Örneğin, patent ihaline ilişkin bir dosyayla ilgili olarak, yeni bir delil bulma laboratuvarında hukuk ve fen bilimleri öğrencileri beraber çalışarak delillerin ihlali ispatlayıp ispatlayamadığı hususunu açıklığa kavuşturacak çalışmalar yapabilmektedirler.⁸⁴

§ 3. Bahçeşehir Üniversitesi'nin Geleceği

Hukuk eğitimine ilişkin, Bologna Süreci ile Avrupa Birliği Ülkeleri'ndeki ve Anglo-Sakson sistemindeki ülkelerde benimsenen eğitim modelleri incelendiğinde, bu incelemeler ışığında Bahçeşehir Üniversitesi'nin de gelecekte neler yapabileceği sorusu gündeme gelecektir. Üniversitelerin bir vizyonunun bulunması, yetkin bir hukuk eğitimi için vazgeçilmez gerekliliklerden biridir. Üniversiteler, kimliklerine ve belirledikleri vizyona paralel olarak sadece araştırmacı veya sadece uygulayıcı yetiştirmeyi hedefleyebilecekleri gibi hem uygulayıcı hem de araştırmacı yetiştirmeyi de hedefleyebilirler. Her iki durumda

⁸¹ Carnegie Foundation Hukuk Eğitimi

Raporu: <http://www.carnegiefoundation.org/news/sub.asp?key=51&subkey=2152> (16.06.2009)

⁸² <http://www.piercelaw.edu/websterscholar/> (17.06.2009)

⁸³ Sally Kane, "Education Innovation"

<http://www.abanet.org/ltd/studentlawyer/sept08/education.shtml>. (17.06.2009)

⁸⁴ http://www.law.stanford.edu/publications/stanford_lawyer/issues/75/TransformingLegalEducation.html. (17.06.2009)

a, üniversitelerin daha baştan vizyonunu oluşturması ve bu vizyonun gerçekleştirdiği hedeflere odaklanması gerekmektedir.

Bahçeşehir Üniversitesi, gerek uygulayıcı gerekse araştırmacı yetiştirilmesine yönelebilir. Bu konuda, üniversitemin hedeflerine uygun eğitim modelini belirlemesi ve bunu istikrarla uygulaması önemlidir. Bu değerlendirme sırasında, belirlenen vizyona paralel olarak saptanacak hedefleri ikiye ayırmakta fayda vardır:

Araştırmacı yetiştirilmesine ilişkin hedefler:

Hukuk eğitiminin niteliğini geliştirmek ve bu gelişimin sürekliliğini sağlamak ancak konusunda yetkin araştırmacıların ve akademisyenlerin eleceğe hazırlanması ile mümkün olabilecektir. Aksi takdirde sadece uygulayıcı eğitime yönelmek uzun vadede, uygulayıcıları yetiştirecek olan kadroların erimesine sebep olabilecektir, bu da zamanla sadece araştırmacı yetiştirilmesi konusunda değil uygulayıcı yetiştirilmesi bakımından da güçlüktür. Bu nedenle Bahçeşehir Üniversitesi, gerek lisans eğitimi verdiği öğrencileri için, gerekse bünyesine somradan kattığı akademisyen kadroları için araştırma faaliyetlerini teşvik etmelidir.

Akademik çalışmaların teşvik edilmesi adına çeşitli çözümler getirilebilir. Bu doğrultuda hukukun farklı dallarında konferansların düzenlenmesi, belli bir amaya gelmiş olan yüksek lisans öğrencilerinin tezlerini en azından tribünlerine sunmaları için imkân yaratılması, farklı üniversitelerle araştırmacı üyveleri arasında işbirliği içinde kongrelerin düzenlenmesi gibi aktiviteler gerçekleştirilebilir.

Araştırma yapmak isteyenler, öğrenciler ya da akademisyenler, bilimsel çalışmalarını üretebilecekleri, ürettiklerini sunabilecekleri ve paylaşabilecekleri ortama sahip olmadıkça, öğrencilerin araştırma yetisini kazanmaları ve araştırmacıların kendilerini yetiştirmeleri olası görünmemektedir. Yine bu doğrultuda fakültede hakemli bir hukuk dergisi çıkarılabilir ve hukuk fakültesine bir kütüphane kurulması yoluna gidilebilir. Bu bağlamda Bahçeşehir Üniversitesi Kazancı Dergisi ile ortak bir çalışma başlatmış; bünyesindeki Max Planck Enstitüsü Çalışma Birimi'nde kapsamlı bir hukuk kitaplığı oluşturulmuştur. Diğer taraftan, araştırmalar için fonlar oluşturulmalı, araştırmaların devamlılığını sağlamak için de Fakülte içinde belli konulara ayrılmış Araştırma Merkezleri veya Birimler kurulmalı; öğrencilerin de bu merkezlerde etkin bir şekilde çalışması sağlanmalıdır. Buna ek olarak ilgili bilimlere bağlı seçmeli derslerin oluşturulması da düşünülebilir. Okulun kendi kaynaklarının iyileştirilmesinin yanı sıra, yurtdışı araştırmaları için araştırma bursları, değişim programlarına ve araştırma burslarına başvurularda ise

öğrenciler teşvik edilmeli, üniversitemin diğer üniversitelerle etkileşimine olanak tanıyan imkânlar da iyileştirilmelidir.

Diğer taraftan hukuk eğitiminin temel eğitim niteliğinde olduğu ve her şeyden önce sırf entellektüel bir merakla da bu eğitimin görülebileceği, üniversitelerin genel bir hukukçu profili öngörüp buna uygun bir eğitim vermesi gerekliliği de gözden uzak tutulmamalıdır. Bu hedefe ilişkin olarak öncelikle Hukuk Fakültesi'nde okuyan öğrencilerin, hukukun üstünlüğüne ve insan haklarına dayalı devlet yönetimine inanan bireyler olarak yetiştirilmesi gerekmektedir. Zira üniversitemin ve dolayısıyla da hukuk eğitiminin öncelikli amacı öğrencilere meslek kazandırmak değildir.

Bu nitelikteki temel eğitime ilişkin olarak, ilk sene öğrencilerin tarih, ekonomi, siyaset bilimi, psikoloji, sosyoloji, felsefe, edebiyat, matematik ve mantık arasından seçecekleri belirli sayıda dersi görmeleri zorunlu tutulabilir. Türkiye'de genç nüfusun sürekli artış halinde olması sebebiyle kısa vadede hukuk fakültelerinin kendilerine özgü yazılı sınav sistemi ile (ÖSS vb.) den bağımsız) öğrenci alması mümkün değildir; ancak ÖSS'den gelen öğrencinin hukuk eğitiminin tam anlamıyla kavrayabilmesi için bir geçiş sürecine ihtiyaç vardır. Bu bağlamda ilk yıldaki temel eğitimden sonraki yıllarda zorunlu derslerin sayıca az, seçmeli derslerin ise çok olduğu bir sistem getirilebilir ve öğrenciler danışmanlarının tavsiyesiyle istediği derslere yönelebilir. Özellikle ikinci senenin sonunda öğrencilerin ilgi alanlarına yönelmesi sağlanmalıdır. Bu temel dersler kapsamında da öğrencinin sınav sistemiyle sınavından ziyade makale yazımıyla sınavın, başarılı olan makalelerin fakülte dergisinde yayınlınması, farazi dava gibi organizasyonların yapılması ve bu şekilde öğrencilerin araştırmaya yönlendirilmeleri daha verimli olabilecektir.

Uygulayıcı yetiştirilmesine ilişkin hedefler:

Üniversite eğitiminin ve özellikle hukuk eğitiminin amacının öğrencilere sadece meslek kazandırmak olmadığı ve genel olarak hukukçu profiline uygun değerlerin her uzmanlık dalı için gerekli olduğu gerçeği karşısında uygulamaya yönelecek olan hukuk öğrencilerine de hukuk etiğine ilişkin ortak değerler kazandırılmalı, bundan sonra bu öğrencilerin yöneleceği mesleki uzmanlık alanlarına uygun olarak başka birtakım çalışmaların yapılması yoluna gidilmelidir. Aşağıda, sırasıyla, hukukun uygulayıcısı olan avukatlar ile hâkimler ve savcılar için yürütülebilecek çalışma önerileri sıralanacaktır.

İlk olarak, avukatlık eğitiminde, öğrencilerin avukatlık mesleğini uluslararası alanda mı ulusal alanda mı yürüteceği dikkate alınmalıdır. Üniversitemiz, ulusal alanda avukatlık mesleği yapmayı hedefleyen öğrenciler için seçmeli ders olarak, klinik çalışma ve farazi dava dersleri düzenlenmektedir.

Bu derslerde öğrenciler uygulamamın işleyişi konusunda bilgi edinmekte ve eşitli davalar üzerine benzetim çalışmaları yapmaktadırlar. Böylece avukatlıklarında kendileriyle aynı durumdaki yeni mezun meslektaşlarından bir dümd önde olarak profesyonel hayata girmiş olmaktadırlar.

Bahçeşehir Üniversitesi bünyesinde, Co-Op (Kampüsümişyerim) Organizasyonu aracılığıyla, hukuk fakültesi mezunlarının lisans sonrası zorunlu ir yıllık avukatlık stajında ve talep üzerine yaz stajlarında da öğrenciler önlendirilmekte, öğrenciler bu imkânlardan haberdar edilmektedir. Yine Bahçeşehir Co-Op aracılığıyla kariyer günleri düzenlenmekte, hukuki uzmanlık lanlarının birebir tanıtılması yoluna gidilmektedir. Örneğin, avukatlığın anında noterlik, savcılık, hâkimlik gibi diğer hukuki uzmanlık alanlarına işkin, mesleklerinde yetkin kişiler tarafından öğrencilere konferanslar erilmektedir. Böylece öğrenciler fakülteden mezun olduklarında, gelecekteki mesleklerini bilinçli bir şekilde seçmiş olabileceklerdir. Bu bağlamda âlihazardaki öğrencilere yönelik danışmanlık sisteminin de daha da erinleştirilmesi, hukuk eğitimi tamamlanarak sadece yukarıda saydığımız mesleklerde çalışanların değil, farklı mesleklerde çalışan hukuk fakültesi mezunlarının da aldıkları eğitimi hangi şekilde değerlendirdiklerini ifade meleri açısından faydalı olacaktır. Bununla birlikte Co-Op Organizasyonu'nun birliği yaptığı kurumları arttırması da mezunların iş imkânlarının nışletilmesi açısından yerinde olacaktır.

Küreselleşme ve Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne uyum süreci dikkate indüğında, uluslararası alanda çalışacak avukatlara duyulan ihtiyacım gün çükçe artacağı unutulmamalıdır. Dolayısıyla öğrenciler uluslararası alanda lışmaya teşvik edilmelidir. Öğrencilere yurtdışında staj imkânları sağlanmalı, rrica bu imkânın kullanılabilmesi için öğrencilere ilgili dillere ilişkin hukuk rminolojisinde yetkinlik ve yeterlilik kazandırılması gerekmektedir. Bu psamda, Hukuk Almancası, Hukuk İngilizcesi ve Hukuk Fransızcası gibi rsler ders programına eklenebilir ve öğrencilerin yabancı dil bilgilerinde gari standart böylece oluşturulabilir. Üniversitemiz bünyesinde kurulan "Legal nglish Unit/Hukuk İngilizcesi Birimi" içinde İngilizcenin öğrenciler tarafından iyi şekilde bilinmesi hedefine yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Yine bu rim bünyesinde İngilizce araştırma ve yazma teknikleri gibi çalışmalar pılması düşünülebilir. Bu bağlamda, Üniversitemizin bünyesinde her eğitim nda haftalık olarak düzenlenen ve Amerikalı akademisyenler tarafından rilen Amerikan Hukuku'na ilişkin seçilmiş dersler öğrencilere İngilizce rsleri anlamak ve bu derslerde konuşma becerisi kazandırmak bakımından ulikçi bir adımdır. Buna ek olarak, lisans düzeyindeki öğrencilerimize, her yıl mmuz ayı içinde Minnesota'da William Mitchell College of Law işbirliği ile mmer Academy, Kansas University işbirliği ile Türkiye'de Study Abroad,

Ağustos ayı içinde ise Washington'da Legal Study programlarına katılma fırsatı verilmektedir. Bu programlarda özellikle uluslararası alanda avukatlık yapmak isteyen öğrencilerimiz, hem dil becerilerini geliştirmekte hem de karşılaştırmalı hukuk alanındaki bilgilerini yetkin bir düzeye getirmektedirler. Dil öğrenimi ile ilgili yapılacak bir diğer teşvik ise öğrencilerin ve akademisyenlerin yurtdışında da yabancı dil eğitimlerine ve değişik hukuk sistemlerine yönelik çeşitli eğitim programlarına dâhil olmaları ve bu amaçla bursların oluşturulması şeklinde düşünülebilir.

Lisan açısından yeterlilik engeli kalktıktan sonra, gerek üniversite içinde, gerekse diğer kurumlara etkileşimli olarak, yurtdışındaki hukuk sistemlerine ilişkin biçimsel bilgilerin de öğrencilere kazandırılması gerekir. Bu kapsamda da üniversiteler arası değişim programlarının desteklenmesi ve ELSA⁸⁵ benzeri örgütlenmeler ile işbirliği içinde yurt dışı stajlar programlarının yürütülmesi gerekmektedir.

Hâkim ve savcı eğitimi de uygulayıcı eğitimi içinde kendine yer bulmalıdır. Klinik dersleri hâkim ve savcılık eğitimi de kapsayacak şekilde geliştirilmeli, yargılama uygulamalarına yönelik eğitimini de kapsayacak şekilde birimlere bağlı seçilmiş dersler oluşturulmalıdır. Türkiye'de hâkim ve savcılık mesleğine giriş için ilgili sınavda başarılı olmanın zorunlu olduğu unutulmamalı, bu alana yönelecek öğrencilerin hem mesleğe giriş aşamasında hem de mesleğe başladıktan sonra mesleğin icrası sırasında yetkin bilgi ve beceriye sahip olmaları sağlanmalıdır. Üniversitemiz, hâkim ve savcı olmak isteyen öğrencileri, Ceza Yargılaması Uygulamaları Birimi'nin düzenlediği etkinliklerde hakim ve savcılarla bir araya getirmekte ve böylece öğrencilerin mesleğin ince noktalarını daha lisans döneminde öğrenme fırsatına sahip olmaktadırlar. Hâkimlik ve Savcılık Sınava ile ilgili olarak ise, bu konuda uzman dershanelerde işlenen konuları da kapsayan bilgiler öğrencilere aktarılmaktadır.

§ 4. Sonuç

Çalışmamın amacı, farklı ülkelerdeki hukuk eğitim modellerinin ışığında Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nin uygulayabileceği en uygun eğitim modelinin geliştirilmesine katkıda bulunmaktır.

AB ile uyum süreci ile yüksek öğrenimin yeknesaklaştırılması ve küreselleşme olgusu karşısında hukuk fakülteleri de kabuk değiştirmektedir. Uzmanlaşılması gereken alanların çokluğu karşısında seçilmiş derslerin önemi giderek artmakta ve öğrencilerin yeni gelişen hukuk dallarında da bilgi sahibi olması aranmaktadır. Bu da hukuk fakültelerindeki zorunlu ders sayısının

⁸⁵ Supra, "Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğrencilerinin Gelişimi İçin ELSA'dan Faydalanılması" s.22

iderek azalmasının ve seçmeli derslerin sayısının artmasının⁸⁶ yanı sıra, ders-eriklerinin de daha kapsamlı hale gelmesi ve yüksek lisans ve doktora programları aracılığıyla uzmanlaşmanın önem kazanması sonucunu öğurmaktadır. Sistemler ne kadar farklılık gösterirse göstereyin bu temel eğişiklik her ülkede göze çarpmaktadır.

Yukarıda üzerinde durulduğu üzere öneriler, belli hukuk alanlarına sıkışıp almama ve hukuk fakülteleri öğrencilerine hukuk biliminin tek yönüne ilişkin ir eğitim sunmama temelinde şekillenmektedir. Eğitimin ne pratik ne de teorik vağı eksik bırakılmaldır. Diğer taraftan ezberci bir eğitimle öğrencilere uğunun bilgisini dayatmak yerine bilgiye nasıl ulaşacakları öğretilmeli, böylece ayat Boyu Öğrenme Modeli (AB modeli) de teşvik edilmelidir; ancak tüm nmlar üniversitelerin yapısına ilişkin kaygıları bertaraf etmeyecektir.

Üniversiteler yapıları itibarıyla özgür düşüncenin üretildiği bağımsız rumlar olmalıdır. Bununla beraber, bu çalışma kapsamında üniversitelerin zerklğine ilişkin konulara değinilmemiştir. Bahsedilen⁸⁷ öneriler Türkiye’de althazırda yürürlükte olan mevzuatın izin verdiği alanla sınırlıdır.

Bu sınırn ötesinde de yapılabilecekler elbette vardır. Bu takdirde ünversitelerin özerkliği konusunun yansırı üniversiteye öğrenci alınmasına şkin sistemler üzerinde de durulmalıdır. Zira öğrencilerin üniversiteye mında uygulanan sistem, eğitim modelinin şekillendirilmesinde önemli rol nayacaktır. Bu noktada Amerikan Barolar Birliği’nin getirdiği gerek ademik gerekse idari standartların Türk hukuk fakültelerine, ülkemiz koşulları dikkate alınarak, uyarlanması düşünülebilir. Burada, ABD’den farklı olarak, sorumluluğu hukuk fakülteleri ve barolar arasında paylaşırılmak üzere şulları açısından daha uygun olabilir. Zira ABD’de Türkiye’den farklı olarak kim ve savcılarn da baroya kayıtlı olmaları gerekmekte, bu nedenle baro psini kapsar nitelikte faaliyet yürütmektedir. Bu şekilde bir ortak çalışma pılması eğitim sistemindeki yeknesaklığı ve asgari standartları sağlayabilir.

Türkiye’de üniversite eğitimi açısından temel sorun yüksek öğrenimin ullanış biçiminden kaynaklanmaktadır. Üniversitelerin bilimsel alanda faaliyet steren kurumlar olduğu görüşü karşısında meslek kazandıran kurumlar olarak rüşü ağırlık kazanmaya başlamıştır. Bu bakımdan sadece üniversitelerin psini gözden geçirmenin yeterli olmayacağı, eğitim alanında bütün demeleri ve bütün alanları içeren toplu bir reformun yapılmasının gerekliliği rgulanabilir. Türkiye’nin diğer bir sorunu ise, sürekli artan bir genç nüfusa

sahip olmaktadır. Bu durum üniversiteye girişte yapılan sınavın, hukuk fakültesinde eğitim görebilecek düzeydeki öğrencileri belirleme açısından sorun yaratmasına yol açmakta ve lise eğitiminin kalitesini düşürmektedir. Çoktan seçmeli sınav sisteminin öğrencileri araştırarak öğrenmek yerine ezberciliğe sevk etmesi sık rastlanan bir durumdur. Bu soruna bir çözüm olarak, hukuk fakültelerinin ÖSS’den bağımsız olarak ya da ÖSS’ye ek olarak yazılı sınavla öğrenci almaları bir öneri olarak sunulabilir. Bu şekilde öğrencinin analitik zekası ve yorum yapabilme yeteneğine göre daha tutarlı bir seçim söz konusu olacaktır.

Hukuk eğitimi açısından diğer bir öneri ise hukuk fakültesi öğrencilerinin belli bir ön eğitime tabi tutulması olabilir. Burada, daha önce bahsedilmiş olan felsefe, tarih gibi derslerin ağırlıklı olduğu hazırlık eğitimini hatırlatmakla yetineceğiz. Yine aynı şekilde Amerikan modeli hukuk eğitiminin öğrenciyi hukuk konusunda gerekli olgunluk ve anlayışa yaklaştırdığı eklenebilir.

Bu önerilere paralel olarak, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi de birtakım yenilikler ve düzenlemeler yapmıştır. Hâlihazırda Bahçeşehir Hukuk Fakültesi, hukuk eğitimi aldıktan sonra pratik hayata yönelmek isteyen öğrencileri için “Yargılama Birimi” kurmuştur. Böylece, mezun olduktan sonra hâkimlik veya savcılık mesleğini seçmeyi düşünen öğrencilerin kendilerini geliştirmelerine yardımcı olmayı planlanmaktadır. Yabancı dil eğitimi konusunda, fakülte bünyesinde yeni kurulan “Legal English Unit/Hukuk İngilizcesi Birimi” ve “Avrupa Birliği Hukuku Birimi” bu açıdan kendini geliştirmek ve uluslararası alanda çalışmak isteyen öğrenciler için faydalı olacaktır. Akademik alanda çalışmak isteyen öğrenciler için ise Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nin Max Planck Enstitüsü ile işbirliği halinde kurmuş olduğu çalışma birimi ve kütüphanede bu alanda çeşitli etkinlikler yapılmaktadır.

Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nde yapılmış olan bu çalışmalara ek olarak var olan kalitenin korunması için, sürekli hale getirilmesi gereken bazı pratikler arasında şunlar sayılabilir: Öncelikle öğrencinin ders içinde aktif bir rol oynaması için, sınıf mevcudlarının düşürülmesi önerilebilir. Bu tip sınıflarda öğrencilerin kişisel görüşlerini ve yaptıkları araştırmaları paylaşabilmeleri kolaylaşacaktır. Diyalogun önemli rol oynadığı hukuk dünyasında, özellikle pratik alanda, hukukçuların toplumun diğer bireyleriyle iletişim kurabilen kişiler olabilmeleri, bu ilişkiyi güven çerçevesine oturtabilmeleri gerekmektedir. Bu bakımdan yabancı dil eğitiminde belli bir düzeyin tutturulmasının yanı sıra anadilin doğru bir şekilde kullanılmasının önemi de vurgulanabilir.

Son olarak, hukukun diğer bilim dallarıyla bağı koparılmamalı, farklı sosyal bilimlerle arasındaki disiplinlerarası yaklaşıma hukuk eğitimi de dâhil olabilmelidir. Bu konuda düzenleyici işlemleri yapan kurumların, bu özgülüğü öğrenci ve akademisyenlere tanıması gerekmektedir.

EK I:Almanya'daki Hukuk Fakültesi Ders Programından Örnek Model⁸⁸

1. Sömestr

Hukuk Bilimine Giriş
Medeni Hukuk Genel Hükümler
Ceza Hukuku
Anayasal Hukuk
Hukuk Tarihi veya Hukuk Felsefesi
Çalışma grupları

2. Sömestr

Borçlar Hukuku
Ceza Hukuku II
Temel Haklar
Roma Hukuku veya Siyaset Bilimi
Hukuk Metodolojisi
Çalışma grupları

3. Sömestr

Haksız Fiil Hukuku
Eşya Hukuku
Ceza Hukuku III
İdare Hukuku
Avrupa Hukuku
Çalışma grupları

4. Sömestr

Aile ve Miras Hukuku
Ticaret Hukuku
Ceza Usul Hukuku
İdare Hukuku II
Çalışma Hukuku

5. Sömestr

Medeni Hukuk Tekrar ve Sınav
Ticaret Hukuku II
Medeni Usul Hukuku
İdari Yargılama Hukuku
İş Hukuku

6. Sömestr

Ceza Hukuku Tekrar ve Sınav
İdare Hukuku
Seminer

7. Sömestr

Kamu Hukuku Tekrar ve Sınav
Medeni Hukuk Tekrar
Ceza Hukuku Tekrar

8. Sömestr

Medeni Hukuk, Ceza Hukuku ve
Kamu Hukuku - Tekrar
Eyalet Sınava

⁸⁸ Joerg M. Mössner, parag.16

EK II: Roma 3 Üniversitesi Ders Planı

I. Dönem

I. Sınıf
Kamu Hukukunun Kurumları
Roma Özel Hukuku Tarihi
Hukuk Felsefesi

I. Sınıf

Anayasa Hukuku
Özel Hukukun Kurumları II
Avrupa Birliği Hukuku
Hukuki mantık ve bilgi işlem

II. Sınıf

Ceza Hukuku
Ticaret Hukuku
Mülkiye Hukuku

III. Sınıf

Avrupa Birliği Hukuku II
Roma Hukuku
Ceza Hukuku II
Mülkiye Hukuku

IV. Sınıf

Uluslararası Hukuk
Ceza Usul Hukuku
Seçmeli Ders

II. Dönem

I. Sınıf
Karşılaştırmalı Hukuk Sistemleri
Özel Hukukun Kurumları
Siyasi İktisat

II. Sınıf

Ortaçağ ve Modern Hukuk Tarihi
İş Hukuku
Maliye Bilimi

III. Sınıf

Medeni Usul Hukuku I
İdare Hukuku I
Vergi Hukuku
Seçmeli Ders

IV. Sınıf

Medeni Hukuk
Ticaret Hukuku II
Medeni Usul Hukuku II
Seçmeli Ders

V. Sınıf

Seçmeli Ders
Hukuk Dili
Final Sınavı

EK III: Oxford Üniversitesi Ders Planı⁸⁹

1. Safha: İlk Yılın İlk İki Dönemi

Ceza Hukuku
Anayasa Hukuku
Roma Özel Hukukuna Giriş
Hukuki Araştırma Becerisi

2. Safha: İlk yılın Son Dönemi ve İkinci Yıl

Haksız Fiil
Sözleşmeler
Toprak Hukuku
Tröstler
İdare Hukuku
İçtihatlar

3. Safha: Son Yıl

Avrupa Birliği Hukuku

* Öğrenciler aşağıdaki seçmeli derslerden ikisini seçeceklerdir:

Ticari Kiralama
Şirketler Hukuku
Karşılaştırmalı Hukuk: Sözleşme
Rekabet hukuku ve Rekabet Politikaları
Fikri Haklar, Patent ve Bağlı Haklar
Fikri Hakları Marka ve Bağlı Haklar
Ceza Adaleti ve Penoloji
Çevre Hukuku
Avrupa İnsan Hakları Hukuku
Aile Hukuku
İngiliz Hukuk Tarihi
Uluslararası Ticaret
İş Hukuku
Tıp Hukuku ve Etik
Ahlak ve Siyaset Felsefesi
Taşınır Mülkiyeti
Ticaret Hukukunun İlkeleri
Uluslararası Hukuk
Roma Hukuku (Suçlar)
Vergi Hukuku

⁸⁹ <http://denning.law.ox.ac.uk/undergraduate/courses.shtml> (13.07.2009)

EK IV: Stanford Üniversitesi Ders Planı⁹⁰

1. Yıl

Güz Dönemi

Medeni Usul Hukuku I

Çözleşmeler

Ceza Hukuku

Hukuki Araştırma ve Yazım

Bahar Dönemi

Anayasa Hukuku I

Eşya Hukuku

Hukuki Araştırma ve Yazım

2 ila 4 Seçimlik Ders

. ve 3. Yıllar:

Öğrenciler aşağıdaki derslerden seçim yapacaklardır:

İdari İşletme Hukuku

Medeni Usul Hukuku ve Davası

Anayasa Hukuku ve Teorisi

Ceza Hukuku ve Ceza Yargılaması Hukuku

Yüzmazlık Çözümleri, Arabuluculuk ve Uzlaşma

Devre Hukuku ve Doğal Kaynaklar

Ticari Hukuku

İle Hukuku

İle Hukuku

İle Hukuku

İle Hukuku

Hukuku

Hukuku

Hukuku

Hukuku

Hukuku

Hukuku

Hukuku

Hukuku

KAYNAKÇA

• **AKTAN, Can Coşkun**, “Sorbonne’den Bologna’ya, Berlin’den Bergen’e: Avrupa’da Yüksek Öğretim Sistemlerinin Harmonizasyonu ve Yeniden Yapılandırılmasına Yönelik Reform Çalışmaları”, *Yaşar Üniversitesi Yayını*, İzmir, S. 2 -3, 2007.

• **ANSAY, Tuğrul**, *Amerika Birleşik Devletlerinde ve Federal Almanya’da Hukuk Öğretimi*, Hukuk Öğretimi Sempozyumu içinde, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No: 497, Ankara 1993, ss. 15-34

• **ANTONIOLLI Luisa**, “Legal Education in Italy and The Bologna Process”, *European Journal of Legal Education*, C.3 S.2, 2006.

• **ARSLAN R., S. TAŞPINAR**, “AB Sürecinde Türkiye’de ve Avrupa’da Hukuk Öğrenimi, Hukukçu Yetiştirilmesi ve Türkiye’nin Bu Gelişmelerden Etkilenmesi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.53 S.1, 2004.

• **BELL, John**, “Legal Education and Bologna: A British Perspective” *European Journal of Legal Education*, C.2 S.2, 2005.

• **BRAEKHUS Hege & Olaug HUSABO**, “The Impact of the Sorbonne-Bologna Declaration on Legal Education in Norway”, *European Journal of Legal Education*, C. 1, S. 1, 2004.

• **BURRIDGE, Roger** “Legal Education in the United Kingdom” *Conference of International Legal Educators*, May 22-24, Florence, Italy, 2000. <http://www.aals.org/2000international/english/uk.html>

• **CABALERO Susana Sanz**, “The European Space for Higher Education and The Teaching of Law: The Spanish Case” *European Journal of Legal Education*, C. 4, S.2, 2007.

• **CANABATE-PEREZ Josep**, “Hope Without Optimism: Legal Education in Spain at The Threshold of Bologna Plan”, *Barkley Law Review* 1, 2007.

- **COWNIE, Fiona** "Are We Witnessing The Death of the Textbook Tradition in the UK?", *European Journal of Legal Education*, C. 3, S.1, 2006.
- **DE MULDER, Richard & Kees van Noortwijk**, "The Future of Legal Education and Practice" 12th BILETA Conference, Mart 1997 Collingwood College, University of Durham
- **GUINCHARD Audrey**, "The Double Degree Experience Between England and France: A Contribution to an Integrated European Legal Education", *European Journal of Legal Education*, C. 4 S. 1, 2007.
- **GÜRİZ Adnan**, "Değerlendirme", *Hukuk Öğretimi Sempozyumu*, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1993 ss. 115-122
- **İNAN Naim**, "İsviçre'de Hukuk Öğretimi", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 22, 23, S. 1-4, 1965-1966.
- **JOHNSTON Theresa**, "Transforming Legal Education" http://www.law.stanford.edu/publications/stanford_lawyer/issues/75/TransformingLegalEducation.html.
- **KANE Sally**, "Education Innovation". <http://www.abanet.org/lsd/studentlawyer/sept08/education.shtml>.
- **KLEBES-PELISSIER Anne**, "Double Degrees in the Context of Bologna Process", *European Journal of Legal Education*, C. 4 S. 2, 2007.
- **KORIOTH Stefan**, Legal Education in Germany Today, *Wisconsin International Law Journal*, C. 24 S. 1, <http://hosted.law.wisc.edu/wilj/issues/24/1/korioth.pdf>
- **MALAN, Thierry**, "Implementing the Bologna Process in France", *European Journal of Education*, C. 39 S. 3, 2004.
- **MASCHIO Francesca**, "The Importance of English Language in the education of European Jurists: Recent Developments in the Italian Academic scenario", *European Journal of Legal Education*, C. 3 S. 2, 2006.
- **MÖSSNER Joerg M.**, "Report on Legal Education in Germany", <http://www.aals.org/2000international/english/germany.htm>
- **NOLLENT Andrea**, "Legal Education in France and England: A Comparative Study" <http://www.ukele.ac.uk/interact/ili/2002/nollent.html>
- **OĞUZ Arzu**, "Hukuk Eğitimindeki Son Gelişmeler ve Karşılaşılmalı Hukukun Hukuk Eğitimindeki Rolü", C. 52 Sayı: 4, 2003.
- **STATMATOUDI Irina**, "Legal Education in Greece", *Web Journal of Current Legal Issues* <http://webjcli.ncl.ac.uk/1997/issue3/stamat3.html> 1997.
- "A Joint Statement issued by the Law Society and the General Council of the Bar on the Completion of the Initial or Academic Stage of Training by Obtaining an Undergraduate Degree", <http://www.sra.org.uk/documents/students/academic-stage/academicjointstate.pdf>
- Bahçeşehir Üniversitesi LEGİS websitesi, <http://bahcesehir.edu.tr/legis/overview/id/01>
- Bar Admissions and Comprehensive Guide, American Bar Association www.abanet.org/legaled/baradmissions/basicoverview.html
- Birleşik Krallık Bologna Websitesi, http://www.bolognabergen2005.no/Docs/00-Main_doc/880918_Magna_Charta_Universitatum.pdf
- ELISA Websitesi www.elsa.org/research/groups.html (07.07.2009)
- ELISA Türkiye websitesi, <http://www.elsa-turkey.org/yayinlar.php>
- Franklin Pierce Law Center, <http://www.piercelaw.edu/websterscholar>
- "La réforme de Bologne en bref", *Rector's Conference of the Swiss Universities*, <http://www.crus.ch/information-programmes/bologne-ects/la-reforme-de-bologne-en-bref.html?L=1>.
- Latvia Academic Information Center http://www.aic.lv/bologna/Bologna/Reports/Countrep_03/Norway.pdf
- Loi fédérale sur l'aide aux universités et la coopération dans le domaine des hautes écoles (Loi sur l'aide aux universités, LAU) du 8 octobre 1999 (Etat

le 1er août 2008). <http://www.crus.ch/information-programmes/bologne-ects/la-reforme-de-bologne-en-bref.html?L=1>.

- Madrid Carlos III Üniversitesi "Study Plan"
http://www.uc3m.es/portal/page/portal/titul_psc/derecho/study_plan
- National and Kapodistrian University Of Athens Faculty Of Law Course Guide for 2008-2009,
http://www.law.uoa.gr/course_guide0809.pdf

- Neuchâtel Üniversitesi Hukuk Fakültesi
<http://www2.unine.ch/formation/page1029.html>.

• Neuchâtel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Lisans Programı
http://www2.unine.ch/webdav/site/droit/shared/documents/cursus/BACH_ELOR_DROIT_1_web.pdf.

- Oxford Üniversitesi Hukuk Fakültesi,
<http://denning.law.ox.ac.uk/undergraduate/criteria.shtml>

• Roma III Üniversitesi Hukuk Fakültesi 2008-2009 Öğretim Planı,
http://www.uniroma3.it/downloads/os0809/2561_OdS%20Facolta%20di%20Giurisprudenza%20a.a.%202008%202009.pdf

- Stanford Üniversitesi Hukuk Fakültesi,
www.law.stanford.edu/program/courses

• Stockholm Üniversitesi Websitesi,
<http://www.su.se/english/study/educational-system/bologna/bologna-process-facts/educational-system-facts-in-brief-248>

• The Carnegie Foundation for the Advancement of Teaching,
<http://www.carnegiefoundation.org/news/sub.asp?key=51&subkey=2152>

• The Law Society,
<http://www.lawsociety.org.uk/influencinglaw/policyinresponse.law>

• The Quality Assurance Agency for Higher Education (QAA)
<http://www.qaa.ac.uk/academicinfrastructure/benchmark/default.asp>

- UK Centre for Legal Education, www.ukcle.ac.uk/index.html

• UK in USA Foreign and Commonwealth Office
<http://ukinusa.fco.gov.uk/en/faqs/law-order/barrister-vs-solicitor>

• Uppsala Üniversitesi Hukuk Fakültesi
<http://www.jur.uu.se/InternationalInformation/StudyingLawatUppsalaUniversity/tabid/1323/language/en-US/Default.aspx>

• Yüksek Öğretim Kurulu Bologna Süreci Websitesi,
<http://bologna.yok.gov.tr>

Hepimiz İçin Tanıdık Bir Hikaye..

umar BÜLENT¹

Sıcak ve bulutsuz bir haziran günü 18 yaşındaki TC yurttaşı Bay A, 1 se-
dir hazırlanmakta olduğu ÖSS'ye girer ve bu sınav sonucunda kayda değer bir
şansı gösterir. Kendisi için en iyi geleceği planlayan ailesi ve yakınları, Bay
'nın üniversite sınavında aldığı yüksek puanı hukuk fakültesine girmek için
ullanmasında ısrarcı olurlar.

İlk ve orta öğrenimini Türkiye Cumhuriyetinin eğitim kurumlarında ta-
amlayan 17 yaşındaki genç, nitelikli bir rehberlik hizmeti almaksızın; kişisel
zellikleri, ilgi alanları ve becerileri ölçülüp belirlenmeksizin, bir yandan da
eslekleri tanınmamasına ve kendi kararlarını verebilecek olgunluğa erişmeme-
ne karşın sadece lise bilgilerinin ölçen bir sınavın sonuçlarına göre seçim yap-
aya zorlanmaktadır.

Gelişmekte olan ülke olma özelliğini ekonomisinden sosyal hayat şartla-
na kadar her alanına yansıtmış bir ülkede yaşayan A için yakınlarının da onun
in münasip gördüğü hukuk eğitimini seçmekten başka şansı yoktur, Zira hukuk
kültüsünün mezunlarına çok geniş iş imkânları sağladığı söylenegelmektedir.
unun üzerine Bay A ağustos ayının sonunda öğrendiği üzere İstanbul'daki X
iversitesinin hukuk fakültesine yerleşmiş ve hemen ardından kaydını yaptır-
ştır. Eylül ayının ortalarında genç adam üniversitedeki ilk dönemine başlar.
ndisi dışında en az 399 kişinin daha nefes alıp verdiği havasız amfinin en
kalarında boş bulabildiği bir sıraya oturur ve neyle karşılaşacağını bilmeksizin
ayete bekler. İlk ders hukuk başlangıcıdır. Uzun bir bekleyiştikten sonra 27-28
şlarında genç bir bayan derse girer ve ilgili anabilim dalında araştırma görev-
i olduğunu ve dönem boyunca bu dersi birlikte işleyeceklerini söyleyerek
ndisini tanıtır. Hukuka girdiği henüz 10 seneyi bulmamış olduğu anlaşılır bu
nç bayan, şimdi Bay A'nın da aralarında bulunduğu 400 kişiye hukuku ana
tlarıyla göstermekle mükelleftir.

Genç akademisyenin bu sorumluluğu üstlenmesinin sebebi katma bütçeli
vlet üniversitesindeki kadro yetersizliğidir. Zira meslek büyükleri yıllarca
cadıkları emeklerinin karşılığını görmek üzere daha uygun mali şartların,

siyasal olarak devlet erklerinden nispeten bağımsız olması dolayısıyla düşünce
bazında özgürlüğün sunulduğu vakıf üniversitelerinde çalışmakta ve hem kendi-
lerine hem de öğrencilerine yarar sağlamaktadırlar. Ne var ki vakıf üniversitele-
rindeki temel sorun da öğrencilerin nicelik bakımından büyük bir kısmının öğ-
renmeye isteksizliği ve ülkedeki yaşam şartları karşısındaki kayıtsızlıklarıdır. Bu
durum nitelikli profesörlerin daha da küçük bir öğrenci kitlesine hitap etmeleri-
ne sebep olmaktadır.

Gelgelelim Bay A'nın öğrencisi bulunduğu X üniversitesinde de durum
pek farklı değildir. Kontenjan fazlalığından dolayı sağlıklı bir yoklama yapma-
nın imkânız olduğu X Üniversitesi Hukuk Fakültesinde devam zorunluluğu
bulunmamaktadır. Bu durum da dönem boyunca derse girmeyip konulara sınav-
dan sınava çalışsan ve ancak geçebilecek kadar not almayı hedefleyen light öğ-
renci tipinin oluşmasına vesile olmuştur. Light öğrenciler hocaların çoğunun
kim olduğundan dahi habersizdir ve tüm harçlıklarını sınav dönemlerinde okula
yakın olan fotokopilerde ders notlarına harcarlar. Bu öğrencilerin bu hale gel-
melerinde tek etmen tembellikleri ya da sorumsuzlukları değildir. Neticede bü-
tün bunlar bir döngü oluşturmaktadır ve derse giren akademisyenlerin öğrenciye
konu hakkında bir bakış açısı oluşturmak, teoriyi elle tutulur hale getirmek ve
öğrencilere konuları muhakeme etme yetisi kazandırmak yerine 85 dakika bo-
yunca aynı ses tonuyla kitapta yazılanları okuması da bu sonucu doğurmuştur.

Bay A, light bir öğrenci olmamakta kararlı bir şekilde derslere istikrarlı
şekilde devam eder. Kimin hangi geliriyle bakımını üstleneceğine bir türlü karar
verilemediği için gerekli tamiratların yapılmadığı X Üniversitesinde yarı dönem
boyunca mikrofonuz işlenen derslerde ön sıralarda yer bulabilmek için ufak
çapta cebir suçu işler TCK 108 nedir bilmeksizin.

İlköğretim ve lise öğrenimi boyunca karşısına hiç çıkmamış olan yabancı
bir terminolojiyle başa çıkmaya çalışırken günlük hayatta kendi kullandığı dilin
gerçekten Türkçe olup olmadığını sorgular. Hala hukuk hakkında genel bir fikre
sahip olamamışken anayasa hukuku, medeni hukuk gibi önemli dalların dersle-
riyle boğuşur. Devlet üniversitesinde okuyor olmanın dezavantajlarından biri
olarak yabancı dil öğreniminin ve seçimlik olarak diğer bölümlerden alabileceği
ayar ve kültür derslerinin eksikliğini kendi boş zamanlarından özveride buluna-
rak, profesyonel bir yardım olmaksızın el yordamıyla gidermek için çabalar.
Hukuk felsefesi, sosyoloji, genel kamu hukuku, ekonomi, kamu maliyesi, siya-
set bilimi, sosyal psikoloji, tarih, roma hukuku, kriminoloji, uluslar arası ilişkiler
gibi bir hukukçuya vizyon oluşturacak olmazsa olmaz dallar da gerekli önem ve
ilgiyi görmezler. Nitekim not ve kredi olarak pek önemli bir getirilerinin olma-
ması yanında münci kapanı, ... gibi bu konuda isim yapmış büyük hocaların
eksikliğinde bu dersleri dinlemenin bir çekiciliği yoktur. Bu nedente dersine
girilmeyen, hatta dersi işlenmeyen dallar olmaları kaçınılmazdır.

4 yıllık hukuk tahsili boyunca Bay A'nın hoşuna gitmeyen şeylerin başında pratik dersi adı altında teorinin örnek olay çerçevesinde tekrarlandığı saatler vardır. Bay A'nın yaşadığı ülkenin hukuk fakültelerinin büyük bir bölümünde pratik dersleri öyle verimsiz geçmektedir ki, bu öğrenciler ileride meslek hayatlarında pratiğin pratiği ile karşı karşıya kalıp bocalamaktadır. Hukuka sözel puanla öğrencinin alındığı yıllarda fakültede de matematik dersiyle karşılaşmamış ve buna yönlendirilmemiş olan genç nesil akademisyenler muhakeme yeteneklerini ve analitik düşünce sistematiğini geliştirmekten mahrum bırakılmıştır ve bu onların verdiği pratik derslerine de Bay A'ya yarattığı sıkıntı olarak yansımaktadır.

İşte Bay A'nın fakültedeki 4 senesi bu şekilde geçer. Derslere düzenli olarak katılıp not tutan bu öğrenci zaman zaman ders notlarından değil bizzat dersi veren(ya da vermesi gerekip de vermeyen) profesörler tarafından yazılmış kitapların dipnot kısımlarından sunanmıştır. Bütün bunlara rağmen yine de çok nitelikli akademisyenlerden çok nitelikli bir bilgi dağarcığı geliştiren A, 4 senenin sonunda mezun olur. Kendisine üzücü gelen şey sınav dönemleri haricinde kitap kapagina elini sürmeyen sınıf arkadaşlarının da bu süre sonunda mezun olması ve bundan sonraki hayatlarında meslek edinme ve işe başlama noktasında emek farkına rağmen realitede aralarında hiçbir fark bulunmayacağıdır.

Sonunda kararını avukatlıktan yana veren Bay A, kendisi gibi muhtelif hukuk fakültelerinden mezun olmuş binlerce avukat adayıyla birlikte avukatlık tayı yapar ve İstanbul barosuna bağlı genç bir avukat olarak zorla bulunduğu sırada verdiği emeğin karşılığı olamayacak bir ücretle çalışmak zorundadır. Daha fakülteye ilk başladığında öğrendiği bir prensip bundan sonraki hayatında karşına çıkacak engellerin özünü oluşturur: arz fazlalığı malın değerini düşütür!

Kıssadan Hisse:

İnsanın sosyalleşmesinden itibaren tarih çok öncelerinden itibaren hukuk mevcuttur. İnsan yaşamının temel normlarından meydana gelen hukuk sistemi beraberinde onu anlamayı ve uygulayabilmeyi sağlayan hukuk eğitimine de geçmiştir. Modern devletler hukuk devleti anlayışını benimsemiş olduğundan hukuk eğitiminin önemi artık daha da artmaktadır.

Türkiye'de bu konudaki sorunlar öncelikle fakültelerdeki gelir eksikliği ve bürokratik karmaşadan kaynaklanmaktadır. Bundan mütevellit olarak da alanda yıllarca emek harcıyıp isim yapmış öğretim elemanlarının vakıf üniversitelerine geçip çoğunun bağlı olduğu üniversiteyle sınırlı faaliyet göstermesidir. Ya bir öğretim elemanı evrensel değer taşıyor ve sadece çalıştığı üniversitedeki öğil, çalışmalarıyla bütün öğrencilere ışığı yayabilmelidir. Bu sorunun çözülüp öğretim elemanlarının homojen bir dağılım göstermesini sağlayabilmek için

devlet üniversitelerine mali özerklik tanıyıp tüzel kişilik kazandırılması gerekmektedir.

Bir diğer sorun genel eğitim sisteminin öğrencileri fakülteye yeterince hazırlamamasıdır. Bu sorun 2 şekilde kendisini göstermektedir. Birincisi fakültelere öğrencilerin ÖSS adı verilen genel ortaöğrenim bilgilerinin ölçen bir sınavla alınmaları ve bunun sonucunda 16-17 yaşındaki gençlerin puanlarına ve kullaktan dolma bildiklerine göre seçim yapmaya zorlanmasıdır. Buna bağlı olarak hukuk eğitimi almak için yeterli ilgi ve beceriye sahip olmayan gençler buna mahkûm edilmektedir. İkincisi ise ortaöğrenimleri boyunca genel hukuk kültürü edinmemiş gençlerin 1. sınıftan itibaren teknik hukuk dersleriyle karşı karşıya kalması ve gerekli altyapıya sahip olmamalarından dolayı öğrendikleri yeni bilgileri bilgi dağarcıklarına sistematik biçimde kazıyamamalarıdır. Bu iki soruna şu şekillerde çözüm getirilebilir:

■ Ortaöğrenim müfredatına hukuk dersinin dahil edilip öğrencilerin bir yandan bu eğitime hazırlanıp diğer yandan hukuk seçmeyecekler için vatanlaşlık ve yurttaşlık bilincinin oluşturulması

■ Mevcut merkezi sınav sisteminin yanı sıra hukuk fakültesine giriş için bu yöndeki bilgi ve becerileri ölçen ek sınav yapılması

■ Öğrencilere 1. sınıfta hukuk eğitimine hazırlayıp bu alanda genel kültür ve altyapı hazırlayacakları hukuk tarihi, sosyolojisi, sosyal psikoloji, roma hukuku, devletlerarası ilişkiler, siyaset bilimi ve tarihi, suç bilimi ve adalet psikolojisi gibi derslerin verilmesi; bunu sağlamak için de hukuk eğitimi süresinin 5 yıla çıkarılması.

Hukuk eğitimindeki sorunlardan biri de öğrenim boyunca özel hukuk ve uygulamalı hukuka daha fazla yer ve önem verilmesidir. Oysaki bir hukuk fakültesi öğrencisi mezun olduktan sonra onu hukukçu kılabilecek bilgilere sahip olması için kendini farklı dallarla beslemesi gerekmektedir.

Bunların yanı sıra öğretim elemanlarının çeşitli eğitim ve burs imkânlarıyla geliştirilmesi ve uygun çalışma imkânları sağlanarak ekonomik açıdan da motive edilmeleri gerekmektedir. Hukuk fakültelerinde en az 1 yabancı dil çok iyi derecede öğretilip diğer dilleri öğrenmeye öğrenciler teşvik edilmeli ve bu amaca hizmet edecek bir takım imkânlar sağlanmalıdır. Elbette ki fakülte konjenjanları öğrenim elemanı sayısıyla doğru orantılı olarak yeniden düzenlenerek eğitimin kalitesinin artırılması yoluna da gidilmelidir.

Hukuk fakültesi sayısının oldukça arttığı günümüzde mezun olan öğrenci kalitesini belirli bir düzeye sabitleyebilmek için ortak bir mezuniyet sınavının düzenlenmesi de kaçınılmaz olacaktır.

Kaynak: Prof. Dr. Cevdet Atay'ın Hukuk ÖĞRETİMİ VE HUKUKÇU EĞİTİMİNE BAKIŞ adlı makalesinden yol gösterici olarak yararlanılmıştır.

Smith v. Maryland

ğur Deniz ENGÜR'

Michael Lee Smith, Baltimore-Maryland Mart 1976 da hırsızlık suçunu yakalamış ve tutuklanmıştır. Davacı Mcdonough, hırsızlıktan hemen sonra, hırsız tarafından kullanılan 1975 model bir Monte Carlo arabayı teşhis etmiş derhal polise bildirmiştir. Bir süre sonra Mcdonough, bazı tehdit edici ve rakutucu telefonlar almaya başlamıştı. Bir tehdit araması sırasında evinin ünden yavaşça geçen bir beyaz Monte Carlo araç görmüş ve aracı derhal polise bildirmiştir. Birkaç gün sonra polis arabanın içindeki kişi ile hırsızın özelliğinin uyuştuğunu fark etmiş ve arabanın plakasından Michael Lee Smith' e ait olduğunu anlamıştır.

Ertesi gün Baltimore Polisi herhangi bir karar olmadan yerel telefon şirketine giderek "Pen Register" denilen bir aleti kurmuştur. Bu alet kişinin telefonuna yaptığı görüşmelerin, arayan ve aranan numaraları tespit etmek için kullanıyordu. Takip eden günlerde " Pen Register" Şüpheli Smith'in mağdur Mcdonough'un telefonunu aradığı anlaşıldı. Baltimore polisi buna dayanarak Smith'in evinde arama yapmak için bir arama kararı aldı. Yapılan arama sırasında bulunan telefon defterinde Mcdonough'a ait telefon numarası bulundu nun üzerine telefon defterine alındı. Smith tutuklandı ve Mcdonough'un evine teşhis için altı kişi ile birlikte çıkarıldı. Yapılan yüzleştirme işleminde Smith, Mcdonough tarafından teşhis edildi.

Smith sorgulaması sırasında tüm delillerin "pen register" marifetiyle elde edildiğini ve bu aletin kurulması için polisin herhangi bir izin almadığı yönünde ifade vermiştir. Ancak ilk derece mahkeme bu iddiayı yerinde bulmamış, "pen register" için herhangi bir karara ihtiyacı duyulmadığını belirtmiştir. Jüri içinde yapılan duruşmada elde edilen deliller kullanıldı ve

Smith 6 yıl hapse mahkûm edildi. Appeal Court'a yapılan itirazı da kabul etmedi ve mahkemenin verdiği karar onaylandı. İtiraz mercine göre "pen register" ile yapılan takip, arama değildir çünkü bu alet telefon görüşmelerinin

birebir kaydını tutmamaktadır sadece yapılan görüşmelerin hangi numaralarla yapıldığının kaydını tutmaktadır bu da özel hayatın gizliliği ilkesini çiğnemeyecektir denmektedir.

Davanın Supreme Court aşamasında karşımıza iki önemli görüş çıkmakta ve davanın seyrinin belirlemektedir. Bu tartışma sırasında,

"Hâkim Blackmun" yüksek mahkemede kendi fikrini beyan ederken Appeal Court'a katıldığını, verdiği kararın yerinde olduğunu belirtmiştir. Pen register kullanımı arama değildir. Fourth amaendment'a göre arama kararı istemeye gerek yoktur. Blackmun karar yazdığı yazıda "başvuran kişi gönüllü olarak numara bilgisini telefon şirketine vermiştir ve bu bilgiler iş sırasında bilinebilecek bilgilerdir. Kendisinde bu riskin zaten farkındaydı. Şirketin polise bilgileri verebileceğini bilmesi gerekmektedir". Diyerek görüşünü beyan etmiştir

Buna karşılık Hâkim Steawart, Smithin iddiası olan özel hayatın gizliliğini tartışmak istemektedir. Ona göre numaralar kişinin özel telefonundan aranmıştır ve Anayasa tarafından korunan bir alanda gerçekleşmiştir. Bu yüzden makul ve orta zekalı bir insanın özel hayatının gizliliği konusundaki beklentisi ölçütü (reasonable expectation of privacy) esas alınmalı ve bu uygulanmalıdır.

Karar verilirken bu iki hâkimin görüşü karma olarak ele alınmıştır. Sonuç olarak kolluğa acil ve gecikmesinde sakınca yaratabilecek durumlar halinde karar olmadan tespit yapılabilmesi sağlanmış aynı zamanda da prensip olarak hakim kararı aranması şart koşulmuştur.

Konumuzu ilgilendiren Fourt amendment 'a göre "The right of the people to be secure in their persons, houses, papers, and effects, against unreasonable searches and seizures, shall not be violated, and no Warrants shall issue, but upon probable cause supported by oath or affirmation, and particular describing the place to be searched and persons or things to be seized." Madenin içeriğinden anlayacağımız gibi Fourth Amendment arama hukukunu düzenlemektedir ve Amerikan hukukunda bunun gibi bir çok dosya karşımıza çıkmaktadır. Fourth Amendment, Amerikan halkının kendilerini, evlerini, belgelerini ve mal varlıklarını garantiye almaktadır.

Bu madde ile ilgili en bilinen ve en çok atıf yapılan karar KATZ kararıdır. Olayımızda da bu karara atıf yapılmıştır. Karar özetle, telefon kulübesine yerleştirilen bir dinleme cihazı ile elde edilen delilden bahsetmektedir. Ancak bu delillerin elde edilmesinde arama kararı mı gerekmektedir? Çünkü telefon kulübesi kamuya açık, herkesin kullanabileceği alanlardır.

Yüksek Mahkeme verdiği kararında "orta ve makul zekâlı bir insanın" etrafı kapalı ve kapısı kapanabilen bir telefon kulübesinden yaptığı konuşmaların

gizli kalacağı beklentisi içinde olacağı ve davranışlarını bu şekilde düzenleyeceğinden bahsetmiş ve kararını bu yönde vermiştir.

Türk hukukunda Kişinin Konut dokunulmazlığı ve haberleşme hürriyeti anayasanın 21. ve 22. Maddelerinde düzenlenmiştir. Ancak arama hukuku, Ceza Muhakemesi Kanununun 135. Maddesinde "iletişimin denetlenmesi" olarak düzenlediği bu kavram, mukayeseli hukukta "haberleşmenin denetlenmesi" olarak bahsedilmektedir. CMK 135 İlk fıkrasında "Bir suç dolayısıyla yapılan soruşturma ve kovuşturmada, suç işlendiğine ilişkin kuvvetli şüphe sebeplerinin varlığı ve başka suretle delil elde edilmesi imkânının bulunmaması durumunda, hâkim veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısının kararıyla şüpheli veya şağın telekomünikasyon yoluyla iletişimi tespit edilebilir, dinlenebilir, kayda alınabilir ve sinyal bilgileri değerlendirilebilir." Denilmektedir. Böylelikle yasal dinleme yapılabilmesi için hâkim kararının yada "gecikmesi sakınca bulunan" hallerde cumhuriyet savcısının kararını aramakta ve hukuka aykırı delil elde edilmesinin önüne geçilmek istenmektedir.

Konumuza geri dönersek " bir telefonu dinlemek" ile "arayan, aranan telefon numaralarının tespiti" *Pen register* farklı şeylerdir. İlgili Yönetmeliğin tablolar kısmında (4) "İletişimin dinlenmesi ve kayda alınması, Telekomünikasyon yoluyla gerçekleştirilmekte olan konuşmalar ile diğer her türlü iletişimin uygun teknik araçlarla dinlenmesi ve kayda alınmasına yönelik işlemleri" ifade ederken, İletişimin tespiti ise, İletişimin içeriğine müdahale etmeden iletişim araçlarının diğer iletişim araçlarıyla karıştığı iletişime ilişkin arama, arama, arama bilgisi ve kimlik bilgilerinin tespit edilmesine yönelik işlemleri ifade etmektedir. Buradan anlayabileceğimiz gibi telefon dinlenirken kişinin özel hayatına müdahale vardır. Ancak kişinin konuştuğu telefon numaralarını belirlemek doğrudan bir müdahale değildir. Çünkü kişinin telefon ile görüşme yaptığı numaralar kendisine gönderilen faturalarda belirtilmektedir. Ancak bu faturalarda kişinin kendi adına ve kapalı bir zarf içinde gönderildiği unutulmamalıdır yani başka bir kimsenin görmesi istenmemektedir. Bu durumda kanunun amacı kişinin özel hayatına müdahale olarak değerlendirilmeye alınabilecek bir durumdur.

Yargıtay vermiş olduğu bir kararında "Soruşturma evresinde şüphelinin bulunduğu telefonla yaptığı görüşmelere ilişkin detay bilgilerinin, yani telefonla yapılan bağlantıların kimlerle ve ne zaman yapıldığının belirlenmesi anlamına gelen "tespit" CMK'nun 135. maddesinin 6. fıkrası kapsamında dışarıda bırakılmıdır. Bu nedenle, hangi suça ilişkin olursa olsun, şüpheliye ait telefondan elde edilen ve ne zaman görüşüldüğüne dair "tespit" CMK. num 135/1. maddesi uyarınca hâkim veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde C.Savcısının kararıyla

mümkün olacaktır." YARGITAY 5. CEZA DAİRESİ E. 2005/14969 K. 2005/20489. Yargıtay bu kararında, tespit işleminin yapılabilmesi için soruşturma veya kovuşturmayla ilgili olan suçun CMK 135/6 da belirtilen katalog suçlardan olmasına gerek olmadığını kabul etmiştir.

Sonuç olarak, hem Türk hukukunda hem Amerikan hukukunda bu aletle herhangi bir şekilde tespit işleminin yapılabilmesi için bir karar gerektiği anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA:

1-İletişimin Denetlenmesi Hakkında Prof. Dr. Feridun Yenisey, Ar. Gör. Sinan Altunç Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi

2-BASIC CRİMİNAL PROSEDURE

3- YARGITAY 5. CEZA DAİRESİ E. 2005/14969 K. 2005/20489.

4-Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Tespiti, Dinlenmesi, Sinyal Bilgilerinin Değerlendirilmesi Ve Kayda Alınmasına Dair Usul Ve Esaslar İle Telekomünikasyon İletişim Başkanlığının Kuruluş, Görev Ve Yetkileri Hakkında Yönetmelik.

Demokrasi Üzerine - Baraj Sistemi

rtekin AKSÜT*

Siyasi seçimlerin demokrasilerde ne kadar mühim olduğu aşikârdır. Demokrasinin akla ilk gelen unsuru, siyasi katımadır. Bu bakımdan şaibeli seçimler demokrasileri olumsuz yönde etkileyecektir. Yalnız, seçimlerin şaibeli olmasında şaibesiz seçimlerde de birtakım sorunlar ortaya çıkmaktadır. Siyasi seçimler sonrası kazanan parti veya partilerin mecliste ne kadar koltuk sahibi olacağı da mühim bir durum arz etmektedir. Bu durumda değişik temsil sisteminin mevcut olduğunu belirtmek gerekir. Bunlar, "Nispi Temsil Sistemi" ve "Çoğunluk Sistemi"dir. Nispi temsil, her partinin seçmenlerden aldığı oy oranında milletvekili çıkarmasını öngören sistemdir. Bu sayı, bir seçim çevresinde kullanılan geçerli oylar toplamının o seçim çevresinin çıkaracağı milletvekili sayısına bölünmesiyle bulunur. Çoğunluk sisteminde ise, belli yerde bir parti bir oya bile fazla olsa, o yerdeki tüm milletvekilleri o partiden çıkar. O zaman hemen söyleyebiliriz ki, çoğunluk sistemi daha acımasız bir sistemdir; buna karşılık nispi sistemde çoğuluktan çok çoğulculuk söz konusudur. Türk Hukuk sisteminde nispi sistem uygulandığını belirtmekte fayda var.

Tabi sadece nispi sistemi benimsemek de yetmiyor. Küçük bir istatistik verelim: 1977 seçimlerinde Cumhuriyet Halk Partisi %41.38 oy almış ve iktidarı oluşturabilecek sayıda sandalye elde edememiştir. Buna karşılık, 2002 seçimlerinde Adalet ve Kalkınma Partisi %34.29 oyla mecliste neredeyse Anayasayı değiştirilecek üçte iki çoğunluğa yaklaşabilmiştir. ¹ Yani bazen %42 oy an parti tek başına iktidar olamaz, bazen de %34 oy alan bir parti tek başına iktidar olup, anayasayı değiştirebilecek üçte iki çoğunluğa çok yaklaşabilir. Bundaki çelişkinin temel nedeni, "baraj sistemi"dir. Buna göre, ulusal düzeyde, yani seçim bölgelerinin tümünde geçerli oyların belli bir yüzdesini elde edemeyen partilere belli bir seçim bölgesinde ne kadar oy almış olurlarsa olsunlar milletvekilliği verilmez.

Bizde baraj, yüzde 10 olarak belirlenmiştir. Bu düzenleme, Milletvekili seçimi Kanunu'nun 33. maddesinde yer almaktadır. Buna göre, "Genel seçimlerde ülke genelinde, ara seçimlerde seçim yapılan çevrelerin tümünde, geçerli oyların % 10'unu geçmeyen partiler milletvekili çıkaramazlar. Bu siyasi parti

listesinde yer almış bağımsız adayların seçilebilmesi de listesinde yer aldığı siyasi partinin ülke genelinde ve ara seçimlerde seçim yapılan çevrelerin tümünde yüzde onluk barajı aşması ile mümkündür." Bu yüzde 10'luk baraj sonucunda, 2002 'de kullanılan oyların %46'sının mecliste temsil edilemediğini görüyoruz. Hatta DYP, %9,5'lük bir oranla meclis dışında kalmış. İşin öteki kısmına baktığımızda da meclise giren partiler hak etiklerinden çok daha fazla sandalye kazanmış oldular. Tabi bir parti ülke genelinde yüzde kaç oy almışsa, mecliste de aynı oranda sandalye almalı diyemeyiz. Zira bunu pratikte uygulamak çok zordur. Fakat yukarıda bahsedilen örnekler ve gerçekler de kanaatimce demokrasilerde sıkıntı yaratmaktadır ve düzeltilmelidir.

Tabi baraj sisteminin niye konduğunu da ortaya koymak gerekir. Bunun nedeni istikrarı sağlamaktır. Denebilir ki, seçimlerde terazinin bir kefesinde "istikrar", diğer kefesinde "temsilde adalet ilkesi" yer almaktadır. Yani ne kadar istikrar dersiniz, o kadar adaletten uzaklaşırsınız ve bunun tam dengesini bulmak gerekir. Tamamen adil olsanız istikrar sağlanamaz ve mecliste karar alma zorlaşır. Tamamen istikrar dersiniz de çoğunluk sistemine yaklaşıp, büyük bir orandaki oyu çöpe atmış olursunuz. Ortaya da oyların çoğunun verildiği partilerin, milletvekillerinin mecliste yer almaması gibi sıkıntılar çıkar.

Şırnak'ta DEHAP listesinden aday olan ve partilerinin bu seçim çevresinde oyların %45,05'ini kazanmış olmasına rağmen, yüzde 10'luk ülke barajı yüzünden milletvekili seçilememiş olan Mehmet Yumak ve Resul Sadak tarafından AIHM 'ye dava açılmıştır. AIHM, ikiye karşı beş oyla, olayda sözleşmenin ihlâl edilmiş olmadığını sonucuna varmıştır(30 Ocak 2007 tarihli karar). Gerekecekte şunlar yer almaktadır: Nispi temsili benimseyen ülkeler arasında da ülke barajını kabul eden birçok ülke vardır: Almanya, Polonya, Romanya, Çek Cumhuriyeti yüzde 5; İsveç ve Bulgaristan yüzde 4; Lichtenstein yüzde 8; Danimarka yüzde 2. Bu ülkelerden bazıları, seçimlere ortak liste halinde giren partiler için daha yüksek bir ülke barajı uygulamaktadır. Mahkeme, Türkiye'deki yüzde 10'luk barajın Avrupa'daki en yüksek baraj olduğuna ve bunun indirilmesinin "arzu edilir" bulunduğuna işaret etmekte birlikte, olayda sözleşmenin ihlâl edilmiş olduğu sonucuna varmamıştır. Mahkemeye göre sözleşmenin ilgili hükümlerinin ihlâl edilmiş sayılabilmesi için bütün vatandaşların seçme ve seçilme haklarını eşit şekilde kullanabilmeleri ilkesinin ihlâl edilmiş olması gerekir. Bu ilke, seçimlerin sonucunda her oyun eşit derecede ağırlık taşınması anlamına gelmez. Bazı oyların ziyan olmasını önleyecek hiçbir seçim sistemi yoktur. ²

Ek bilgi olarak verelim, 2002 seçimlerinde Diyarbakır'da DEHAP %56 oyla hiç milletvekili çıkaramamış, AKP %16 oyla 8, CHP %5,9 oyla iki milletvekili çıkarmıştır. Hakkâri'de DEHAP %45 oyla hiç milletvekili çıkaramamış,

² Prof. Dr. Ergun Özbudun, "Yorum - Seçim Barajı ve AIHM" Erişim için: <http://www.abhaber.com/haber.php?id=15964>

CHP %8'le bir, AKP de %7 ile bir milletvekili elde etmiştir. Batman'da DEHAP'ın %47 oyla hiç milletvekili kazanamamasına karşılık, AKP %20,6 oyla 3, CHP %7 oyla bir milletvekili kazanmıştır. Şırnak'ta DEHAP'ın %46 oyu hiç milletvekili kazandırmazken, AKP %14'le iki, CHP %4,7 ile bir milletvekili çıkarılmıştır.

Yine Anayasa Mahkemesi 1995 yılında verdiği bir kararında, yüzde 20'lük ülke barajını temsilde adalet ilkesine aykırı bulmamıştır. Gerekece yuvarlağa değindiğim gibi istikrarlı bir yönetimin oluşabilmesidir.

Yüzde 10'lük barajın yüksek bir baraj olduğu kanımca aşıkardır. Düşünem ki, sadece bir parti %10'u aşabilir ve %10,1'lik bir oranla tüm sandalyeleri kazanabilir. Aynı şekilde (gerçekleşmesi çok düşük bir ihtimal olmakla birlikte) 9,9'larda oy alan altı yedi parti ve bunun sonucunda ortaya çıkmış toplam 60-70'lik bir oy oranı çöpe gitmiş olabilir. Nesnel bir şekilde değerlendirmek gerekirse, 2002 seçimlerinde baraja takılan oyların sayısı 13,5 milyondur. İktidarın oylarının sayısı ise 10,8 milyondur...

Barajın yüksek tutulmasının bir sakıncası da seçmenlerin kendi fikirlerine kul olan siyasi partilerden ziyade, barajı geçeceğine kesin gözle baktığı partiden birine oy vermesidir. Zira, şayet seçmenin oy vermeyi düşündüğü siyasi parti, iktidara veya muhalefete gelmesi mümkün olmayan bir partiye o seçmen, partiye genellikle oy vermeyi tercih etmez, "oyum boşa gider" diye düşünür. Bunun sonucunda da aslında seçmen, oy vermek istemediği partiye oyunu kulur.

Tabi yüzde 10 gibi Avrupa'nın en yüksek barajını koymaktaki gerekeçe şuyabilir, ki olmuştur, belli bir görüşü, aykırı diye tanımladığınız bir görüşü mecele görmek istemeyip böyle bir baraj konmuş olabilir. 4 Fakat 2007'de gördük bu da bağımsız adaylar gösterilerek aşılabiliyor. Kaldı ki, görüş azınlık da a, aykırı da olsa çoğulculuk ilkesi gereği, bu düşüncenin meclise girmesinin engellenmesi, demokrasiye uygun bir düşünce değildir. Tabi bu düşüncenin ayasada belirlenen genel kurallara aykırı olmaması gerekir.

Sonuç olarak geçmişteki AIHM ve Anayasa Mahkemesi kararlarına rağmen, %10'luk baraj kanaatimce yüksektir ve en azından daha düşük bir yüzde temsilde adalet sağlanılarak daha demokratik sonuçlar elde edilebilir. Fakat i konusu kararlardaki gerekeçe olan istikrar da, göz önünde bulundurulması eken bir kavramdır.

İnsan Hakları ve Ruh Sağlığı Bozuklukları

Prof. Eric S. JANUS

Çeviren: Cüneyd ALTIPARMAK

Konuyla ilgili hikâye ile başlamak istiyorum. Bunlardan ilki Minnesota'da geçen bir olaydır. -Minnesota eyaleti eşimin memleketi, bir zamanlar avukatlık yaptığımız ve halen yaşadığımız yerdir. Oruz beş yıl geriye yani 1973'e gidelim. Hukuk fakültesinden sonra uygulamalı hukuk alanında çalışmaya başladım. Çalıştığım bu ofis fakir ve engelli insanlara "hukuki yardım" sunuyordu. Bu sayede birçok engelli ile tanıştım. Bu yıllarda elverişli şartları, gerekli hizmet imkânları olmayan, yeterli fayda ve gelişim imkanı bulunmayan büyük komplekslerde yaşamaya çalışan gerek zihinsel engelli çocuk ve yetişkin gözlemledim. Mahkeme tarafından (verilen karar neticesinde) elverişli gözetim olmaksızın psikolojik tedavi gören zihinsel özürü hasta insanları da gördüm. Ancak bu görüşüm olumsuz tablo üzerinden yıllar geçti. Bu durumun değişim mahkemelerinin (yargının) etkinliği ve uygun bir Anayasal düzleme bina edildi. İkinci olay ise Türkiye ile ilgili. Bildiğiniz gibi Türkiye, zihinsel hastalıklı insanların tedavilerinde, önemli bir bilgi tarihine sahiptir. Bundan iki yıl önce ben ve eşim Edirne'deki "Darüşşifa"yı ziyaret imkânı bulmuştuk. Darüşşifa 1488'de Sultan Beyazıt'ın emri ile mimar Hayrettin tarafından inşa edilmişti. Evliya Çelebi, 1640 da bu Darüşşifayı ziyaret etmiş ve zihinsel engellilerin müzikle nasıl tedavi ettiklerini görmüş ve bu konuda Seyahatname isimli kitabında bahsetmişti. Bu bilimsel metotları kabul eden, Osmanlı hekimlerinin uygulamasıydı. Evliya Çelebiye göre; "Bilgi sahibi Darüşşifa baş doktoru, çeşitli müzik nağmelerini hastalarına dinleterek öncelikle insan ruhu üzerindeki olumlu etkiyi tecrübe etti. Onların kalp atışlarındaki artma ve eksilmeleri izledi. Böylece hastaya yarayacak uygun melodileri seçti. Benzer hastalığa duçar olanlar bir araya getirdi ve haftanın belirli günlerinde Darüşşifa dinleti icrası için müzik grubu oluşturdu". Bir hukuk profesörü olarak benim bunlardan anladığım, zihinsel engellilerin

Bu yazı, yazar tarafından 31 Ekim 2008 tarihinde Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesinin Açılış Etkinliğinde özet olarak benzer kapsamda sunulmuştur. Yazının orijinal başlığı "Human Rights and Disability Rights" dir. (Çevir yapılrken, anlatım yaımlığına dikkat edilmiş ve sadeleştirme yoluna gidilmiştir).

William Mitchel College of Law Rektörü
Avukat, cuneydaltiparmak@yahoo.com

runlarının çözümlenmesi noktasında toplumsal olarak birçok görevimizin olduğunu.

Bu açıdan, İnsan Haklarının üç esas prensibine değinmemiz gerekmektedir. Bunlar sırasıyla: "insan onuru", "eşitlik" ve "özgürlüğün keyfi kısıtlanmaması"dır. Türk ve Amerikan Anayasalarında da bu prensipler temel alınmıştır ve bunlar Uluslararası temel belgelerde de bu hususların açıklandığı ve konuma altına alındığı görülecektir. Bu hususlar hepimizin malumdur. Devletler, reylerin esas itiyatları olan barınak, yiyecek ve eğitimden mahrum etmemelidirler. Yine buna ek olarak bireylere işkence edilmemeli ve kötü muamelelere aruz bırakılmamalıdır. Tüm korunma isteği, bireylerin beklentisidir. Bize şende; insanların onurlarını birtakım yollarla zedeleyici tutumlarla davranmamaktır. Zira insan onurunun korunması en esash bir hakktır.

Eşitliğe saygıya dayalı olarak -çalışma, eğitim ve yaşam alanındaki gelişmeler için- temel fırsatlar, ırk, cinsiyet veya din gibi kıstas üzerine kurulan kılıklara dayalı olmamalıdır. Eğer yurttaşlar çalışma, eğitim veya kamuda rev alma konusunda cinsiyet ve ırk esasına dayalı olarak bir engelleme ile karşılaşsarsa, hüsrana uğrayacakları açıktır.

Ve kesin olarak, özgürlük esaslarımıza devlet tarafından keyfi müdahale uygulanmaması ve özgürlüğe saygı gösterilmesini gerektiğine inanmaktayız. ne; hakların yasal bir takım esaslar ve gerçek bağımsız mahkemelerin yeniden elemeleri olmaksızın engellenemeyeceğini düşünmekteyiz. Bireysel özerkliğimize, yaşam hakkında önemli şeylere karar verebilmemize saygı gösterilece ve haklı sebep olmaksızın sınırlandırılmayacağını ve bedensel bütünlüğüne ze saygı gösterileceğini de ümit etmekteyiz.

Tarihte birçok ulus, buna ek olarak birçok uluslararası birlikler gerçekten lük ve önemli düzenlemeler ve ilerlemeler kaydetmişlerdir. Şimdi bu kilitre taşlarından bazılarına değinelim.

Amerika Anayasası 1788 de yürürlüğe girmesine rağmen özgürlüğün nml garantisi olan Bill of Right'ı yani ifade özgürlüğü, din, adil yargılanma, nce yasağı gibi hakları içermiyordu. Amerika Anayasası eşitliği korumadığı dzenlemediği için, kölelik meselesi bu yeni demokrasiyi akamete uğrattı. Bu ntu, büyük devlet adamı Abraham Lincoln'un 1865 yılında köleliği sona ren düzenlemeyi yürürlüğe koymasına ve ardından 1868 yılında yapılan 14. işiklikle eşitliği garantiye almasına kadar uzunca mücadeleler ile geçti.

Türk Anayasasına baktığımızda da eşitlik, insan onuru yaşam hakkı, ko-na hakkı, insanın kendisini geliştirme hakkı, işkenceye karşı korunma, has-ğın tedavisi özgürlük ve insan güvenliği vs. hakların korunma altında olduğu-şörmekteyiz.

Bunlara ilaveten Uluslararası birçok belge de yürürlüğe konuldu:

Uluslararası Vatandaşlık ve İnsan Hakları Sözleşmesi (The International Covenant on Civil and Human Right); Amerika (1966) ve Türkiye (1976) tara-fından kabul edilmiş bir sözleşmedir. Amerika ve Türkiye tarafından onay-landı. Bu sözleşme kapsamında; "insanlık ailesinin tüm mensuplarının doğuştan eşit ve devredilemez hakları" düzenlenmiştir. Herkesin özgür iradesi vardır. Ayırım gözetmeksizin siyasal ve sivil haklar için korunma ve kötü ve insanlık dışı muamelelere karşı koruma, kişinin güvenliği, kapun tarafından esas alınan özgürlüklerin dışındaki özgürlüklerden mahrum bırakılmama, eşitliğin korun-ması, gizlilik prensibinin ihlal edilmemesi gibi.

Böyle olduğu halde; günümüzde veya geçmişte; malul insanların tedavile-rine bakarsak birçok kez haklarının ihlal edildiğini, saygı duyulmadığını görece-ğiz. Burada Amerika ve Türkiye'de şu an olan ve geçmişten gelen benzer örnek-ler vermek isteriz:

Yetişkin ve çocukların büyük enstitülerde kilitlenmesi, onları toplumdand izole etmiştir. Ufak bir özenle bile mümkünken, eğitim ve gelişme için fırsat verilmemiştir.

Kendisinin onayı olmaksızın yahut her hangi bir mahkeme kararı olma-dan insanların akıl hastanelerine konması, denetimsiz esaslar üzerine kurulmuş-tur.

Zihnin, zorunlu işlevsizleştirilmesi kadın ve erkeği zihinsel anlamda et-kilemektedir.

Yasal hiçbir denetim ve araştırma olmadan yahut muvafakat alınmaksı-zın kuvvetli psikolojik ilaçlar kullanılması.

ECT (electro-convulsive therapy / elektrokonvulsif tedavi) uygulama-sında hiçbir güvenlik önlemi olmaksızın ve tedbirsiz başvurulması.

Eğitim fırsatından çocukların yoksun bırakılması.

Uygulamadaki benzerlikler bizim hemen kabul edilemez olarak dikkati-mizi çekmektedir.

Herhangi birimiz buna maruz kalamız ya da kalmayalım, yasal zemini ol-madan basit yöntemlerle insanların özgürlükten mahrum edilmesi iyi bir durum değildir.

Fakat dikkat edilirse; temel insan haklarının pratiğinde yetersizliği ve hat-ta akıl hastaları yönünden uygulanması açısından sıkıntılı olduğunu görecekler-dir. Yaygın olan görüşe göre; belirttiğimiz eşitlik herkes için aynı fırsatı temin etme temeline dayanmaktadır. Fakat yinede eşitliğin -şimdilik- basit tanımını biliriz.

Mesela; mahkemeye - yargılamaya giriş hepimiz için aynıdır- merdiven basamakları yürümek ve sizi yargıya taşıyabilir durumdadır. O halde herkes için

şittir denilebilir mi? Hayır. Çünkü fiziksel sakatlığı olanlar basamakları tırma-
abilir değildir. Eşitliğin anlamının tamamen benzer mahiyeteki temel işlemler-
en geçmek olmadığını anlamış olduk. Bunun için engelleri kaldırmak, geçişleri
ağlamak da gerekmektedir.

Şimdi, zihinsel ve psikolojik engelli kimseler açısından eşitliğin nasıl an-
şılması gerektiğine değinmeliyiz.

Bizce bunun bir problem olduğunu itiraf etmek gerekmektedir. Akıl has-
sı kimselerin, diğer insanlara göre, yaşamsal faaliyetlerinde, - işe alınmada,
ğitim, seçim, evlenme, tedavi görme- daha az hakka sahiptirler. O halde eşit
plum içerisinde bu kimseleri nasıl değerlendirmemiz gerekmektedir?

Akıl hastalarına, ilgili tüm insan haklarını teşmil etmeyi amaçlıyorsak, şu
genel prensipleri izlemek durumundayız:

— **İtibar:** Bu temeldir. Akıl hastası olanlar da insandır. Akıl hastalarıyla
güli insanların kişileşmiş tehlikeli oldukları, pis oldukları, aç ve çıplak olduk-
rı sözlerini durdurmak zorundayız. Bazıları gerçekten bu klişeler gibi olsa da
çoğu öyle değildir. Zira akıl hastası insanlar, hastalısız insanlar kadar çeşit-
tir. Gerçekten bunları hariç tutmakla beraber, akıl hastalıklı insanlar olmayan-
dan daha fazla şiddete meyilli değildirler. Kendi kendine karar vermek ve
den bütünlüğü, itibarın diğer bir görünümüdür. İtibarın diğer bir görünümü ise
rurların kendilerine danışılarak verilmesidir.

— **Hukukun Egemenliği:** Akıl hastalarının özgürlüklerinin sınırlandı-
masına ihtiyacımız olduğu gibi zorunlu olduğumuz durumlarda vardır. Belki,
kısıtlamayı o kimselerin kendi güvenliği için yapabiliriz, belki de diğer kim-
eri korumak için. Bazense ilaç tedavisini uygularken kısıtlama yapmaktayız.
na bir noktayı unutmamalıyız ki, kısıtlamaların gerekli olması ve hukuki ola-
c denetlenmiş olması yahut hukuken korunur olmasıdır.

— **Eşitlik:** Burada altı çizilen kavram akla uygun bir biçimde uyumlaş-
na yada "makul uyumlama" olmalıdır. Tekerlik sandalyeli birisi mahkemeye
mek için nasıl bir rampaya ihtiyaç duyuyorsa; yaşamını devam ettiren bir akıl
stasında da aynı mantıkla bazı imkânlar sunulmalı, bazı imkânlar özel olarak
lanmalıdır. Bunların en esaslılarından bazıları; çocukların kapasitelerini ge-
irmek olanağı vermek için planlanan özel eğitim vermek; ihtimama ihtiyacı
n insanlar için uygun hizmet sunmak; topluma uyumun en üst düzeyde olma-
çin müsaade edilen hizmet ve imkân nispetinde normal yaşam bir yaşam ola-
ını tesis etmektir.

Bu prensipler insan haklarının temel belgeleri içerisinde de düzenlenmiş
yönde gelişmiştir.

Aralık 1975. Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda kabul edilen Malul
nselerin Hakları Deklarasyonu bağlayıcı olmamakla birlikte ortaya konulan

hatlar itibariyle genel bir çerçeve çizmekte idi. Deklarasyonda; malul vatandaş-
ların diğer insanlar ile aynı haklara sahip olduğuna vurgu yapılmakta, "zevкли,
normal ve imkânlarla dolu" bir yaşam hakkının olmasının gerektiğine değinilmek-
tedir.

Ve şimdi önemli diğer adım olan Malul İnsanların Hakları Sözleşmesi
yoldadır. Bu sözleşme ile malul insanların, hakları ayrıntıları biçimde tanımlan-
makta, devletlerin bu hakları koruması geliştirmesi teminat altına alınmaktadır.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 13 Aralık 2006 de bu Sözleşmeyi kabul
etti.

Sözleşme 3 Mayıs 2008'de yürürlüğe girdi. Türkiye ve Avrupa Birliği 30
Mart 2007 de bu uzlaşmayı imzaladı, fakat henüz onaylamadı. Birleşik Devletler
ise Sözleşmeyi şimdiye kadar ne imzaladı ve ne de yürürlüğe koydu. Bu Söz-
leşme malul insanlar için çok önemli insan hakları listesini içermektedir. Şunları
kapsamaktadır:

- o Hukuki ayrımcılığa karşı eşitlik
- o Yaşam, özgürlük ve kişinin güvenliği hakkı
- o İşkence yasağı
- o Sömürü, şiddet ve suistimal yasağı
- o Vücut ve zihni bütünlüğe saygı
- o Vatandaşlık ve seyahat özgürlüğü
- o Kişisel gizliliğe saygı
- o Aileye ve aile fertlerine saygı
- o Eğitim hakkı
- o Sağlık hakkı
- o Çalışma hakkı
- o Elverişli şartlarda yaşama hakkı
- o Siyasete katılma ve kamusal faaliyetlere katılma hakkı
- o Kültürel hayatta yaşama hakkı

Bunlar insan haklarının temeli olup hepimiz için önem arz etmektedir.
Fakat bunlar, özellikle malul insanlar için - hattan bunlar arasında zihinsel
bozukluğu olanlar için- önemlidir. Bu kimseler yanlış anlaşılmalarda ve kişi-
leşmiş korkularda uzak biçimde anlaşılmalıdır. Tam anlamıyla; insan hakları
ilkeleri malul kimselerin de tüm insanlar içerisinde dâhil edilmesi gerekmektedir.
Hukuk, -hukukçular, yasa yapanlar, fakülteler- hepimizin faydası ve insan hak-
larının gelişimi için önemli zorunlu olarak bu toplum üyesi olan savunmasız
kimseleri görevler yüklemektedir.

Suç Sürüklenen Çocukların Profili

Neslihan ABOŞOĞLU¹

ARAŞTIRMANIN AMACI; Bu araştırmada Kartal Çocuk Ağır Ceza mahkemesinin suç sürüklenen çocuklar hakkında yapılan yargılama sonunda, cezalandırılmalarına karar verilip kesinleşen 2007-2008 yılının son 17 kararına ilişkin dosyası, bu dosyalarda yargılaması yapılan yirmi suç sürüklenen çocuklar hakkında düzenlenen sosyal inceleme raporları incelenmiştir. Bu incelemeler suç sürüklenen çocukların yaşları, aile yapıları, eğitim durumları ve kötü alışkanlıkları olup olmadığı açısından değerlendirilmiştir.

BULGULAR; İncelenen dosyalardaki çocuk sanıkların işlemleri oldukları suç tipleri ve oranları; Yağna suçu %52.94(9 Adet),Adam öldürmeye teşebbüs suçu %5.88 (1 Adet), Adam öldürme suçu %5.88 (1 Adet), Yaralama suçu %17.64 (3 Adet) Uyuşturucu suçu %11.76 (2Adet) Cinsel istismar suçu % 5.88 (1 Adet), olarak görülmüştür.

Çocuk sanıkların yaş grupları;

İncelenen dosyalardaki uyuşturucu ticareti yapmak suçunun iki tanesinin, birçakla yaralama suçunun ve 4 yaralama suçunun 12-15 yaş grubunda bulunan çocuklar tarafından işlendiği, diğer suçların ise 15-18 yaş grubunda bulunan çocuklar tarafından işlendiği görülmüştür. Bu şekilde suç sürüklenen çocukların bu dosyalarda %40 ını (8 tanesi) 12-15 yaş grubu çocukları,%60 ını (16 tanesini) ise 15-18 yaş grubu çocukları oluşturmaktadır.

Suç sürüklenen çocukların eğitim düzeyleri;

İlkokul terk: %15 (3 çocuk sanık) ,İlkokul mezunu: %5 (1 çocuk sanık), Ortaokul terk: % 15 (3 çocuk sanık), Ortaokul mezunu: %30 (6 çocuk sanık), Lise terk:%30 (6 çocuk sanık-3 tanesi olay nedeniyle ceza evine girdiklerinden eğitimleri yarım kalmıştır) Lise mezunu:%5 (1 çocuk sanık)

Suç sürüklenen çocukların aile yapısı;

Çocuk sanıkların %10 nun (2 tanesinin) ebeveynlerinden birinin vefat etmiş olduğu,%20 sinin (4 çocuk) ebeveyninin boşanmış olduğu görülmüştür.

Kartal Adliyesi Çocuk Mah ve İnfaz Hâkimi Suça sürüklenen çocukların %30 nu (6 tanesi) ise tiner, baliy, esrar gibi uyuşturucu madde kullandıklarını söylemişlerdir.

Suç sürüklenen çocukların %15 i (3 tanesi) yargılandıkları suç dışında başka suçlara da karışmışlardır.

Suç sürüklenen çocukların %15 i (3 tanesi) akrabaları ile birlikte geniş aile ortamında yetişmiş çocuklardır.

Çocukların bireysel özelliklerini, aile yapılarını, sosyo-kültürel ve ekonomik durumları ile sosyal çevrelerini inceleyerek düzenlenmiş olan sosyal inceleme raporlarının incelenmesinde;

Ergenlik döneminde bulunan çocukların ana-baba kontrolüne karşı gelişen tepkiye koşut olarak otorite desteğine olan gereksiminin duygusal gerginliğe neden olduğu ve bunun da ergenin aile baskısına karşı kendisini değişik yollarla ispat etme davranışlarına girdiği, bu otoriteden kurtulup bağımsızlık isteği ile hareket ettiği, grup ilişkilerine önem vererek, arkadaşları tarafından kabul edilmek, önemsenmek, bir gruba dâhil olmak ve bunları gerçekleştirilmek için akran gruplarının değer ve yargılarını benimseme eğilimleri gösterdikleri, çocuğun içinde büyüdüğü çevresinin olumsuz etkileri, kontrolsüz arkadaşlıklar edinmesi ve en önemlisi sokak kültürünü benimzedikleri anlaşılmıştır.

Suç sürüklenen çocukların büyük bir kısmında, büyüme sürecinde ve akabinde ergenlik döneminde, ebeveyn tarafından yeterli sevgi ve ilginin gösterilmediği, genelde mutlak bir baba otoritesi olup çocuk ile arasında bir mesafenin bulunduğu sevginin belli edilmediği çocuk yetiştirme yönteminde nasihat ve bunun yanı sıra fiziksel cezanın uygulandığı görülmüştür.

Ailelerin yapısı incelendiğinde ise genelde düşük sosyo-kültürel seviyede ve geçim kaygısın yaşadığı aile ortamında çocuklarında bu şekilde yetiştiği ve sosyo-entelektüel açıdan düşük seviyede buldukları anlaşılmıştır.

Suç sürüklenen çocuklardan 3 tanesinin ana-baba dışında teyze, hala, dayı, amca, dede gibi geniş aile ortamında yetiştikleri, bu kişilerin anne-baba dışında çocuk üzerinde etkili oldukları ve bunlar tarafından tutarsız ilgi ve hoşgörü içinde büyüdükleri, smırlamaların olmadığı, mutlak bir ana-baba otoritesi altında olmadıkları görülmüştür. Bu tür çocuklarda, ailede önemsenen değer verilen çocuklar olmalarına rağmen sadece geniş aile ortamında büyüdükleri, sosyal ilişki kurulup toplumsal yaşamda bağımsızlaşabilmelerine olanak sağlanmadığı tespit edilmiştir.

Aile yapısında dikkat çeken bir diğer durum da, incelenen çocuklardan 3 tanesinin ebeveynlerinden birinin vefat etmiş olduğu,4 çocuğun ise ebeveyninin boşanmış olmasıdır. Bu nedenlerle aile düzen ve koşullarındaki değişim sonucu

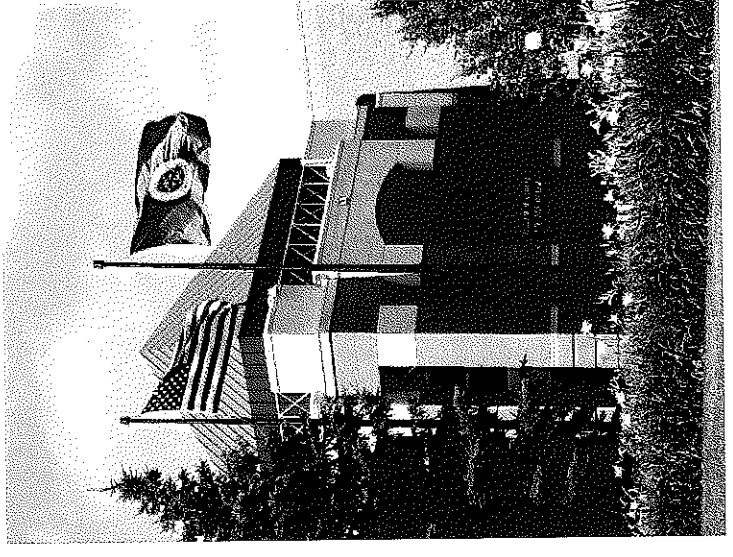
çocukların başboş ve denetimsiz kaldıkları, özellikle boşanmış ailelerde çocukların anne baba arasında gidip geldiği, belli bir otoritenin ve sınırlamanın olmadığı, kuralları öğrenme ve kurallara uyma konusunda, dürtülerini baskılamada yeterli olunmadığı, çocukların bu durumda da sokak alt kültürünü benimsedikleri görülmüştür.

17 suç dosyası ve 20 çocuk sanık hakkında yapılan bu araştırmada çocuklara ait sosyal inceleme raporlarında, suça sürüklenen çocukların, genelde geleneksel kur kökenli bir aileye mensup olup, ailesinin ve içinde yaşadığı sosyal çevresinin düşük sosyo-kültürel yapıda olduğu, ailelerin çocuk yetiştirmeye yönelik davranışlarını geleneksel düşüncelerin belirlediği, ergenlik döneminin etkisiyle anne-baba otoritesinden kurtulmak, bağımsızlık isteğiyle hareket etmek isteyen çocuğun sosyal çevresinin, sokak alt kültürüyle yetişmekte olan gençlerden oluştuğu çocuğun bu çevreye dâhil olabilmek, akranlarına kendisini kabul ettirebilmek için bu grubu modern alıp davranışlarını benimsediği, ergenlik döneminde meydana gelen hızlı değişikliklerin ve yaşları gereği kolay etki altında kalabilen yapıları nedeniyle suç işlemlerinde önemli etken olduğu anlaşılmaktadır.

“ Bambaşka Bir Hukuk Sisteminde Hukuku Yeniden Öğrenmek ”

Dr. Ash MAKARACI¹
Cavit HEKİM

Türkiye'nin önde gelen vakıf üniversitelerinden biri olan Bahçeşehir Üniversitesi, A.B.D.'nin Minnesota eyaletinde, eyaletin önemli avukatlarının ve yargıçlarının okulu olan William Mitchell College of Law ile Türk avukatları ve hukuk öğrencileri için her yaz ortak bir program düzenlemektedir. Bu sene de “Summer Institute on American Law” Semineri 10-31 Temmuz tarihleri arasında Minnesota'da gerçekleştirilmiştir.

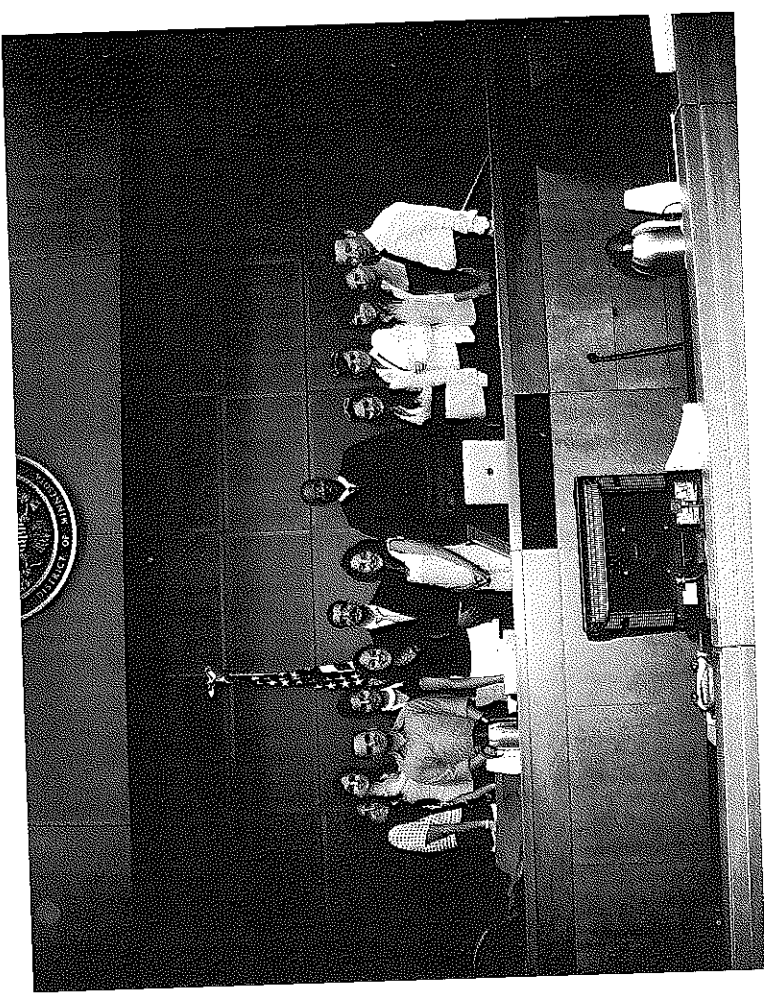
Bu program farklı bir hukuk sisteminde hukuki olayların, hukuki bağların nasıl kurulduğunu göstermeyi ve bir hukukçunun -hangi alanı benimsemiş olursa olsun- farklı bakış açıları edinmesini ve bu yolla ufkunu genişletmesini sağlamayı amaçlamaktadır. Bunun yanı sıra katılımcılar açısından İngilizcelelerini geliştirme fırsatı da doğmaktadır.

Programa başvuruların ardından yapılan mülakatları geçebilenler katılmaya hak kazanmıştır. Bu sene seminare Nazlı Tanburacı, Nevhan Beşgül, Pınar Bülent, Şule Can, Murat Yılmaz, Ertekin Aksüt, Mustafa Özer, Zeynep Calkı, Sezi Demirçark, Eda Çimenli, Kerem Kurt, Saadet Ergin'den oluşan 12 katılımcının yanı sıra grubun başında Bahçeşehir Üniversitesi Medeni Hukuk Anabilim Dalında Yrd. Doç. Dr. Aslı Makaracı ve IGUL Program Koordinatörü Cavit Hekim iştirak etmiştir. Katılımcıların çoğu hukuk fakültesi öğrencilerinden oluşurken, grupta stajyer avukatlar ve hukuk fakültesinden yeni mezunlar da bulunmaktadır.

Katılımcılar Legal English, Contract Law, Constitutional Law, Criminal Law, Torts, International Law and Treaties, International Negotiations derslerini almışlardır. William Mitchell College of Law Dekanı Prof. Eric Janus Amerikan Anayasası üzerine bir giriş dersi yapmış, Prof. Dr. Karen Lundquist ise Legal English dersinde katılımcılara İngilizce hukuk terminolojisini ve Amerikan mahkeme sistemini anlatmıştır. Prof. Dr. Brad Colbert tarafından verilen ceza hukuku dersinde Amerikan hukukunda arama ve delil toplama, Prof. Dr. Mary Pat Byrn tarafından verilen haksız fiil dersinde ise Amerikan hukukunda maddi ve manevi tazminatın esasları, Prof. Dr. Mehmet Konar-Steenberg tarafından verilen Uluslararası Hukuk ve Anlaşmalar dersinde uluslararası hukukun temel kavramları anlatılmıştır. Derslerde Amerikan sistemi anlatılırken, çok katımlı bir tartışma ortamında artlarıyla ve eksileriyle karşılaştırılmalı olarak Türk sisteminde de değinilmiştir. 3 hafta süren seminer sayesinde katılımcılar Amerikan hukukunun temellerini öğrenmiş ve Kara Avrupası hukuk sistemi ile karşılaştırma şansı bulmuşlardır.

Ayrıca bu program çerçevesinde katılımcılar, William Mitchell College of Law'un yaz okulu programı çerçevesinde açtığı Prof. Dr. Jim Hilbert tarafından verilen "International Negotiations" dersine 15 Amerikalı öğrenci ile birlikte girmişler, uzlaşma ve tahkim öğrenmişlerdir. Ders sonunda Amerikalı öğrencilerin davalı ve davacı olduğu tahkim simülasyonuna Türk öğrenciler hakem olarak katılmışlardır. Hakem heyetlerinin kararlarını açıklamalarının ardından sınıfta söz konusu uyumsuzluğa ilişkin özellikler, hakem heyetinin ve tarafların hataları üzerinde durulmuştur.

Programı çok özel kılan unsurlardan bir diğeri "Hukuk Çevresi Gezile-ri"dir. Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı Sayın Prof. Dr. Feridun Yenisey, katılımcıların büyük hukuk bürolarının kurucu ortaklarıyla, eyaletteki -Yüksek Mahkeme de dâhil olmak üzere- farklı derececi mahkemelerinin başyargıçıları ve yargıçlarıyla, büyük ticari şirketlerin hukuk departmanlarıyla ve doğal olarak Amerikan hukuk profesörleriyle tanışma ve duruşmalara katılma şansını tanımıştır. Bu çerçevede, Minnesota Supreme Court Hâkimi Paul Andersan ve Minnesota Courts of Appeal Başyargısı Eduart Toussaint ile 3 saat süren bir söyleşi gerçekleştirilmiş ve katılımcılar Amerikan adalet sistemi, temel hak ve özgürlükler, jüri sistemi hakkında hâkimlere sorular yöneltilmişlerdir.

ederal Court of Minnesota Chief Judge'ı Michael Davis ile mah-
eme salonunda gerçekleştirilen toplantıda ise Amerikan hukuk sisteminde yer
lan hâkimlerin çalışma arkadaşları ve iş bölümü anlatılmıştır. Hennepin County
yalet Hâkimi Lloyd Zimmerman'la yapılan kısa sohbetin ardından ise bir da-
ada yer alacak jüri üyelerinin seçimi izlenmiştir. Seminerde yer alan bu toplar-
lar çok verimli geçmiştir. Bu sayede katılımcılar sadece teorik eğitimle yetin-
emiş derslerde öğrendiklerini gerçek hayatla karşılaştırma imkânı bulmuşlar-
ır.

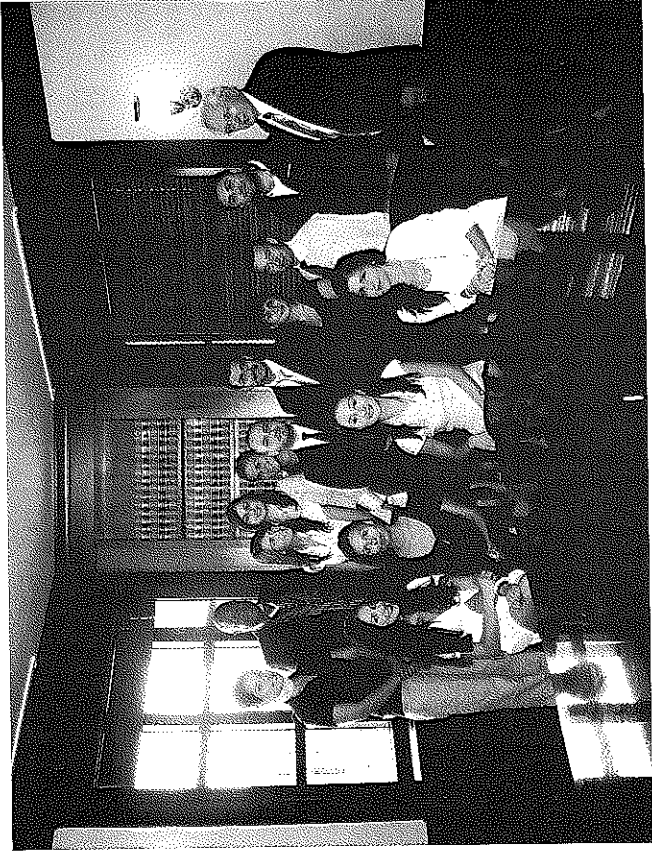

Bununla birlikte, ortak bir yaz programı olan bu çalışmanın organizasyo-
nda, Türk öğrencilerine gösterilen ilgi ve yapılan her türlü yardımda William
Mitchell College of Law Rektörü ve Dekanı Prof. Dr. Eric Janus ve okuldaki
diğer profesörler büyük rol oynamışlardır. Öyle ki, ortak bir paydadada buluşmak
ama çeşitli resepsiyonlar ve oldukça eğlenceli geçen aktiviteler düzenlenmiştir.

Başarılı geçen seminer sonunda katılımcılara William Mitchell College of
Law ve Bahçeşehir Üniversitesi tarafından sertifika verilmiştir. Bu seminer
programı sayesinde yeni yetişen hukukçular İngilizcelelerini ve Amerikan hukuku
kılkındaki bilgilerinin geliştirme imkânı elde etmişler ve üniversiteden sonra
sabileceklerine ilişkin yeni bir vizyon oluşturmuşlardır.

Hukuk alanında yapılan çalışmalar haricinde katılımcılar; bambaşka bir
eyi, kültürü tanıma; farklı çevreler edinme; baştan aşağı farklı, kimine göre
dem kimine göre post-modern ama mutlaka tecrübe edilmesi gereken bir
am tarzını gözlemleme imkânı bulmuşlardır.

“2008 Temmuz ve Ağustos ayları içerisinde Minneapolis, William Mitchell College of Law Üniversitesinde düzenlenen yaz okulu eğitim programı”

Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Almanya Berlin Eyaleti Adalet Bakanlığı ve Berlin Adalet Sarayı Ziyareti Raporu

ezî PEKER / Halit Can YURTCU¹

1.BÖLÜM

Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğretim üyeleri ve öğrencilerin oluşmuş 10 kişilik bir grup olarak, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğretim üyesi Prof. Dr. Feridun Yenisey liderliğinde ve Bahçeşehir Üniversitesi aktör danışmanı Doç. Dr. Kaan Ökten, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğretim üyesi Yrd. Doç. Emin Cem Kahyaoğlu eşliğinde 24 Haziran Çarşamba günü saat 10.00' da Berlin Eyaleti Adalet Bakanlığı saat 14.00'da Berlin Adalet Sarayı ziyareti edilmiştir.

Berlin Eyaleti Adalet Bakanlığında Ceza Muhakemesi Hukuku Bölümü Başkanı, devlet davalarına bakan ve bu davaları takip eden yetkili savcı, Casusluk ve Terörle Mücadele konusunda uzman başsavcı, PKK terör örgütü ile ilgili davaları takip eden başsavcı, savcılığın örgütlü suçlar evresinde soruşturmada ve gizli görevli görevlendirilmesi konusunda yetkili savcı, maddi ceza hukuku uzmanı savcı, terörle uluslararası alanda mücadele konusunda yetkili savcı, hukuk devletinin uluslararası alanda mücadelesi konusunda yetkili savcı tarafından, genel olarak Alman Federal Devleti hukuk sistemi hakkında bilgilerin verildiği, her bir yetkilinin kendi alanları ile ilgili bilgiler verdiği, ayrıca karşılıklı soru ve cevaplardan oluşan ve yaklaşık 2 saat süren bir toplantı yapılmıştır.

Almanya Federal Devleti Genel Hukuk Sistemi ilgili bilgiler verildi.

Almanya federal adalet sistemi içerisinde federal savcılık, federal başsavcılık, eyalet savcılıkları bulunur. Federal savcılar, yetki bakımından eyalet savcılarının üstün değildir. Bütün eyaletlerde işlenen suçları eyaletler kendileri kovuştururlar. Federal savcılık ise iç güvenlik, terör gibi ağır devlet güvenliği konularında yetkilidir. Dış güvenlik ve uluslararası suçlar ise federal başsavcılık tarafından kovuşturulur. Federal başsavcılık, eyalet savcılıkları ile beraber çalışır. Federal başsavcılık ceza kovuşturmasının küçük bir kısmına bakmakla yetkilidir. Sınırı yetki, anayasal bir durumdur. Aslında her eyaletin kendi içinde bir hukuk sistemi vardır. Ceza hukuku öncelikle eyaletlerin işidir. Her eyalette ilk derece mahkemeleri bulunur. Davalar eğer temyiz edilirse ilk derece mahkemelerinden Federal Temyiz Mahkemesine gider. 4 seneden fazla hapis cezasını gerektiren suçlar doğrudan üst mahkemeye gider. Ağır suçlarda üst mahkemeye doğrudan ilk mahkemeler. Üst mahkemeler ya da Devlet koruma Mahkemeleri 14 tane olmak üzere Türkiye'deki eski Devlet Güvenlik Mahkemelerine benzer. Basit suçlar için ise yüzlerce mahkeme vardır. Almanya Federal Devleti yapısında 16 eyalet bulunmaktadır ve her bir eyaletin bir başsavcısı bulunmaktadır. Eyalet başsavcısının o eyaletteki bütün savcılar üzerinde denetim yetkisi vardır.

Casusluk ve Terör Suçları ile ilgili bilgiler verildi.

Bütün bunların dışında Casusluk ve Terör Suçları için ayrı bir başsavcılık vardır. Bu savcılık ülkedeki terör ve casusluk suçlarını araştırır.

Casusluk nedir? Devlet sınırlarını açığa vurmaktır. Endüstri bakımından da bilgi verilmesi devlet güvenliğini tehlikeye düşürdüğü için devletle ilgili bir suç olabilir. Eğer Federal Alman Devleti'nin menfaatleri endüstri casusluğu ile zedelenirse, yetki bu savcılıktadır. Örgütlü suçlar eyaletlerin yetkisindedir ancak casusluk ve terör suçları federal mahkemelerin yetkisindedir.

Bu durumda, bir örgüt ülkenin farklı yerlerinde farklı suçlar işlerse yetki hangi eyalettedir? Her bir suç için araştırma yapılır ve suçun ağırlığı

hangi eyalette ise orada dava açılır. Ancak böyle bir durumda savcılığın kendi aralarında anlaşmaları gerekir. Savcılar yetki konusunda anlaşamazlarsa başsavcı, bu savcılardan birine kovuşturma yetkisini bizzat verebilir. Ancak başsavcıda görevini eksik yerine getirirse Adalet Bakanlığı devreye girer. Almanya'da savcılar, hâkimler gibi bağımsız değildir. Kural olarak bir adalet bakanı savcıya emir verebilir ancak bu durum Almanya'da hiç yaşanmamıştır.

Suçların araştırılması aşamasında, yer itibari ile suçun işlendiği yer (önleyici suçlar) konularında bilgiler verildi.

Suçların araştırılması aşamasında, yer itibari ile suçun işlendiği yer savcılığı yetkilidir. Yerin belirlenmesinde ikametgâha bakılır. Eğer adı suçlar, terör ve casusluk suçları ile bağlantılı ise bu durumda terör ve casusluk başsavcılığı yetkilidir. Suç örgütlerinin işlediği tek tek suçlar başsavcılığın tarafında bir mahkemede toplanabilir ve bu suçların hepsinin davası tek bir mahkemede görülebilir.

Savcı ne zaman harekete geçer?

Savcı, başlangıç şüphesi ile hareket eder. Örneğin, telefon dinlemesinde kişinin kod adı olduğu anlaşılıyor ve bu kişinin suç işlediğine yönelik fiiller mevcut. Ancak bu kişinin kimliği tespit edilemiyor. Yani suç işlendiğini göster-

ren fiili şüphe varsa ve bu şüphe kuvvetlenirse dava açılıyor. Ancak bu tür olaylarda dava süreci uzun sürmektedir. Bunun sebebi yapılan telefon dinlemeleridir. Telefon dinleme süreleri 3 aylıktır fakat ilk baştaki şüphe kuvvetlenirse hâkim kararı ile her 3 ayda bir bu süre uzatılabilir.

Telefon dinleme sürelerinin uzamasının diğer bir nedeninde şüphelilerin sürekli telefon numaralarını değiştirmesidir. Bir diğer sorun ise yapılan şifreli konuşmaların tercüme edilmesidir. Bütün bunları savcının yetki verdiği polis yapar. Teknolojinin ilerlemesi ile birlikte mobil telefonların yanında elektronik posta(e-mail) sistemi ortaya çıktı. Telefon dinlemelerinden haberdar olan failler e-mail ile habereşmeye başladı. Yine failler e-mailerde şifreli konuşuyorlar ve e-mailin hepsini takip etmek gerekiyor. E-maillerinde takip edildiğini anlayan failler artık posta ile mesaj ya da stick gönderme yöntemlerini kullanıyorlar.

Örgüt nedir?

Alman Ceza Kanunu tanımına göre örgütlü yapılmadan söz edilebilmek için en az 3 kişi olmalıdır. Ayrıca, Alman Ceza Kanunu'nun Terör Örgütü Kurma' başlıklı maddesi 129/a'ya göre terör örgütünün varlığı için öncelikle bir örgüt olmalı ve bu örgütün amacı genel olarak ağır bazı suçları işlemek olmalıdır. Örgüt kurma suçu ve örgütün işlediği suç vardır. Örgütün işlediği suç, örgüt kurma suçunun ağırlaştırıcı sebebidir. Polis herhangi bir suçu araştırırken kişi hak ve özgürlüklerini kısıtlanamaz. Ancak, hâkim kararı bu durumun istisnasıdır. Telefon dinleme ve gizli gözleme, kişi kişi hak ve özgürlüklerini rencide ettiği için hâkim kararı gerektirir. Hâkim kararından önce savcı talepte bulunur. Acil durumlarda savcı kendi onayı ile harekete geçebilir. **Ancak, örneğin acil bir durumda hâkim kararı olmadan dinleme yapıldı ve daha sonra savcının talebi ile hâkim kararı istendi fakat hâkim dinlemeyi onaylamadı ise bu durumda ne olur?** Bu durumda telefon dinlemesi kayıtları hemen silinmez. Burada kayıtların hukuk açısından yok edilmesinden kasıt, fiziki olarak ortadan kaldırmak değil kayıtların delil olarak kullanılmamasıdır. Gerektiği takdirde yok edilen telefon dinleme kayıtları teknik olarak tekrar kullanılabilir. Bir kişi hakkında dinleme kararı alındı ve yapılan dinlemeler sonucunda, suçun işlendiğine dair bir sonuç çıkmadığı takdirde hakkında dinleme yapılan kişiye geri bildirimde bulunulması yasal mecburiyettir. Ayrıca, telefon dinlemesi sırasında dinlenen 3 kişilerin tehdit altında olduğu anlaşılırsa o kişilere de haber vermek yasal mecburiyettir. Geri bildirim yasal mecburiyet olmasına rağmen uygulamada zorluk yaratan bir durumdur.

Suç işlenmeden evvel o suçu önleme(önleyici suçlar) konusu, halen Almanya'da tasarı aşamasında ve mecliste kabul edileceği düşünülmüyor. Buna göre terör suçları işlenmeden evvel cezalandırılacak.

Tasarı 3 yeni suç öngörüyor;

1) Devlet güvenliğini tehdit eden ağır suçu hazırlama suçu.

Burada belli fiiller tanımlanacak. Örneğin, terör örgütü kampında eğitim alması örgüte mali kaynak toplama gibi.

2) Terörist faaliyetler için örgütle hazırlık ilişkileri içine girmeme bağlanı kurma suçu

Örneğin, kişi örgütle telefonda konuşuyor ve emir alıyor veya terör kampanasına katılmak için hazırlık yapıyor.

3) Ağır suçları işlemek için yol gösterme suçu

Bir nevi ağır suçu hoş gösterme, propagandasını veya reklamını yapma da olabiliriz. Örneğin, bir otomobile nasıl bomba yerleştirileceğinin gösterilmesi ya da bomba yapım talimatlarının sunulması gibi. Ancak burada önemli olan kişinin suça yönelik bir takım fiiller ile daha evvel polisin dikkatini çekmesi gerektiğidir.

Bu tasarıda istisnai hükümler düzenlenmiştir. Telefon dinlemesi de bu tasarıya dâhil edilmiştir.

Tasarıya göre etkin pişmanlık hükümleri nasıl uygulanır?

Suç tipine uygun hareketlere başlayan failin, etkin pişmanlık halinde cezasında indirim yapılır.

2. BÖLÜM

Berlin Adalet Sarayında görevli savcılar eşliğinde karşılıklı soru ve cevaplarla dayanan ve yaklaşık 1,5 saat süren bir toplantı yapılmıştır.

Savcı ile polis arasındaki ilişki üzerine bilgiler verildi.(Almanya'da savcı ile polis arasındaki ilişki nasıldır?)

Bu 2 kurum arasındaki ilişki soruludur. Polis 2 şey üzerine çalışır;

1) Suçun işlenmesini önlemek

2) Suç işlendiğinde delil toplama

Önceden polis, savcı yardımcısıydı fakat artık polisin adı kendi isteği ile savcı olarak değiştirildi. Polis, memuriyet bakımından savcılığa bağlı bir kurum değildir. Savcılıklar, emniyet güçlerine soruşturma yapma talimatı verir ve bu soruşturmanın nasıl yürütüleceği hususu polisin takdirindedir. Polise, savcı görevi vermektedir. Ancak polisin aynı zamanda suçları önleyici görevi de vardır. Polisin görevlerinin bazılarını savcı bazılarını yargıç verir.

Sosyal çalışmacılar grubu adlı gruplar vardır. Bunlar, hakkında iddianame hazırlanacak kişinin çevresini araştırırlar. Şüphelileri çağırıp bilgi alabilirler fakat bu ifade anlamına gelmez. Bunlara bilgi vermek zorunlu değildir. Ayrıca

bu kişiler topladıkları bilgileri savcıya aynen sunmak zorundadırlar. Savcı olay yerine her zaman gitmez. Örneğin, adam öldürme suçunda ceset bulunursa savcı olay yerine gider. Almanya'da Türkiye'nin aksine arama yapılırken savcının bulunması zorunlu değildir. Bir tanık olması yeterlidir fakat bu tanık olmasa da arama hukuka aykırı delil oluşturmaz. Türkiye'de ise Yargıtay savcı olmadan aramayı hukuka aykırı delil olarak kabul eder. Örgütlü suçlarda ise savcı ile polis ilişkisi daha sıkıdır. Bu durumda savcı aramada hazır bulunur. Tanık, sanık ve şüphelilerin ifadesini savcı alır. Savcı ve polisin araştırma yöntemleri farklı ve gizlidir. Örneğin, telefon dinleme gizli bir işlemdir. Ancak her yapılan işlem hâkim denetimine tabidir. Savcı bir nevi polis müdürü gibi çalışır ve hâkimden karar alınarak araştırma yapılır. Çok istisnai hallerde savcı bizzat araştırma yapar ve bu durumda uzman polisler ile çalışır. Örgütlü suç alanında savcı ön plandadır ki kanunda bunu istemektedir. Poliste ağır suçları araştırdığı için başında savcı olmasından memnundur. Soruşturmayı yapan savcı normal suçlarda dosyayı duruşmaya taşır ve duruşmada hazır bulunur.

Hâkimin reddi hangi durumlarda söz konusudur?

Hâkimin, tarafsızlığını şüpheye düşürecek durumlarda, hâkimin reddi istenebilir. Ancak, savcının reddi söz konusu değildir. Bunun nedeni, karar makamının hâkim olmasıdır. Bazı durumlarda başsavcılık savcını değiştirebilir.

İddianame hazırlamak için belirli bir süre var mıdır?

Kanun iddianame hazırlama süresi için ortalama 8 hafta diyor. Ancak bu kesin bir süre değildir. Dosyanın kapsamına göre iddianame hazırlamak 1 sene de sürebilir. Çok uzun süreli davalarda mahkeme geçen süreyi cezada indirim sebebi olarak kabul edebilir. Tutuklu davaları acele işlerden sayılır. Yine, tutuklu davalarında süre uzaması indirim sebebidir. Genel kanun hükmü indirimi kabul etmiştir. Burada önemli olan husus, ceza da indirime gidilebilmesi için davanın ciddi derecede uzaması veya gecikmesidir.

ILSA'nın Hindistan'da düzenlediği Hukuk Konferansı izlenimleri

Özener SÖZER

ILSA'nın düzenlediği Uluslar arası Hukuk konferansının 2.si 22-25 Temmuz 2009 tarihleri arasında National University of Juridical Sciences, Kolkata, Hindistan'da yapıldı. Kongrenin ana teması "Trade and the Environment: Does International Law Have the Answers?" idi. Ben "The Bermuda Triangle: Turkey, EU and the Environmental Policy" başlıklı araştırma makalem ile konferansta tebliğ sunmaya hak kazandım.

21 Temmuz 2009 Salı: Okulumuzun desteği ile konferansa katılmak üzere yola çıktım.

22 Temmuz 2009 Çarşamba: Dubai aktarmalı uçuşla Kolkataya vardım. Havaalanında organizasyon komitesinden Ravi beni karşıladı ve otel Lake'de kalacağım misafirhaneye götürdü. Aynı gün 16:00' da açılış programı ve yemegine katılmak ve Keynote konuşmacılardan Michigan State University College of Law'dan Prof. John Reifenburg'un konuşmasını dinlemek üzere City Center Mall'a otobüsle ulaştığımız sağlandı.

23 Temmuz 2009 Perşembe: Sabah kayıt işlemlerinin yapılmasından sonra, aynı anda üç-beş oturum yapılmak üzere, özellikle beşer konuşmacının bulunduğu paneller, başladı. Aynı gün yapılan oturumun sonuna ILSA Executive Office'den Caroline Cowen ve Amity ve Chapter kurulması, aktivite ve konferansları hakkında konuşma yapıldı. Sonrasında öğrencilerden Amriati ile City Center Mall, Queen Victoria Memorial ve çevresini gezme imkânı bulduk. Akşam yemegini City Center Cat Restoran'da bol baharatlı Bengal tipi kebab ve safranlı pilav ile yaptık.

24 Temmuz 2009 Cuma: Hükümetin eski toplu taşıma araçlarını kaldırma kararı almasını protesto eden taksici ve otobüslerin durdurulması ve dolayısıyla okula ulaşımın zorlaşması nedeniyle sabah